

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΗΣ
ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

πρόσθεση όχι αφαίρεση
πολλαπλασιασμός όχι διαίρεση

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΗΣ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

ΔΡΑΣΗ 4/ΥΠΟΕΡΓΟ 2/ΑΠΘ/ΠΑΚΕΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 2.2

**ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΝΙΣΧΥΤΙΚΕΣ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΜΑΘΗΤΡΙΩΝ ΜΕ ΕΛΛΙΠΗ ΕΝΤΑΞΗ
ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ**

Επιστημονικές Υπεύθυνες

Θεανώ Καλλινικάκη, Κοινωνική Εργασία, ΔΠΘ

Αγάπη Κανδυλάκη, Κοινωνική Εργασία, ΔΠΘ

Οκτώβριος 2013

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	
Περίληψη της έκθεσης	3
1. Χαρακτηριστικά του πεδίου παρέμβασης: τόποι διαμονής και τόποι εκπαίδευσης	7
2. Οι στόχοι της Δράσης	10
2.1. Στόχοι για τους μαθητές	10
2.2. Στόχοι για τους εκπαιδευτικούς	11
2.3. Στόχοι για τους γονείς	12
2.4. Στόχοι για την κοινότητα	13
3. Η παρέμβαση την τριετία 2010-2013 - αποτελέσματα	14
3.1. Η συνέργεια με τη δράση 3 και τα ΚΕΣΠΕΜ Άβαντος, Δροσερού, Σαλών	16
3.2. Παρεμβάσεις για τη φοίτηση "δύσκολων μαθητών"	18
3.3. Η παρέμβαση για την εγγραφή προνηπίων και νήπιων	20
3.4. Η παρέμβαση για έγκαιρη εγγραφή στην Α΄ δημοτικού	23
3.4.α. Διασπορά μαθητών Α΄ δημοτικού από Αλάν Κουγιού σε Δ Σ Κομοτηνής (2012-13)	24
3.5. Η παρέμβαση για τη φοίτηση στο γυμνάσιο	25
3.6. Η φοίτηση στο λύκειο "μια σπάνια προσδοκία"	28
3.7. Η ένταξη στην εκπαίδευση μαθητών με ειδικές ανάγκες και με αναπηρία	28
3.8. Η επανένταξη στην εκπαίδευση	28
3.9. Οι παρεμβάσεις στο οικογενειακό περιβάλλον	30
3.10. Η επίδραση στην κοινότητα	31
3.11. Το Εργαστήριο ΗΧΟΣ -ΕΙΚΟΝΑ	32
4. Μέθοδος αξιολόγησης: αφότου ήρθαν "τα κορίτσια" στο σχολείο και "οι κοπέλες" στο σπίτι	34
4.1. Η αποτίμηση από τους εκπαιδευτικούς	31
4.2. Η αποτίμηση από τους γονείς	41
4.3. Δευτερογενείς αποδόσεις της δράσης	43
5. Δημοσιότητα	44
5.1. Άριστη πρακτική	44
5.2. Δημοσιότητα στο εξωτερικό	44
5.3. Δημοσιότητα στο εσωτερικό	45
Επίλογος	47
Παράρτημα 1	49
Παράρτημα 2	51

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η μία από τις δυο "ενισχυτικές δράσεις Μουσουλμάνων μαθητών/μαθητριών με ελλιπή ένταξη στο σχολείο", του Προγράμματος για την "Εκπαίδευση των Παιδιών της Μουσουλμανικής Μειονότητας στη Θράκη, 2010-2013" (ΠΕΜ), συνιστά μια ολιστική, επιτόπια παρέμβαση κοινωνικής εργασίας και συμβουλευτικής στην εκπαίδευση. Σκοπός και αντικείμενο της ήταν η διαχείριση των δυσκολιών, που αντιμετωπίζουν κατά την ένταξη και τη φοίτηση στην υποχρεωτική εκπαίδευση παιδιά, που ζουν σε δέκα, ιδιαίτερα υποβαθμισμένους μειονοτικούς οικισμούς. Οι οικισμοί αυτοί βρίσκονται στις παρυφές των πόλεων της Ξάνθης, της Κομοτηνής, της Αλεξανδρούπολης και της κωμόπολης των Σαπών, είναι οι εξής:

Δροσερό Ξάνθης, με περίπου 3.600 κατοίκους. Σε αμιγές νηπιαγωγείο (ΝΓ) είναι εγγεγραμμένα 100 νήπια, 760 είναι οι εγγεγραμμένοι σε δυο αμιγή δημοτικά (ΔΣ), 150 στο αμιγές γυμνάσιο, και 7 μαθητές σε λύκεια.

Ήφαιστος Κομοτηνής, με 1500 περίπου κατοίκους. Στο αμιγές ΝΓ με 45 εγγεγραμμένα νήπια, 8ο ΝΓ με 13 νήπια, ΜΔΣ 180 μαθητές, σε δημόσια ΔΣ 20 μαθητές, 29 σε γυμνάσια, 13 στο εσπερινό γυμνάσιο, και 10 μαθητές σε Λύκεια.

Αλάν Κουγιού, Ανάχωμα και Περδίκια Κομοτηνής, 1500 κάτοικοι. Στο αμιγές ΝΓ είναι εγγεγραμμένα 23 νήπια, στο αμιγές 12ο ΔΣ 108 μαθητές, στο 9ο ΔΣ οι εγγεγραμμένοι είναι 45, στο 7ο, 74 εγγεγραμμένοι και σε Γυμνάσιο 13 μαθητές.

Άβαντος Αλεξανδρούπολης, με 3800 κάτοικους. Στο αμιγές 24ο ΝΓ είναι εγγεγραμμένα 45 νήπια, και 45 σε δημόσια ΝΓ, στο ΜΔΣ 96 μαθητές και 213 σε δημόσια ΔΣ.

Μαχαλάς Σαπών, με 700 κατοίκους τουρκόφωνων, με 60 μαθητές στο ΜΔΣ και 57 στο Διαπολιτισμικό ΔΣ και 27 σε γυμνάσιο.

Γασκανέ, Ασί Μαχαλάς, Μπούρναλικ και Ματζίρ Μαχαλάς Ξάνθης, με 500 περίπου κατοίκους, (ΜΔΣ με 37 μαθητές, 11 μαθητές σε δημόσια Δ Σ, με πρόσβαση στο 2ο Γυμνάσιο όπου στηρίχθηκαν και οι 150 μαθητές μειονότητας.

Ηλιόπετρα, Δήμου Τοπείρου, με 411 κατοίκους, (αμιγές ΝΓ με 24 εγγεγραμμένα νήπια και ένα ΜΔΣ με 83 εγγεγραμμένους)

Οι μαθητές με προέλευση από τους προτελευταίους τέσσερις οικισμούς συμπεριλήφθηκαν στη δράση το 2011-2012, ύστερα από αίτημα του 2ου Μειονοτικού Δημοτικού Ξάνθης στο οποίο φοιτούν. Επίσης τον Ιανουάριο 2012 συμπεριέλαβε και τους μαθητές από την Ηλιόπετρα Ξάνθης ύστερα από επίσημο αίτημα του σχολικού συμβούλου και του διευθυντή του τοπικού μειονοτικού δημοτικού.

Η δράση 4 αναπτύχθηκε σε συμπόρευση με τη συνώνυμη δράση 3, ως επιτόπια παρέμβαση στις εκπαιδευτικές κοινότητες όπου φοιτούσαν οι μαθητές και στις κοινότητες όπου ζούσαν. Υλοποιήθηκε σε στενή συνεργασία με το σύνολο των μονάδων εκπαίδευσης, στις οποίες είχαν/έχουν πρόσβαση οι μαθητές από τους

παραπάνω οικισμούς. Σε αυτές εκτός των παραπάνω περιλαμβάνονται σχολεία ειδικής αγωγής, δεύτερης ευκαιρίας και ΕΕΚ (Παράρτημα, Πίνακας 1). Η ομάδα των ωφελούμενων μαθητών και μαθητριών, υπερέβη τα 240 νήπια και προνήπια, τους 1300 μαθητές και μαθήτριες δημοτικού, τους 200 μαθητές γυμνασίου, και 25 λυκείου.

Η δράση πραγματοποιήθηκε τις συνθήκες και τους παράγοντες που επηρεάζουν και αναπαράγουν την ελλιπή ένταξη της ομάδας στόχου στην εκπαίδευση. Επιχείρησε την αναμόρφωση και ισχυροποίηση της αλληλεπίδρασης μεταξύ των γεωγραφικών και των σχολικών κοινοτήτων, δημιουργώντας γέφυρες και διόδους επικοινωνίας και διασύνδεσης μεταξύ τους, με απώτερο στόχο την αλλαγή των καθιερωμένων συνθηκών εγγραφής, φοίτησης και επίδοσης στο σχολείο. Λόγω των ιδιαίτερα βεβαρημένων συνθηκών ζωής στους οικισμούς, οι στόχοι της συμπεριέλαβαν τη φροντίδα υγείας και την κοινωνική φροντίδα των μαθητών και των οικογενειών τους. Επίσης η δράση μεσολάβησε ενεργά για την ένταξη των μαθητών της ομάδας στόχου στην κοινωνία της Θράκης, μέσω της προετοιμασίας ομάδων μαθητών για συμμετοχή σε εκδηλώσεις υψηλού κύρους και μαζικότητας. Παράλληλα ευνόησε τη συνύπαρξη/συνεργασία τους με ένα σημαντικό, εναλλασσόμενο ανά ακαδημαϊκό έτος αριθμό φοιτητών του ΔΠΘ, που ενεπλάκησαν σε συγκεκριμένες πτυχές της.

Η δράση στελεχώθηκε από κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους πλήρους απασχόλησης, που εργάζονταν καθημερινά και ορισμένα Σαββατοκύριακα, όλο το ημερολογιακό έτος και τις περιόδους των σχολικών διακοπών. Με μερική απασχόληση και εθελοντικά συνέβαλαν εκπαιδευτικοί, ειδικευμένοι στην εμφύχωση και το εκπαιδευτικό δράμα. Σε επιλεγμένες λειτουργίες της δράσης συνεισέφεραν ασκούμενοι κοινωνικοί λειτουργοί, φοιτητές του Τμήματος Κοινωνικής Διοίκησης-Κατεύθυνσης Κοινωνικής Εργασίας (ΔΠΘ), που πραγματοποιούσαν εποπτευόμενη πρακτική άσκηση με καθημερινή, ή τριήμερη συχνότητα, τηρώντας τις υποδείξεις των στελεχών-εκπαιδευτών τους. Πρόκειται για συμβολή με δευτερογενές όφελος, την εμπειρία που απέκτησαν οι ασκούμενοι και για το βίωμα μαθητών και κατοίκων ότι γίνονταν αποδεκτοί από πολλά/περισσότερα άτομα-εκπροσώπους της πλειονότητας.

Υιοθετήθηκε ο συνδυασμός των προσεγγίσεων της κοινωνικής εργασίας ενάντια στην καταπίεση και των δυνατών σημείων με τη γνωσιοσυμπεριφορική, που αξιοποιήθηκε από τους ψυχολόγους-στελέχη της. Ευρεία αξιοποίηση είχαν οι μέθοδοι εργασίας με ομάδες σε όλες τις δυνατές συνθέσεις (ομηλικών, ομάδες τάξεις, εκπαιδευτικών ανά σχολική μονάδα, μητέρων ανά ηλικιακό φάσμα παιδιών και ανά οικισμό), οι ομάδες ψυχοεκπαίδευσης μαθητών και εκείνες με μέσα ποικίλες μορφές τέχνης.

Στο ξεκίνημα της δράσης αξιοποιήθηκε η μέθοδος έρευνα-δράση για τη διερεύνηση των κοινωνικών αναγκών σε καθένα οικισμό. Περιελάμβανε συναντήσεις με πρόσωπα κλειδιά, καταγραφή ενεργού και εν δυνάμει (μη εγγεγραμμένου και διαρρευσαντος) μαθητικού πληθυσμού ανά βαθμίδα εκπαίδευσης. Παράλληλα συνδύαζε την παρακίνηση των γονέων, των παππούδων ή /και των γιαγιάδων των μαθητών, να εμπιστευθούν τα σχολεία και τη συμμετοχή των παιδιών τους στα προγράμματα ενισχυτικής διδασκαλίας και τις ομαδικές δραστηριότητες της δράσης. Επίσης στο

ξεκίνημα υλικό συγκεντρώθηκε σε συναντήσεις των ΕΥ με τη διοίκηση της εκπαίδευσης στους τρεις νομούς, από τις καταγραφές αναγκών που παραχώρησαν οι σύμβουλοι (αριθμούς και ποιοτικά στοιχεία φοίτησης), καθώς και κατά τη διάρκεια των επισκέψεων ενημέρωσης που πραγματοποίησαν τα στελέχη μαζί με τους ΕΥ της δράσης 4 και 3 σε όλες τις μονάδες εκπαίδευσης, όπου εγγράφονται -φοιτούν μαθητές της ομάδας στόχου.

Προκρίθηκε η συστηματική, εστιασμένη σε στόχους παρέμβαση για

- Προσέλκυση-έγκαιρη είσοδο στην εκπαίδευση, σε ΝΓ και Α΄ τάξεις κατά το δυνατόν όλων των δικαιούχων, περιλαμβανομένης κάθε ενέργειας που απαιτείται για αυτήν. Με τη μεσολάβηση της δράσης πραγματοποιήθηκαν 33 εγγραφές σε δημοτολόγια, εμβολιάστηκαν 548 μαθητές, και ύστερα από ιατρικές εξετάσεις συμπληρώθηκαν 374 δελτία υγείας, ενώ μέσο μετακίνησης από και προς το σχολείο εξασφαλίστηκε σε 35 περιπτώσεις. Ως αποτέλεσμα στη λήξη της παρέμβασης (31.12.2013) ο στόχος αυτός είχε καλυφθεί πλήρως. Ενδεικτικοί είναι οι αριθμοί των εγγραφών μαθητών από το Δροσερό, 171 στην Α΄ τάξη σε σύνολο 760 εγγεγραμμένων στα δυο ΔΣ και 103 στην Α΄ του 8ου Γυμνασίου σε σύνολο μαθητικού δυναμικού 150 μαθητών (σχολ έτος 2013-2014).

- Ταχτική φοίτηση των εγγεγραμμένων σε στενή συνεργασία ατομικά με τους ίδιους/τις ίδιες, τους δασκάλους, τους γονείς τους και σε συνέργια με τη δράση 3 και ΚΕΣΠΕΜ όπου παρείχαν ενισχυτική διδασκαλία. Οι υποδείξεις των ατάκτως φοιτούντων και οι παραπομπές "δύσκολων" μαθητών από τους εκπαιδευτικούς κυμαίνονταν μεταξύ σαράντα πέντε (45) και πενήντα (50) μαθητών και μαθητριών την εβδομάδα στα πολυπληθή αμιγή σχολεία και σε ποσοστό 35% ως 50% του δυναμικού της ομάδας στόχου στα γενικά.

- Αποφοίτηση από τις τάξεις Ε΄ και ΣΤ΄, που οδηγεί στο Γυμνάσιο και ταχτική φοίτηση στην Α΄ Γυμνασίου. Πρόκειται για τις τάξεις στις οποίες σημειώνεται η υψηλότερη διαρροή καθώς οι μαθητές έρχονται αντιμέτωποι με τις υστερήσεις τους στην ελληνική γλώσσα και σε βασικές γνώσεις, που ωθούν στην πεποίθηση πως δεν θα τα καταφέρουν.

- Καλλιέργεια κινήτρων και κοινωνικών δεξιοτήτων που απαιτούνται για την ένταξη και τη συνύπαρξη στην τάξη από το Εργαστήριο Ήχος και Εικόνα, στο πλαίσιο του οποίου λειτούργησαν ομάδες που αξιοποιούσαν ποικίλα μέσα (ψυχοεκπαίδευση, αναγνωστική εμπύχωση, θέατρο του αναγνώστη, κ.ά.) ακόμη και προετοιμασία των μαθημάτων, όπως το αλληλοδιδακτικό στέκι Ηφαίστου. Η δομή των ομάδων είχε μεγάλη ποικιλία, ορισμένες πραγματοποιούνταν στο μεγάλο διάλειμμα σε σχολεία, άλλες σε ΚΕΣΠΕΜ, ή σε παραχωρημένες αίθουσες από Δήμους. Ο μέσος, ετήσιος αριθμός ομάδων ήταν δεκαπέντε με μαθητές κυρίως Ε΄, ΣΤ΄ και γυμνασίου, πέντε με εφήβους εκτός σχολείου, και πέντε ομάδες με μητέρες.

- Ατομικές και ομαδικές παρεμβάσεις σε μαθητές για την πρόληψη και την αντιμετώπιση στάσεων απόρριψης και θυματοποίησης τους από συμμαθητές και για τη

διαχείριση δυσκολιών στην προσαρμογή, τη συμπεριφορά και τη συμμόρφωση σε όρια στις μονάδες εκπαίδευσης.

- Συμβουλευτική εκπαιδευτικών σε δικά τους αιτήματα και για την ευαισθητοποίηση τους στα κοινωνικά αίτια της σχολικής αποτυχίας και των αδυναμιών-δυσκολιών στη μάθηση. Επίσης για την αποκάλυψη της απλούστευσης και της διχοτομικής λογικής που κυριαρχούσε στις αντιλήψεις τους και τη διαχείριση των επιπτώσεων της στη σχέση με τους μαθητές και στην τάξεις τους. Πέραν των ατομικών συνεδριών, λειτούργησαν ομάδες εκπαιδευτικών με μέσο αριθμό μελών, 12 και εβδομαδιαία συχνότητα. Μακροβιότερη ήταν μία με 14 καθηγητές γυμνασίου, που διήρκεσε δυο συνεχή σχολ. έτη.

- Αντιμετώπιση οικογενειακών αναγκών (π.χ. παραμελημένα χρόνια προβλήματα υγείας, ψυχικής υγείας, ανεπαρκή φροντίδα παιδιών, ανασφάλιστοι, κ.ά.), δυσλειτουργιών και σοβαρών συγκρούσεων που ευνοούσαν την αποχή από το σχολείο, ή την εποχική και διακεκομμένη σχέση με αυτό. Εκτεταμένη ήταν η αξιοποίηση διαθέσιμων πόρων και η διασύνδεση με υπηρεσίες υγείας, ψυχικής υγείας, κοινωνικές και απεξάρτησης, καθώς και με ΜΚΟ. Από την άνοιξη του 2011 παιδιά, έφηβοι, μητέρες και γιαγιάδες έχοντας εξοικειωθεί με την καθημερινή παρουσία των στελεχών και των ασκούμενων, τους απευθύνονται με δική τους πρωτοβουλία, τους καλούν στο σπίτι και διατυπώνουν αιτήματα ποικίλης φύσης. Αντίστοιχα και ορισμένες δημοτικές υπηρεσίες ζήτησαν επίσημα από τη δράση να μεσολαβήσει για την εφαρμογή συγκεκριμένων μέτρων στους οικισμούς.

Δυνατό σημείο της παρέμβασης θεωρούμε την εμπιστοσύνη που απέκτησε από τις μητέρες, τις οικογένειες και τις κοινότητες της ομάδας στόχου, και από τους περισσότερους εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων. Επίσης δυνατό της σημείο θεωρούμε και την ολιστική και επιτόπια - κατ' οίκον δομή της. Μεγιστοποίηση της εξοικείωσης της ομάδας στόχου με την πλειονότητα επιτεύχθηκε μέσω της συμβολής ενός ικανού, εναλλασσόμενου ανά έτος αριθμού ασκούμενων κοινωνικών λειτουργών και εθελοντών φοιτητών περισσότεροι από 100 φοιτητές ΔΠΘ.

Ωστόσο ο υψηλός βαθμός εμπλοκής των στελεχών της δράσης 4 στη ζωή των μαθητών και μεγάλου αριθμού οικογενειών και στους δέκα οικισμούς, αν και απαραίτητος στα αρχικά στάδια της παρέμβασης, δεν στάθηκε δυνατό να αποσβεσθεί σταδιακά, όπως είχε προβλεφθεί και όφειλε να κάνει. Η ασαφής και αβέβαιη στάση της διαχειριστικής αρχής σχετικά με τη λήξη, παράταση, ή ανανέωση της δράσης 4 από 1.7.2013, ανεξάρτητα από την ετήσια παράταση που παραχώρησε στο ΠΕΜ και τα ομοειδή προγράμματα για την εκπαίδευση Ρομά και αλλοδαπών, προκάλεσε μείζονα σύγχυση τόσο στη δράση, όσο και στις μονάδες εκπαίδευσης. Τα στελέχη επέλεξαν να μην εγκαταλείψουν τους μαθητές την περίοδο των διαβουλεύσεων, επισημαίνοντας την πρόκληση αυξημένου κινδύνου υποτροπής του μεγάλου αριθμού μαθητών που υποστήριζαν, και τονίζοντας πως ενδεχόμενη υπερίσχυση της πρότασης για μεταφορά της δράσης στο Πρόγραμμα εκπαίδευσης παιδιών Ρομά, θα προκαλέσει την αντίδραση

των γονέων (και των κοινοτήτων) που αρνούνται τον ετεροπροσδιορισμό Ρομ και αθίγγανος.

Στην παρούσα έκθεση προτάσσεται μια περιεκτική παρουσίαση των βασικών ευρημάτων της προαναφερθείσας έρευνας-δράσης που απετέλεσαν οδηγό για τη διαμόρφωση των στόχων και την επιλογή των μεθόδων παρέμβασης. Σε διακριτές ενότητες παρουσιάζονται οι στόχοι και οι κύριοι άξονες σε συνδυασμό με τα μέσα υλοποίησης της παρέμβασης. Η έκθεση ολοκληρώνεται με μια σύνοψη διαπιστώσεων-προτάσεων που θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψη στη συζήτηση για την εκπαιδευτική και κοινωνική ένταξη της ομάδας στόχου. Στο Παράρτημα παρέχονται στοιχεία με αριθμούς των παιδιών και των οικογενειών που ωφελήθηκαν από τις παρεμβάσεις της δράσης.

1. Χαρακτηριστικά του πεδίου παρέμβασης: τόποι διαμονής και τόποι εκπαίδευσης

Το πλαίσιο παρέμβασης της δράσης ήταν κοινοτικό και ολιστικό. Ομάδα στόχου της, όπως αναφέρθηκε, αποτελούσε το σύνολο των παιδιών προσχολικής και ηλικίας υποχρεωτικής εκπαίδευσης της μειονότητας που διαβιεί σε δέκα, ιδιαίτερα υποβαθμισμένους μειονοτικούς οικισμούς στις παρυφές των τριών πόλεων της Θράκης.

Οι οικισμοί αυτοί είναι πολυπληθείς (από 300 οικογένειες ο μικρότερος, ως 900 ο μεγαλύτερος), απόλυτα υποβαθμισμένοι, χωρίς να πληρούν στοιχειώδεις προϋποθέσεις στέγασης και δημόσιας υγείας, και χωρίς αποχέτευση, ύδρευση, ασφαλτόστρωση, ενώ η αποκομιδή σκουπιδιών είναι σπάνια. Πολυμελείς οικογένειες συμβιούν σε κοινούς χώρους χωρίς ιδιωτικότητα. Οι κάτοικοι είναι λειτουργικά αναλφάβητοι. Αν και μόνιμα εγκατεστημένοι, είναι άνεργοι ή υποαπασχολούμενοι σε περιστασιακές ή εποχικές εργασίες. Ζουν σε συνθήκες κάτω από τα όρια της φτώχειας, με πόρους που αντλούν από επιδόματα πρόνοιας, ανεργίας και πολυτεκνίας. Οι περισσότερες οικογένειες μπορούν να χαρακτηριστούν πολυπροβληματικές, αφού άνεργα μέλη τους παρουσιάζουν εξάρτηση από ψυχοτρόπες ουσίες, ψυχιατρικά προβλήματα, κατάχρηση φαρμάκων, ποικίλες μορφές προβλημάτων υγείας, και τα επακόλουθα τους όπως εντάσεις, ενδοοικογενειακή βία και παραμέληση παιδιών. Οι καταστάσεις αυτές έχουν σοβαρά επιδεινωθεί το τελευταίο διάστημα λόγω των επιπτώσεων από την οικονομική κρίση, που ωθεί σε εξαθλίωση, ή σε μετανάστευση συχνότερα στη Γερμανία και την Ολλανδία.

Οι κάτοικοι ως πολίτες είναι πολλαπλά στιγματισμένοι ως προς την ταυτότητα τους. Οι ίδιοι δεν αποδέχονται, ενώ πολλοί απορρίπτουν ρητά ταυτότητες όπως: Μουσουλμάνος Ρομ, Μουσουλμάνος Τσιγγάνος, γύφτος, ή κατσίβελος με τις οποίες ετεροπροσδιορίζονται τόσο από την πλειονότητα όσο και από τη μειονότητα της Θράκης. Κάποιοι αυτοπροσδιορίζονται με έμφαση "είμαστε μειονοτικοί σκέτο", ενώ κάποιοι άλλοι αυτοπροσδιορίζονται Ρομά και μετέχουν σε αντίστοιχο σύλλογο. Η δράση 4 αποφεύγει συστηματικά την «επικόλληση ετικέτας» σε παιδιά και γονείς υιοθετώντας την αρχή του «ατομικού δικαιώματος αυτοπροσδιορισμού». Ανέκαθεν

αυτή η πληθυσμιακή ομάδα αποτελούσε το πιο ευάλωτο τμήμα της μειονότητας και του γενικού πληθυσμού της Θράκης, που θεωρείται απολίτιστο και παραβατικό, τόσο από τον μειονοτικό και τον πλειονοτικό πληθυσμό, όσο και από τους μη μειονοτικούς Ρομά που διαβιούν στην Ανατ. Μακεδονία και Θράκη.

Ο εν λόγω τρισυπόστατος κοινωνικός αποκλεισμός και η χωρική απομόνωση από την πλειονότητα δημιουργούν συνθήκες πρώιμης απουσίας και φτώχειας ερεθισμάτων, στέρησης ευκαιριών συνύπαρξης με ομήλικους από την πλειονότητα, παντελούς απουσίας εμπειριών προσχολικής αγωγής και μη εξοικείωσης σε όρια στις κοινωνικές σχέσεις και τη συμπεριφορά. Οι συνθήκες αυτές είναι ασύμβατες με εκείνες που προάγουν τα κίνητρα και την ετοιμότητα ενός μέσου μαθητή για μάθηση. Επίσης, είναι ασύμβατες και με τις συνθήκες που ευνοούν τη σχολική φοίτηση (σταθερό, ασφαλές περιβάλλον, προσδοκίες γονέων και εκπαιδευτικών, φροντίδα εαυτού, τήρηση ρουτίνας προετοιμασίας για το σχολείο, αποδοχή στην τάξη, κ.ά.).

Ως αποτέλεσμα οι μαθητές εισέρχονται στο εκπαιδευτικό σύστημα χωρίς γνώση της ελληνικής γλώσσας, με μη ανεπτυγμένα κίνητρα για μάθηση και χωρίς απαραίτητες κοινωνικές δεξιότητες. Πρόσβαση σε προσχολική αγωγή απέκτησαν ουσιαστικά από το 2006 που ιδρύθηκαν σταδιακά ΝΓ εντός των οικισμών, το 12ο ΝΓ και το 14ο Κομοτηνής στον Ήφαιστο και στο Αλάν Κουγιού αντίστοιχα, το 14ο Ξάνθης στο Δροσερό, και 24ο ΝΓ Αλεξανδρούπολης στον οικισμό Άβαντος. Ωστόσο τα νηπιαγωγεία αυτά όντας αμιγή, δεν ευνοούν την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, στερούν τα νήπια από εμπειρίες ετερότητας, ενώ συμβάλουν στην πρώιμη γκετοποίηση και στην αναπαραγωγή της.

Στο δημοτικό, οι δυσκολίες στην επικοινωνία και την προσαρμογή στην ομάδα-τάξη, επιβαρύνονται από την ετεροχρονισμένη εγγραφή, τόσο ηλικιακά (στην Α΄ ακόμη και σε ηλικία 10 ετών), όσο και χρονικά (μπορεί να εκτείνεται έως και το Νοέμβριο). Πρόσβαση έχουν κυρίως σε μονάδες εκπαίδευσης (αποκλειστικά για μαθητές και μαθήτριες από τους εν λόγω οικισμούς), όπως τα μειονοτικά ΔΣ: 2^ο Μειονοτικό Ξάνθης, 4^ο Μειονοτικό Ήφαιστου και Μειονοτικό Αλεξανδρούπολης, τα δημόσια 15^ο, 20^ο Ξάνθης οι μαθητές Δροσερού, 12^ο Κομοτηνής οι μαθητές από Αλάν Κουγιού, τέλος σε τάξεις ένταξης δημόσιων σχολείων (7^ο και 9^ο Κομοτηνής, από Αλάν Κουγιού, Ανάχωμα και Περδίκια). Κατανομή σε γενικές τάξεις δημόσιων δημοτικών γίνεται μόνο στους μαθητές, που προέρχονται από τον οικισμό Άβαντος και δεν επιλέγουν να φοιτήσουν στο ΜΔΣ (περίπου 100 μαθητές). Αυτοί κατανέμονται σε 14 ΔΣ της Αλεξανδρούπολης.

Οι μαθητές της ομάδας στόχου απαιτείται να καταβάλλουν εξαιρετικά μεγάλη προσπάθεια για να αποκριθούν στις μαθησιακές απαιτήσεις και να προσαρμοστούν στο σχολικό περιβάλλον. Λίγοι είναι εκείνοι που αποκρίνονται και συνήθως είναι αυτοί που θα τύχουν συστηματικής ψυχοκοινωνικής και στήριξης. Οι απογοητεύσεις και οι χαμηλές προσδοκίες τους οδηγούν σε άτακτη φοίτηση, εκδηλώσεις προβλημάτων συμπεριφοράς, εμπλοκή σε περιστατικά ενδοσχολικής βίας και θυματοποίησης από ρατσιστικές στάσεις, ή και επιθέσεις. Η συνήθης έκβαση της εγγραφής είναι οι πολλές

απουσίες και η πρόωρη διακοπή πριν, ή ως τις διακοπές των Χριστουγέννων. Η διαρροή στην Α΄ και τη Δ΄ ΔΣ είναι ιδιαίτερα αυξημένη (βλ. ενότητες 3.1 και 3.4).

Η ελλιπής ένταξη της ομάδας στόχου στο δημοτικό οφείλεται και ταυτόχρονα συνεπάγεται την αποτυχία στην ελληνομάθεια, ιδιαίτερα όταν το δημοτικό είναι μειονοτικό και η φοίτηση σε τάξη ένταξης. Αυτή η αποτυχία οδηγεί στην αποτυχία και στο γυμνάσιο. Οι μαθητές της ομάδας στόχου σημειώνουν τους χαμηλότερους δείκτες φοίτησης και τους υψηλότερους δείκτες διαρροής στη δευτεροβάθμια. Η αυξητική τάση στις εγγραφές στην Α΄ γυμνασίου, ανακόπτεται απότομα στις επόμενες τάξεις. Ακόμη και οι αυξημένες εγγραφές μαθητών από τον οικισμό του Δροσερού, μετά το 2006 που ιδρύθηκε το 8ο γυμνάσιο εντός του οικισμού (ενδεικτικά, το 2012-2013 εγγράφησαν 63 μαθητές στην Α΄) έχουν πολύ φτωχές αποδόσεις. Ο αριθμός εκείνων που αποφοιτούν παραμένει μικρός και δεν διαφοροποιείται από τον αντίστοιχο εκείνων από τους άλλους οικισμούς, που εγγράφονται σε γενικά γυμνάσια (βλ. ενότητα 3.5.). Τέλος ο αριθμός εκείνων που ολοκληρώνουν το λύκειο διατηρείται μονοψήφιος σε όλους τους οικισμούς (βλ. ενότητα 3.6.).

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά, αν και καταγεγραμμένα σε μεγάλο αριθμό εκθέσεων Δήμων, Περιφέρειας, διευθύνσεων εκπαίδευσης, παρατηρητηρίων, ΜΚΟ κ.ά., δεν έχουν ληφθεί υπόψη στα σχέδια δράσης και τα προγράμματα που εκπονούνται για τον πληθυσμό αυτό. Η ακραία υποβαθμισμένη ζωή στους οικισμούς και ο εδραιωμένος γεωγραφικός και κοινωνικός αποκλεισμός εξακολουθούν να αναπαράγονται στην πολιτική της εκπαίδευσης και στη σχολική ζωή των μαθητών (αμιγής ΝΓ, ΔΣ και ΜΔΣ, Γυμνάσια, πλήρης φοίτηση σε τάξεις ένταξης σε ΔΣ). Η σημαντική αύξηση του ενδιαφέροντος των κοινοτήτων για σχολική φοίτηση των παιδιών τους έχει μονοσήμαντο αποτέλεσμα: την ίδρυση αμιγών μονάδων εκπαίδευσης, που ασφυκτιούν από τον υπερπληθυσμό των τάξεων τους. Πρόκειται για μια εξέλιξη χωρίς αποδόσεις, στη συζήτηση της οποίας ελπίζουμε να συμβάλει η παρακάτω παρουσίαση της δράσης.

2. Οι στόχοι της δράσης

Με βάση τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά της εκπαίδευσης και της καθημερινής ζωής της ομάδας στόχου, οδηγηθήκαμε στον σχεδιασμό των δυο επάλληλων δράσεων 3 και 4. Η πρώτη εστίασε στην άμεση υποστήριξη της φοίτησης και τη βελτίωση της επίδοσης εκείνων που ήσαν εγγεγραμμένοι, με παροχή μαθημάτων ενισχυτικής διδασκαλίας μέσα στα σχολεία τους, ή σε ΚΕΣΠΕΜ στις περιπτώσεις των μαθητών με προέλευση από Άβαντος και Δροσερό. Η δεύτερη δράση 4, που περιγράφεται στην παρούσα έκθεση, εστίασε στην καλλιέργεια κινήτρων και κοινωνικών δεξιοτήτων που απαιτούνται για την ένταξη και τη συνύπαρξη στην τάξη, στις ενέργειες που απαιτούνται για την εγγραφή και φοίτηση και στην αντιμετώπιση οικογενειακών αναγκών, δυσλειτουργιών και παραγόντων των μονάδων εκπαίδευσης που ευνοούσαν την αποχή, ή την εποχική σχέση με το σχολείο.

Ειδικότερα οι στόχοι της δράσης 4 εξειδικεύθηκαν ανά ομάδα, με ουσιώδη σύνδεση και αλληλεξάρτηση μεταξύ τους, ως εξής:

2.1. Στόχοι για τους μαθητές

- Αναζήτηση μαθητών στα σχολεία και τους οικισμούς που θα μπορούσαν να επωφεληθούν από τα προγράμματα ενισχυτικής διδασκαλίας της δράσης 3 και από τα προγράμματα ελληνομάθειας του ΠΕΜ, εξασφάλιση της πρόσβασης και της μέγιστης δυνατής ταχτικής συμμετοχής τους σε αυτά (βλ. ενότητα, 3.1.).
- Εντοπισμός των νηπίων και των παιδιών ηλικίας δημοτικού που δεν φοιτούσαν σε ΝΓ και ΔΣ καθώς και παιδιών με αναπηρίες που βρίσκονταν εκτός σχολικού περιβάλλοντος και παρέμβαση για την προετοιμασία (εξασφάλιση συναίνεσης των ίδιων και των γονέων τους και απαραίτητων δικαιολογητικών) και την πραγματοποίηση της εγγραφής τους.
- Ενίσχυση της σχέσης των μαθητών με το σχολείο και αποκατάσταση της σχέσης αυτής όποτε είχε διαρραγεί, από αδυναμία απόκρισης στις προσδοκίες, απαιτήσεις, ή ύστερα από συγκρούσεις με συμμαθητές, ή με εκπαιδευτικούς, και η επανάκτηση της καθημερινής παρουσίας στο σχολείο (βλ. ενότητα, 3.2.).
- Παρακίνηση μαθητών Ε' και ΣΤ' για συνέχιση της φοίτησης στο Γυμνάσιο και μέριμνα για εγγραφή στις Α' τάξεις Γυμνασίου κατά το δυνατό όλων των απόφοιτων από δημόσια και μειονοτικά Δ Σ (βλ. ενότητα 3.5.). Αντίστοιχος ήταν ο στόχος για τους ολίγους αποφοίτους Γυμνασίου προκειμένου να συνεχίσουν στο Λύκειο (βλ. ενότητα 3.6.).
- Στήριξη των μετεξεταστέων Β' βάθμιας κατά τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο, με έμφαση στο να διατηρήσουν το ενδιαφέρον για συμμετοχή στις επαναληπτικές εξετάσεις και να προετοιμαστούν, ιδίως οι της Α' Γυμνασίου.
- Ανάπτυξη δεξιοτήτων απαραίτητων για τη σχολική ζωή και καλλιέργεια κινήτρων και προσδοκιών για μάθηση και ταχτική φοίτηση (βλ. ενότητα, 3.11).
- Μεσολάβηση σε οικογένειες που μεταναστεύουν, προκειμένου να έχουν μαζί τους βεβαίωση φοίτησης για να είναι εφικτή η συνέχιση της φοίτησης του παιδιού στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας εγκατάστασής τους.
- Επανασύνδεση νέων και νεαρών ενηλίκων με ιστορικό διαρροής από το δημοτικό με τα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας ή τη διαδικασία λήψης απολυτηρίου δημοτικού.
- Ειδικευμένες παρεμβάσεις στους μαθητές και το περιβάλλον της οικογένειας ή του υποκατάστατου της σε αιφνίδια, ιδιαίτερα τραυματικά γεγονότα ζωής όπως θάνατος μητέρας, συνομήλικης φίλης, η φυσική παρουσία σε φόνο ή σε περίπτωση ενδοοικογενειακής βίας, ή κακοποίησης κ.ά.

- Όσμωση με την πλειονότητα μέσω σχεδιασμού και αξιοποίησης ευκαιριών για οργανωμένες κινήσεις των μαθητών έξω από τους οικισμούς και συμμετοχή σε εκδηλώσεις που αφορούσαν ή απευθύνονταν σε μαθητές.

2.2. Στόχοι για τους εκπαιδευτικούς

- Διαμόρφωση και συστηματική καλλιέργεια στενής συνεργασίας μεταξύ των ΕΥ και των στελεχών με τους εκπαιδευτικούς όλων των μονάδων. Ο στόχος αυτός είχε μείζονα σημασία και αποτέλεσε προϋπόθεση για την υλοποίηση και την απόδοση της δράσης.
- Υιοθέτηση ρουτίνας σύνταξης καταλόγων με τα ονόματα των απόντων και ενημέρωση των στελεχών μόλις παρουσιαζόταν ή επιδεινωνόταν ένα πρόβλημα συμπεριφοράς, που επέτρεπε στα στελέχη να προβαίνουν σε άμεση κατ' οίκον συμβουλευτική των απόντων μαθητών και των οικογενειών τους με σκοπό την επιστροφή τους στην τάξη.
- Ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών ώστε να καλλιεργούν την επικοινωνία, τη συνεργασία, τη δυναμική της ομάδας τάξης, παράγοντες που ευνοούν την ψυχοκοινωνική εξέλιξη των μαθητών τους.
- Ευαισθητοποίηση προκειμένου να αναγνωρίζουν ατομικούς και οικογενειακούς παράγοντες που προδιαθέτουν σε χαμηλή αυτοεκτίμηση των μαθητών, σε συναισθηματικές και δυσκολίες στη μάθηση, σε απομόνωση, επιθετικότητα, κ.ά. Επίσης να μπορούν να διακρίνουν ψυχοκοινωνικές δυσκολίες των μαθητών που ενδέχεται να τους οδηγήσουν σε σχολική αποτυχία και να αντιδρούν κατάλληλα για την άμεση αντιμετώπιση τους.
- Συμβουλευτική εκπαιδευτικών σε ζητήματα που θέτουν οι ίδιοι σχετικά με τις ιδιαίτερες ανάγκες της τάξης τους, τα όρια δεξιοτήτων των μαθητών, θέματα συνεργασίας με γονείς. Συνεξέταση των προσπαθειών τους για την παρακίνηση σε συμμετοχή των μαθητών και των τρόπων με τους οποίους τους προσεγγίζουν.
- Διαχείριση ποικίλων καταστάσεων κρίσης που είτε εκδηλώνονται σε σχολεία όλων των βαθμίδων (ενδοσχολική βία, συγκρούσεις πατέρων με διευθυντές, παρενοχλήσεις, ομαδική άρνηση μαθητών να υποστούν ιατρικές εξετάσεις, ή γονέων για ομαδικό εμβολιασμό των παιδιών τους), είτε συμβαίνουν στο σπίτι αλλά έχουν άμεσες επιπτώσεις στη φοίτηση (π.χ. οι αντιδράσεις την επαύριο από θάνατο, ή φυλάκιση γονέα, έφοδο αστυνομικής δύναμης σε οικισμό, ή διάπραξη φόνου στη γειτονιά, κ.ά.).
- Συστηματική ανατροφοδότηση των εκπαιδευτικών σχετικά με τις ψυχοκοινωνικές ανάγκες που διαπιστώνεται ότι ευθύνονται για τις απουσίες, ή τη συμπεριφορά του μαθητή/των μαθητών που εκείνοι έχουν υποδείξει στα στελέχη και συν-διαμόρφωση της υποδοχής που τους επιφυλάσσεται όταν επανέρχονται (ύστερα από την παρέμβαση).
- Ενημέρωση των νεοδιοριζόμενων και των αναπληρωτών εκπαιδευτικών σχετικά με τις ιδιαιτερότητες του συγκεκριμένου μαθητικού πληθυσμού και τους στόχους των

παρεμβάσεων της δράσης στο εκάστοτε σχολείο και του ΠΕΜ στις σχολικές μονάδες της Θράκης.

- Ενθάρρυνση και συνοδεία εκπαιδευτικού σε επίσκεψη στο σπίτι μαθητή, εφόσον χρειαστεί ή ζητηθεί.

2.3. Στόχοι για τους γονείς

- Η εξασφάλιση της εμπιστοσύνης των γονέων ήταν στόχος υψίστης σημασίας και ουσιώδης προϋπόθεση της παρέμβασης, ιδίως από τους γονείς που δεν είχαν εμπειρία από τη δράση την περίοδο 2005-2007. Η συμφιλίωση των γονέων με την επίμονη ενασχόληση των στελεχών "με τα δικά μας (τους) παιδιά".
- Η καλλιέργεια εμπιστοσύνης προς το σχολείο ύστερα από επαναλαμβανόμενη διαπραγμάτευση και αναγνώριση των αντιλήψεων, φόβων, προκαταλήψεων, που επιδρούσαν ανασταλτικά, ή υποτιμούσαν τη σχολική ένταξη των παιδιών τους.
- Η συμβουλευτική στήριξη προκειμένου να συμεριστούν τη σημασία της ταχτικής φοίτησης των παιδιών τους στο σχολείο, τις ανάγκες τους για μελέτη - προετοιμασία για το σχολείο, ώστε να συναινέσουν στη συστηματική φοίτηση τους.
- Η συμβολή στη διαμόρφωση κριτηρίων για και την πρόσληψη μητέρων διαμεσολαβητριών στους Οικισμούς Άβαντος και Δροσερού και στην ενεργή στήριξη του έργου τους.
- Η συμβουλευτική μητέρων για τη διαχείριση της ισχυρής πεποίθησης τους πως οι ίδιες όντας αγράμματες αδυνατούσαν να έλθουν σε επαφή με τους δασκάλους των παιδιών τους.
- Η εξασφάλιση της συναίνεσης των γονέων για εγγραφές όλων των παιδιών σε ΝΓ και στην Α' τάξη των δημοτικών σχολείων γενικών ή μειονοτικών, ανάλογα με την επιλογή τους, και η συνέχιση στη Δ'/βάθμια συνοδεύονταν από έμπρακτες ενέργειες για την έκδοση απαραίτητων πιστοποιητικών και από την άμεση αλλά και διαρκή διαπραγμάτευση των εμποδίων κατά την φοίτηση.
- Η εξασφάλιση συνθηκών φροντίδας και ασφάλειας των παιδιών στο σπίτι, ως στοιχειώδες προαπαιτούμενο για διαμόρφωση ενδιαφέροντος και προσδοκίας για τη σχολική τους ένταξη, καθώς και η εξασφάλιση ειδών ένδυσης, υπόδησης και διατροφής για την κάλυψη των βασικών αναγκών επιβίωσης
- Ειδικευμένες παρεμβάσεις σε περιπτώσεις παραμέλησης παιδιών, αιφνίδιες κρίσεις, πένθη λόγω θανάτου γονέα, ιδιαίζοντως τραυματικές εμπειρίες όπως, η φυσική παρουσία σε φόνο, και σε περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας.
- Σύνδεση γονέων, αδελφιών ή και των ίδιων των μαθητών με υπηρεσίες υγείας για προβλήματα υγείας, ψυχικής υγείας, κατάχρησης ουσιών και φαρμάκων.

- Συστηματική παρακίνηση για εγγραφή των γονέων, ιδίως μητέρων σε μαθήματα ελληνικής γλώσσας που πραγματοποιούνται στα ΚΕΣΠΕΜ Κομοτηνής, Σαπών, Άβαντος, Δροσερού και από το κινητό ΚΕΣΠΕΜ που επισκέπτεται το ΔΣ Ηλιόπετρας με εβδομαδιαία συχνότητα.

2.4. Στόχοι για την κοινότητα

- Με στόχο να αναδειχθεί ότι η εκπαίδευση αφορά και τη δική τους κοινότητα και να αρθεί η σύγχυση που επικρατεί στα μέλη της ομάδας στόχου σχετικά με τις δυνατότητες και τα δικαιώματα εκπαίδευσης των μελών της, στελέχη και ασκούμενοι επισκέπτονταν καθημερινά τους οικισμούς για να γνωρίσουν ένα-ένα τα παιδιά και τις οικογένειες τους, να τους δείξουν πώς να πάνε στο σχολείο και στα μαθήματα ενισχυτικής διδασκαλίας, πώς να μελετούν, ενώ παράλληλα να τα φέρουν σε επαφή με ποικίλες μορφές μάθησης.
- Η ανάδειξη -προβολή δεδομένων που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την εδραιωμένη πεποίθησή της κοινότητας ότι το σχολείο είναι ασύμβατο με τις ικανότητες και τη μοίρα (προοπτικές ζωής) των μελών της. Η υπογράμμιση των επιτευγμάτων των μαθητών όπως η προαγωγή στην επόμενη τάξη, τα δείγματα επιτυχίας, η διάθεση των παιδιών να πάνε σχολείο, η συνοδεία ως το σχολείο, το DVD θεατρικής παράστασης "ένα ταξίδι για την Οδύσσεια", κ.ά.
- Η πρόκληση-πρόσκληση να σκεφθούν ότι η φοίτηση στο σχολείο και όσα διδάσκει λειτουργούν ως προστατευτικός παράγοντας για τη ζωή του παιδιού στο μέλλον.
- Η απάλυνση των βιωμάτων αποκλεισμού με την ενεργό εμπλοκή μεγάλου αριθμού φοιτητών ΔΠΘ, που κινούνταν στους οικισμούς. Νέοι και νέες, εκπρόσωποι της πλειονότητας περπατούν, συνυπάρχουν καθημερινά στον τόπο τους, *"τα κορίτσια δεν μας σιχαίνονται, κάθονται στο καναπέ, εδώ μέσα !"* (γιαγιά δυο νηπίων, 8.6.2013).
- Η γνωστοποίηση στην εσωτερική αλλά και την ευρύτερη κοινότητα της Θράκης των δεξιοτήτων και της προόδου που επιτυγχάνεται μέσα από τη συστηματική εμπλοκή τους στις ομάδες που λειτούργησαν στο πλαίσιο του Εργαστηρίου "Ηχος και Εικόνα". Ισχυρά δείγματα αποτέλεσαν οι άρτιες συμμετοχές των ομάδων αυτών σε εκδηλώσεις αυξημένου κύρους και μαζικότητας (Ελευθέρια Κομοτηνής και Αλεξ/λης, Γιορτές της πόλης στην Ξάνθη, κ.ά.), και σε εκείνες που οργάνωσε το Εργαστήριο Κοινωνικής Κοινοτικής Εργασίας και Συμβουλευτικής (ΕΚΚΕΣ) του ΔΠΘ (π.χ. οι εκδηλώσεις στις πόλεις και στο Πανεπιστήμιο για την Παγκόσμια Ημέρα Κοιν. Εργασίας 2012, 2013, κ.ά.).

3. Η παρέμβαση την τριετία 2010-2013 - αποτελέσματα

Η παρέμβαση ξεκίνησε με την καταγραφή το Φθινόπωρο του 2010 του συνόλου των παιδιών σχολικής ηλικίας ανά οικισμό, τα οποία είτε φοιτούσαν ή είχαν ελλιπή φοίτηση ή ήταν εκτός σχολείου. Η καταγραφή επικαιροποιήθηκε στη λήξη των σχολ. ετών 2010-11, 2011-12 και 2012-13. Τα δεδομένα αυτά αποτέλεσαν πυξίδες για τις προτεραιότητες κατά τα εκάστοτε επόμενα βήματα της παρέμβασης. Ενδεικτικά ως παραδείγματα αναφέρουμε τους λεπτομερείς καταλόγους που έγιναν στη λήξη του 2010-11 με ονόματα παιδιών που χρειαζόνταν βοήθεια στο Αλάν Κουγιού και τους όμορους οικισμούς, Ανάχωμα, Στρυμώνος και Περδίκια. (α) Στήριξη για να εγγραφούν σε ΝΓ χρειαζόνταν 20 νήπια, στην Α' ΔΣ: 27 παιδιά, στο ειδικό ΔΣ: 1 παιδί, στο 4ο γυμνάσιο: 3 αγόρια και στο εσπερινό γυμνάσιο Κομοτηνής: 9 αγόρια, (β) Στήριξη για να συνεχίσουν τη φοίτηση χρειαζόνταν στο εσπερινό: 1 παιδί στην Α', 2 στη Β' και 4 στη Γ'), στο ΕΠΑΛ: 2 αγόρια στη Β', τέλος πέντε (5) νεαροί άνδρες στο σχολείο δεύτερης ευκαιρίας. Ομοίως, στην καταγραφή κοινωνικών αναγκών που πραγματοποίησε η κοινωνική λειτουργός (Ε. Μαμαλικίδου) στις 101 κατοικίες του Γασκανέ τον Ιανουάριο 2012 εντοπίστηκαν 53 ανασφάλιστοι κάτοικοι (σε σύνολο 328), ογδόντα τρία άτομα (83) ηλικίας δημοτικού ή γυμνασίου, από τους οποίους μόνο οι 42 είχαν ταχτική φοίτηση και 8 είχαν ήδη διαρρεύσει, ενώ εννέα (9) δεν είχαν εγγραφεί σε ΝΓ, ή Α' ΔΣ. Με βάση την καταγραφή πραγματοποιήθηκαν 76 επισκέψεις με στόχο τις εγγραφές και τη συνέχιση της φοίτησης. Επετεύχθησαν 9 εγγραφές και 11 επανεγγραφές. Επίσης πραγματοποιήθηκαν 98 κατ' οίκον επισκέψεις για οικογενειακά και προβλήματα υγείας και ασφάλισης.

Η συχνότητα συνεργασίας των στελεχών με τα σχολεία ήταν καθημερινή σε ορισμένα, όπως το ΜΔΣ και το ΝΓ Ηφαίστου, το 15ο και το 20ο ΔΣ Δροσερού, το 2^ο ΜΔΣ Ξάνθης και εβδομαδιαία στις λοιπές μονάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η ταχτική παρουσία στα σχολεία των ίδιων στελεχών σε όλη τη διάρκεια της δράσης διευκόλυνε τους εκπαιδευτικούς να τα εμπιστευτούν. Τα αιτήματα τους αυξήθηκαν στη διάρκεια της τριετίας με γεωμετρική πρόοδο. Ορισμένοι διευθυντές συνεργαζόμενων σχολείων, στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς, προέτασσαν το αίτημα για πραγματοποίηση του μεγαλύτερου δυνατού αριθμού εγγραφών, γεγονός που συνδεόταν με την τοποθέτηση μεγαλύτερου δυνατού αριθμού εκπαιδευτικών στα σχολεία τους.

Η ένταξη στο σχολείο και η ενίσχυση της σχέσης των μαθητών με αυτό υπηρετήθηκε συστηματικά με ποικίλες ενέργειες και προσεγγίσεις με όλους τους συμβαλλόμενους (μαθητές, γονείς, εκπαιδευτικούς). Επίσης, υπηρετήθηκε εντός σχολείου με την οργάνωση ομαδικών παιχνιδιών στα διαλείμματα και καλλωπισμού του σχολικού χώρου (βλ. φωτογραφικό υλικό από το ΜΔΣ Ηλιόπετρας) που συνδέει την παραμονή στο σχολείο με εμπειρίες ευχαρίστησης, δημιουργικότητας και συνεργασίας. Εκτός σχολείου με το Εργαστήρι "'Ηχος-Εικόνα" που οργάνωσε ομάδες ανάπτυξης κινήτρων και προσδοκιών για μάθηση και καλλιέργειας δεξιοτήτων απαραίτητων για τη σχολική ζωή σε όλους τους οικισμούς και σε σχολεία που έκαναν δεκτό το σχετικό αίτημα (βλ. ενότητα 3.11).

Οι παρεμβάσεις συμβουλευτικής κοινωνικής εργασίας με γονείς, κηδεμόνες και τα σημαντικά για τα παιδιά και τις οικογένειες πρόσωπα διεξάγονταν σε κατ' οίκον επισκέψεις σε όλους τους οικισμούς και στα ΚΕΣΠΕΜ Δροσερού και Άβαντος. Ομάδες μητέρων δεν στάθηκε δυνατό να λειτουργήσουν σε όλους τους οικισμούς, λόγω απουσίας κατάλληλου χώρου εντός του οικισμού και αδυναμίας πρόσβασης σε άλλους διαθέσιμους χώρους. Μεγαλύτερη διάρκεια είχαν οι ομάδες μητέρων που λειτουργήσαν στο Δροσερό σε αίθουσα του τοπικού ΚΕΣΠΕΜ.

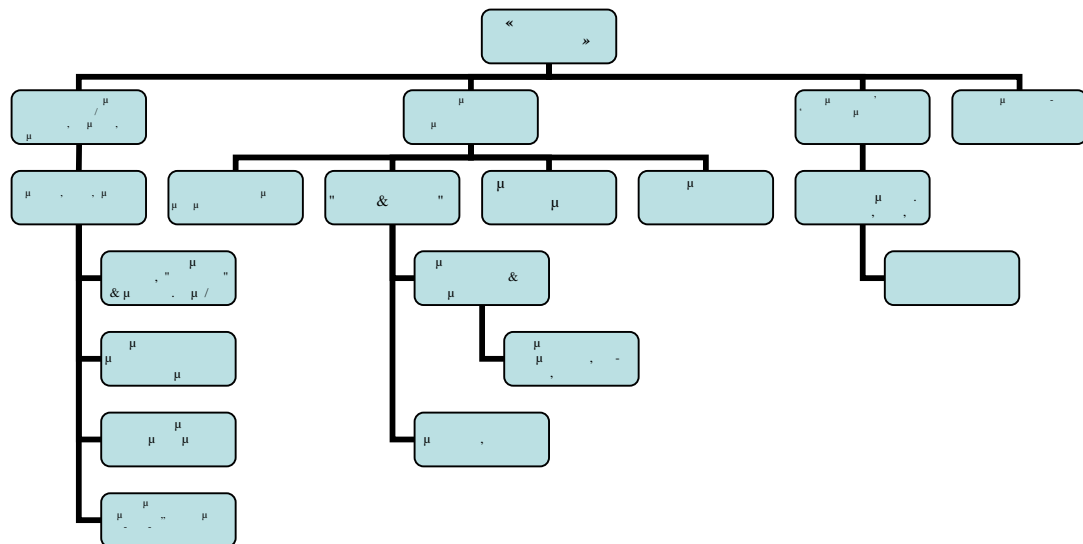
Πολυδιάστατη ήταν η παρέμβαση, σε σχέση με τα εμπόδια που προέκυπταν ή επιβαρύνονταν από την κοινωνικοοικονομική θέση και τις συνθήκες ζωής των οικογενειών (έλλειψη βασικών πόρων και ασφάλισης μαθητών και γονέων, παραμέληση προβλημάτων σωματικής και ψυχικής υγείας, ενδοοικογενειακή βία, κατάχρηση ουσιών, ή φαρμάκων κ.ά.). Οι παραπομπές και οι συνοδείες σε υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας και οι ενέργειες για εξασφάλιση ειδών διατροφής, ένδυσης και υπόδησης είναι συνεχείς σε όλους τους οικισμούς (βλ. πίνακα 2).

Η παρακίνηση των μητέρων για συμμετοχή στα προγράμματα ελληνομάθειας στα ΚΕΣΠΕΜ επηρέασε τις αντιλήψεις τους για την εκπαίδευση των παιδιών, ενώ η εξοικείωση με τη γλώσσα τις βοήθησε να παρακολουθήσουν τη μελέτη των παιδιών τους στα μαθήματα.

Μια συνοπτική αποτύπωση της παρέμβασης δίδεται στο διάγραμμα 1.

Διάγραμμα 1

μμ 1

Αναλυτικά κατά την τριετία του έργου η παρέμβαση επικεντρώθηκε, στους "δύσκολους μαθητές", στα νήπια, τα παιδιά και τους εφήβους εκτός σχολείου, στους μαθητές με αναπηρία, στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και κινήτρων για τη μόρφωση από το Εργαστήριο "Ήχος-Εικόνα" και στην ευαισθητοποίηση της κοινότητας.

3.1. Συνέργειες με τη Δράση 3 και τα ΚΕΣΠΕΜ Άβαντος, Δροσερού, Σαπών

Στην εκκίνηση της παρέμβασης, οι επιστημονικές υπεύθυνοι (ΕΥ) από κοινού με τους ΕΥ της δράσης 3 ενημέρωσαν προϊσταμένους, σχολικούς συμβούλους και τους εκπαιδευτικούς όλων των σχολικών μονάδων, όπου ήσαν εγγεγραμμένοι και/ή φοιτούσαν μαθητές της ομάδας στόχου. Αναλύθηκαν λεπτομερώς οι στόχοι του ΠΕΜ για το συγκεκριμένο μαθητικό πληθυσμό και ζητήθηκε από τους διευθυντές και τους εκπαιδευτικούς να υποδείξουν μαθητές με ελλειμματική πρόοδο, που θα μπορούσαν να επωφεληθούν από τα μαθήματα ενισχυτικής διδασκαλίας. Ακολούθως οι κοινωνικοί λειτουργοί και οι ψυχολόγοι της δράσης 4 ανέλαβαν τη διεξοδική ενημέρωση των κατοίκων στους οικισμούς. Εντόπισαν τις οικογένειες των μαθητών και νηπίων που είχαν υποδείξει τα σχολεία και παρακίνησαν τη συναίνεση αρχικά των γονέων τους και στη συνέχεια των ίδιων και για τη συμμετοχή στα μαθήματα. Απαιτήθηκαν επανειλημμένες κατ' οίκον επισκέψεις για αποσαφήνιση της συνθήκης και διαπραγμάτευση των ανησυχιών κυρίως των μητέρων και των γιαγιάδων για την επιμήκυνση του χρόνου παραμονής των παιδιών εκτός σπιτιού. Συχνά επικαλούνταν ως εμπόδιο το ενδεχόμενο τα παιδιά να πεινούν, αφού δεν θα είχαν να τους δώσουν φαγητό, ή χρήματα για το κυλικείο, ή και να αρρωστήσουν. Ορισμένοι πατέρες επικαλέστηκαν την ανάγκη το παιδί να δουλέψει τις ώρες της ενισχυτικής *"τι να το κάνει το σχολείο το απόγευμα, να 'ρχεται νωρίς να πηγαίνουμε για σίδερα"* (21.10.2010).

Σε άλλες περιπτώσεις τα στελέχη ήρθαν αντιμέτωπα με επικλήσεις της άγονης φοίτησης σε συγκεκριμένο ΔΣ *"και που πάει σχολείο, δεν μαθαίνει τίποτα, γιατί να καθίσει ως τις 4.00 (μ.μ.)"*, ή των τραυματικών εμπειριών του από τη βία μεταξύ των μαθητών *"τι να κάνει εκεί μετά τις εντεκάμιση, εκεί σκοτώνονται εκεί, δεν μαθαίνουν"*. Στη συνέχεια διένειμαν, επεξήγησαν και συνέβαλαν στη συμπλήρωση των δηλώσεων συμμετοχής.

Συγκεκριμένα, για την ενισχυτική στο 12^ο και το 14ο Νηπιαγωγείο Κομοτηνής τα στελέχη συνεργάστηκαν με 23 και 20 οικογένειες νηπίων αντίστοιχα. Για την ενισχυτική σε μαθητές του 4^{ου} ΜΔΣ Κομοτηνής, απευθύνθηκαν σε όλους τους γονείς για το σύνολο των 110 εγγεγραμμένων μαθητών. Αντίστοιχα στον Οικισμό του Αλάν Κουγιού - Περδίκας προσεγγίστηκαν οι 36 οικογένειες παιδιών που φοιτούσαν στο 7^ο ΔΣ Κομοτηνής με προοπτική να λειτουργήσουν δύο τμήματα ενισχυτικής και τις οικογένειες των 37 που φοιτούσαν στο 9^ο Δ.Σ. Κομοτηνής με στόχευση σε τρία τμήματα. Επίσης στο Δροσερό τα στελέχη προσέγγισαν 146 μαθητές/τριες του 15^{ου} ΔΣ (επί συνόλου 429 μαθητών/τριών) και 114 μαθητές/τριες του 20^{ου} ΔΣ (σε σύνολο 354).

Μετά την οριστικοποίηση των εγγραφών και την έναρξη των προγραμμάτων ενισχυτικής τα στελέχη της δράσης 4 μεριμνούσαν για την ασφαλή, έγκαιρη μετακίνηση

και τακτική συμμετοχή των μαθητών σε αυτά (π.χ. διαχείριση επιφυλάξεων, δυσπιστίας, ανησυχίας γονέων). Ενημέρωναν τους εκπαιδευτικούς των μαθημάτων ενισχυτικής διδασκαλίας για τη σχολική πορεία των μαθητών, την οποία γνώριζαν από τη συνεργασία με τα σχολεία τους, ή/και για ζητήματα υγείας ή οικογενειακών δυσκολιών που συνδέονταν με δυσκολίες στη μάθηση, απουσίες, ή προβλήματα συμπεριφοράς στη σχολική τάξη. Τον πρώτο χρόνο λειτουργίας, 2010-2011, οι κοινωνικοί λειτουργοί κάλυψαν με δημιουργική απασχόληση το χρόνο μεταξύ της λήξης του σχολικού προγράμματος και της έναρξης του προγράμματος ενισχυτικής διδασκαλίας στο 2^ο ΜΣ Ξάνθης και στο 7^ο Δημοτικό Κομοτηνής.

Στην εξέλιξη της ενισχυτικής στήριξαν την τακτική συμμετοχή τόσο στα μαθήματα στη διάρκεια του σχολ. έτους, όσο και στα θερινά.

Στο πλαίσιο του κοινού βηματισμού των δράσεων 3 και 4 στους οικισμούς Δροσερού και Άβαντος και των ΚΕΣΠΕΜ που λειτούργησαν εκεί, οι ΕΥ και τα στελέχη συνέβαλαν ενεργά στη διαμόρφωση των κριτηρίων και τη διαδικασία επιλογής διαμεσολαβητριών. Στην περίπτωση του Δροσερού που έχει μεγάλη έκταση χωρίς σήμανση, η κοινωνική λειτουργός και η ψυχολόγος συνόδευσαν τις μεσολαβήτριες σε περιηγήσεις στον οικισμό και τους υπέδειξαν τις κατοικίες μαθητών που είχαν δηλώσει ενδιαφέρον να παρακολουθήσουν την ενισχυτική. Οι διαμεσολαβήτριες, παρότι ήσαν κάτοικοι των οικισμών, δεν είχαν εξοικείωση με τις περιοχές "έξω από τη δική μου (τους) γειτονιά", ή "τη γειτονιά που μένει συγγενής", ενώ λόγω μακρόβιων, ή εποχικών δια-ομαδικών αντιπαλοτήτων εντός της κοινότητας ορισμένες γειτονιές ήσαν άβατες (π.χ. η μια δεν ήταν επισκέψιμη από τους κατοίκους της άλλης και το αντίστροφο). Οι αντίστοιχες περιηγήσεις των κοινωνικών λειτουργών με τις διαμεσολαβήτριες στην Άβαντος υπήρξαν δυσκολότερες και πιο χρονοβόρες. Απαιτήθηκαν ιδιαίτεροι χειρισμοί πτυχών της μακρόβιας ενδοκοινοτικής ρήξης μεταξύ των κατοίκων στον πάνω με εκείνους στον κάτω μαχαλά, οι οποίες εμπόδιζαν την πρόσβαση "όλων" στο τοπικό ΚΕΣΠΕΜ. Η ψυχολόγος Β. Παπανδρέου συνόδευσε και υποστήριξε τις τέσσερις μεσολαβήτριες Δροσερού στην τριήμερη παραμονή τους στη Θεσσαλονίκη όπου μετείχαν στην Εκπαίδευση των Ρομά Διαμεσολαβητών 2011 του Συμβούλιου της Ευρώπης (ROMED).

Η συνεργασία με τις διαμεσολαβήτριες διατηρήθηκε στενή και ήταν εποικοδομητική σε όλη τη διάρκεια της παρέμβασης.

Επιπλέον, η Ε. Μαμαλικίδου οργάνωσε ομάδες μαθητών για συμμετοχή στο κινητό ΚΕΣΠΕΜ που διερχόταν από την Ηλιόπτερα, ενώ τα στελέχη στην Άβαντος, τις Σάπες και το Δροσερό παρακίνησαν μητέρες να παρακολουθήσουν μαθήματα ελληνικής γλώσσας στα τοπικά ΚΕΣΜΕΜ. Η Λ. Φωτίδου και δυο ασκούμενες κοινωνικοί λειτουργοί συνόδευσαν για το σκοπό αυτό, μια 17μελή ομάδα μητέρων από το Άλαν Κουγιου, τα Σάββατα στο ΚΕΣΠΕΜ Κομοτηνής, όπου ασκούμενες απασχολούσαν τα παιδιά που τις συνόδευσαν (βλ. 4η απολογιστική έκθεση).

3.2. Παρεμβάσεις για τη φοίτηση "δύσκολων μαθητών"

Τα στελέχη ανέλαβαν εξατομικευμένες παρεμβάσεις σε νήπια, παιδιά και εφήβους, που οι διευθυντές και οι εκπαιδευτικοί χαρακτήριζαν "δύσκολους", ενώ παράλληλα συνεργάζονταν με τους εκπαιδευτικούς για τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν στη διαχείριση των μαθητών αυτών στις τάξεις τους. Η αργοπορημένη έναρξη της φοίτησης (ηλικιακά και ημερολογιακά), η άτακτη φοίτηση, η ασυνέπεια, η απότομη ή απρόβλεπτη συμπεριφορά, η μη συμμόρφωση σε όρια και κανόνες, η μη τήρηση συνήθων καθηκόντων ήταν οι επισημάνσεις που συνόδευαν τις παραπομπές "δύσκολων μαθητών" - μελών της ομάδας στόχου.

Συχνές, με μικρές παραλλαγές ήταν οι δηλώσεις: *"Αδύνατον να συνεννοηθείς, δεν μιλούν ελληνικά, κάτι λέξεις μόνο"* (δασκάλα Ε΄ τάξης, 3.4.2012), *"Αδύνατον να συνετιστούν, να σε υπακούσουν σαν δάσκαλο..., έστω να σε φοβηθούν"* (εκπαιδευτικός ΔΣ, 6.12.2012), *"και που έρχονται τι καταλαβαίνουν ??"* (Διαπολ. ΔΣ, Ιαν. 2012) Οι εκπαιδευτικοί υπογράμμιζαν τις επιπτώσεις στο κλίμα και τη λειτουργία της τάξης, που επιβαρυνόταν κρίσιμα από τις αμφιβολίες τους αν οι συμμαθητές, διερμηνείς απέδιδαν κατά λέξη τα εκφερόμενα.

Πολλοί εκπαιδευτικοί δήλωσαν ρητά αδυναμία να διαχειριστούν την κατάσταση που δημιουργεί η παρουσία "δύσκολων" μαθητών στις τάξεις τους, αναγνωρίζοντας ότι είχαν ανεπαρκείς γνώσεις και δεξιότητες *"Δεν είμαι ούτε ειδικός, ούτε αρμόδιος"* (δάσκαλος ΔΣ, 2011) για την αντιμετώπιση των ειδικών συνθηκών που διαμορφώνονταν όταν *"Αυτοί οι μαθητές είναι (ήσαν) παρόντες"* (ό.π.). *"Μεγάλη φασαρία (...), δεν κάθονται, κτυπιούνται, πολύ δύσκολα. Γίνεται χαμός όταν έρχονται όλα"* (δάσκαλος Διαπολ. ΔΣ, Δεκ. 2011). Ορισμένοι, ιδιαίτερα απογοητευμένοι οι ίδιοι, αποθάρρυναν τα στελέχη, *"τσάμπα ασχολείσαι, δεν πρόκειται να αλλάξει κάτι, (...)"* (ό.π.). Πολλοί εκπαιδευτικοί ομολογούσαν ευθέως στα στελέχη ότι ορισμένοι μαθητές ήσαν τόσο "δύσκολοι" ώστε κατέληγαν ανεπιθύμητοι. Ενδεικτικό είναι το απόσπασμα από μια παραπομπή μαθητή στην κοινωνική λειτουργό, *"εγώ τώρα σε ενημερώνω πως λείπει ο ..., αλλά ειλικρινά δεν θέλω να τον φέρεις πίσω. Καλύτερα να μην έρχεται γιατί μου διαλύει την τάξη"* (δάσκαλος ΔΣ). Άλλοι παραδέχονταν, *"τολμώ να ομολογήσω κάτι που δεν ταιριάζει σε δάσκαλο, αλλά ερχόμενος εύχομαι να μην είναι εδώ, καταστρέφει ότι κτίζω όσο λείπει"* (ό.π.). Συχνές ήσαν οι αδέξιες αντιδράσεις - χειρισμοί τους στην υποδοχή μαθητών που επανέρχονταν στην τάξη ύστερα από πολλές απουσίες, όπως, *"Τι να σε κάνω εσένα, τώρα που ήλθες, ζωγράφισε"* (δασκάλα ΔΣ, 2012), ή *"μπα, έχουμε επισκέψεις, πως κι από εδώ;"* (δάσκαλος ΔΣ, 2013).

Τα παραπάνω, όπως και οι αντιλήψεις ότι *«Αυτοί οι μαθητές είναι δύσκολοι και αδυνατούν να αποκριθούν»*, *«Και που έρχονται τι καταλαβαίνουν? Τίποτα"* και *«όπως και οι γονείς τους, δεν ενδιαφέρονται για το σχολείο»* (δάσκαλοι ΔΣ και Διαπ ΔΣ, Ιαν 2012), καθώς και η αντίληψη των συμμαθητών τους σε γενικά ΔΣ ότι είναι υποδέεστεροι, αποτέλεσαν αντικείμενα συμβουλευτικής με τους εκπαιδευτικούς, ατομικά και σε ομάδες.

Οι ατομικές συνεδρίες συμβουλευτικής με τους εκπαιδευτικούς ορίζονταν στη διάρκεια των ταχτικών επισκέψεων των στελεχών στα σχολεία. Ομαδικές συνεδρίες με

εκπαιδευτικούς οργανώθηκαν ανά σχολείο όποτε κρίθηκε απαραίτητο. Τακτικά, με εβδομαδιαία συχνότητα λειτούργησε ομάδα με καθηγητές γυμνασίου στο Δροσερό τα ακαδ. έτη 2011-2012 και 2012-2013.

Η τακτική και έκτακτη παραχώρηση καταλόγων με τα ονόματα των "δύσκολων" και των απόντων από νηπιαγωγούς και δασκάλους, ή και τηλεφωνικώς από τους διευθυντές οδηγούσε σε επισκέψεις κατ' οίκον, για παρακίνηση ή και συνοδεία των μαθητών στο σχολείο. Ακολουθούσαν επισκέψεις συμβουλευτικής στις οικογένειες, όπου επιχειρείτο η διαχείριση των αιτίων της απουσίας/των απουσιών και των εμποδίων στην ταχτική φοίτηση, ώστε να μην καθιερωθούν, ή να μην επιδεινωθούν (βλ. ενότητα 3.9.). Σε σύντομο διάστημα δάσκαλοι και διευθυντές ανατροφοδοτούνταν σχετικά με όσα συνδέονταν με την αργοπορία, τις απουσίες, ή τη συμπεριφορά των μαθητών που είχαν παραπέμψει.

Ενδεικτικά αναφέρουμε το σύνολο των παραπομπών από διευθυντές και εκπαιδευτικούς που δέχθηκε η δράση το εξάμηνο Ιανουαρίου-Ιουνίου 2012. Επρόκειτο για 126 νήπια και προνήπια από το σύνολο των 248 εγγεγραμμένων, 617 μαθητές Α/βάθμιας από σύνολο 1614 εγγεγραμμένων, 195 μαθητών Δ/βάθμιας σε σύνολο 508. Επίσης το ίδιο διάστημα επιλήφθηκε την ένταξη και φοίτηση 33 μαθητών με αναπηρία (βλ. 4η απολογιστική έκθεση).

Αντίστοιχα ενδεικτικός, του μεγέθους των παραπομπών νηπίων και μαθητών είναι και ο αριθμός των ενενήντα (90) παραπομπών που είχαν δεχθεί οι Κλ Τ. Λαφτσή και Α. Μερτζανίδου, το μήνα Δεκέμβριο του ίδιου έτους (2012). Οι παραπομπές αυτές αφορούσαν σε 6 νήπια από τα 51 εγγεγραμμένα στο 24ο ΝΓ, 18 μαθητές από τους 99 εγγεγραμμένους στο ΜΔΣ Αλεξανδρούπολης, και 66 μαθητές και μαθήτριες από το σύνολο των 333 εγγεγραμμένων στα 14 ΔΣ της πόλης. Λόγοι της παραπομπής ήταν η άτακτη φοίτηση για το σύνολο των περιπτώσεων, και ο συνδυασμός της με έντονα προβλήματα συμπεριφοράς στην τάξη για τις 55 εξ αυτών.

Παράλληλα, τα στελέχη και οι ασκούμενοι φοιτητές συναντούσαν ένα-ένα τα ίδια τα παιδιά στο σπίτι, σε διάλειμμα στο σχολείο, ή τα καλούσαν σε ΚΕΣΠΕΜ (όπου λειτουργούσε). Άκουγαν τις σκέψεις, τα σχέδια και τις απογοητεύσεις του παιδιού, έπαιζαν μαζί του, μεσολαβούσαν στις δύσκολες φάσεις/στιγμές με τους συμμαθητές του. Οι δυσκολίες και οι ανάγκες που εντόπιζαν, γίνονταν πυξίδες για την αντιμετώπιση τους ατομικά και σε ομάδες στο πλαίσιο του Εργαστήριου "Ήχος-Εικόνα" (βλ. ενότητα, 3.11.). Ορισμένους τους παρότρυναν να ενταχθούν στο πρόγραμμα ενισχυτικής της δράσης 3, και άλλους ομάδες μελέτης.

Οι στιγμές από την εργασία με τους μαθητές, μέσα στο σχολείου περιγράφηκαν από μια κοινωνική λειτουργό ως εξής:

"Μόλις μας βλέπουν τα παιδιά, που φτάνουμε στα σχολεία τους, τρέχουν και μας αγκαλιάζουν, όχι ένα-ένα, ξαφνικά έχεις περίπου δέκα παιδιά γύρω σου, που σε κρατάνε τόσο σφικτά σαν να είχαν να σε δουν αρκετό καιρό. Κι όμως σε είχαν δει μόλις την προηγούμενη ημέρα. Και ακούς να σου λένε όλα μαζί, «κυρία μου, κυρία μου, ήρθες....», ή "κυρία ήρθε σήμερα και ο τάδε..., ο τάδε.. η τάδε...», πρόκειται για παιδιά

που είχα αναζητήσει την προηγούμενη ημέρα, επειδή είχαν να πάνε στο σχολείο λίγες μέρες, ή και μήνα, παιδιά που δεν είχαν πάει από την αρχή της σχολικής χρονιάς, αλλά τώρα είναι εκεί. Είναι μεγάλη η ικανοποίηση, επιτέλους παίρνω ανατροφοδότηση από τα ίδια τα παιδιά ! (βλ. 6η απολογιστική έκθεση Ιαν.-Ιούν.2013).

Αντίστοιχες στιγμές από την εργασία με μαθητές αποτελούσαν αντικείμενο αναστοχασμού στις ταχτικές συναντήσεις εποπτείας με τις ΕΥ. Σε μια τέτοια συνάντηση διαπιστώθηκε η εξέλιξη της σχέσης των μαθητών ενός σχολείου με την κοινωνική λειτουργό. Μαθητής που φοιτούσε ταχτικά την κάλεσε σπίτι, «Κυρία σε μας δεν ήρθες στο σπίτι, ποτέ θα έρθεις; Να έρθεις να ζωγραφίσουμε μαζί, εντάξει;», ενώ μαθητής που είχε δεχθεί την παρέμβαση της ήθελε να την ευχαριστήσει, «Κυρία θυμάσαι χθες που χτύπησα τον Χ; Του ζήτησα συγγνώμη, αυτό που μου είπες. Πριν παίξαμε μπάλα μαζί...» (ό. π.).

Αυξημένες ήσαν οι αναφορές "δύσκολων μαθητών" από τα αμιγή ΔΣ για διαφορετικούς λόγους στο καθένα. Από το 12ο Κομοτηνής, λόγω της αυξημένης άτακτης φοίτησης και πολλών δυσκολιών συμπεριφοράς, που επιβαρύνονταν από διάχυση ορίων, έλλειψη προσδοκιών και την άποψη των γονέων πως το συγκεκριμένο σχολείο δεν είναι κατάλληλο για τα παιδιά τους (αμιγές, με λήξη προγράμματος στις 11.40 π.μ., με συνεχείς εντάσεις μεταξύ συμμαθητών). Πολλοί γονείς επιμένουν πως "εκεί τα παιδιά δεν μαθαίνουν", ή ανησυχούν για τη μη ασφαλή μετακίνησή τους, λόγω συνωστισμού μικρών και μεγάλων μαθητών στο μοναδικό λεωφορείο μεταφοράς, σε κατάσταση πολύ χαμηλού επιπέδου. Στα συστεγαζόμενα, 15ο και 20ο ΔΣ του Δροσερού, ο ασφυκτικός υπερπληθυσμός των τάξεων συνιστούσε ένα ακόμη αντικίνητρο στη φοίτηση των μαθητών και στο έργο των εκπαιδευτικών. "Όλοι δεν χωρούν, μόνο επειδή έχουμε απόντες, χωράμε" (δασκάλα, Δροσερό, 5.11. 2010). Εκεί στο ξεκίνημα της δράσης είχαν τακτική φοίτηση κατά μέσο όρο 600 από τους 820 συνολικά εγγεγραμμένους, και αντίστοιχα τα 30 από τα 100 εγγεγραμμένα νήπια στο αμιγές 15ο ΝΓ (2010-2011). Επίσης, τα αυξημένα αιτήματα για συνεργασία από τα ΜΔΣ σχετίζονταν με σοβαρές αδυναμίες των μαθητών στη χρήση-κατανόηση της ελληνικής γλώσσας, τη χαμηλή επίδοση στα μαθήματα και την αναπαραγωγή σχέσεων και συμπεριφοράς που είχαν στην καθημερινότητα τους στους οικισμούς.

Ειδική ήταν η μέριμνα να μην εγκαταλείψουν το σχολείο τα παιδιά που έμεναν στην ίδια τάξη. Ενδεικτικά, αναφερόμαστε στη συστηματική επιδίωξη της κοινωνικής λειτουργού, το καλοκαίρι 2012, να διατηρήσουν το κίνητρο και να επαναλάβουν την τάξη οι δεκαέξι (16) μαθητές/τριες του 12ου ΔΣ Κομοτηνής που έμειναν στάσιμοι, (8 της Α', 3 της Β', 1 της Ε' και 4 της ΣΤ'). Παράλληλα, παρενέβη στις οικογένειες άλλων δώδεκα (12) μαθητών, που είχαν διαγραφεί από το ίδιο σχολείο (3 της Α', 1 της Β', 2 της Γ', 1 της Ε' και 5 της ΣΤ') στη λήξη του ίδιου σχολικού έτους (2011-2012), με αντικείμενο τη μελλοντική πορεία τους.

3.3. Η παρέμβαση για την εγγραφή προνήπιων και νήπιων

Η παρουσία μεγάλου αριθμού νηπίων σε όλους τους οικισμούς, τις ώρες λειτουργίας των ΝΓ, και η σημασία του ΝΓ, ως προθάλαμου ένταξης στο δημοτικό, παρακίνησε τη

συστηματική αναζήτηση του συνόλου των μη εγγεγραμμένων, ανά οικισμό και τη σύνδεση τους με ΝΓ. Ο εντοπισμός τους συνδυάστηκε με συντονισμένες παρεμβάσεις ευαισθητοποίησης των οικογενειών τους, σχετικά με τη σημασία της εκπαίδευσής τους, καθώς και την υποχρεωτικότητα για την εγγραφή σε ΔΣ, την οποία οι περισσότεροι αγνοούσαν, ενώ πολλοί υποτιμούσαν.

Το εγχείρημα δεν ήταν εύκολο. Η προσχολική αγωγή ήταν σχεδόν καθολικά παραμελημένη. Δεν τους είχε απασχολήσει, ή πίστευαν πως δεν αφορούσε στα δικά τους παιδιά. Η στάση αυτή ενισχυόταν και από την αντίληψη πως *"τα μωρά δεν πάνε σχολείο"* (στην οποία ομονοούσαν κυρίως οι γιαγιάδες), επειδή είναι ιδιαίτερα εύθραυστα, *"σαν το τούλι"* (γιαγιά 5χρονης, Αλάν Κουγιού) και διατρέχουν κίνδυνο να τραυματιστούν ή να αρρωστήσουν. Έντονη ήταν/είναι και η αγωνία για την ασφάλεια τους εκτός οικίας/γειτονιάς. *"Πού να προσέχει μια γυναίκα τόσα παιδιά σε ένα δωμάτιο?"*, είπε χαρακτηριστικά η γιαγιά - φύλακας τριών εγγονιών ηλικίας ΝΓ, (Αλάν Κ.,10.9.2012).

Οι επαναλαμβανόμενες κατ' οίκον συζητήσεις των στελεχών όχι μόνο με τη μητέρα, τους γονείς, αλλά και με τους παππούδες και γιαγιάδες καρποφόρησαν στις πλείστες των περιπτώσεων. Πολλές αντίστοιχες προσπάθειες είχαν επιτυχία, καθώς ερμηνεύτηκαν από τους γονείς ως ένδειξη ενδιαφέροντος για το παιδί, *"Τόσες κοπέλες ενδιαφέρονται για τα παιδιά μου, δεν μπορούσα να μην τα στείλω σχολείο"* (δήλωση σε ομάδα μητέρων, Μάρτης 2013), και άλλες, ως απόδειξη της ικανότητας του παιδιού: *"αφού το λες και το ξαναλές για σχολείο, ας πάει"*, ή *"αφού το λες εσύ, τι να πω, εγώ είμαι αγράμματη... όμως θα πηγαίνεις να την προσέχεις"* (μητέρα νηπίου με τέσσερα αδέρφια ηλικίας δημοτικού που δεν είχαν φοιτήσει σε ΝΓ). Πολλές μητέρες συναινούσαν στην εγγραφή ή φοίτηση με παράλληλη ανάθεση ευθύνης στις κοινωνικές λειτουργούς, *"Θα πάει σχολείο, αλλά θα 'χεις το νου σου κάθε μέρα"* (Άβας, 10.10.2011), ή *"Θέλει να 'ρχεται για να παίζετε στην αυλή, αφού την προσέχεις, θα 'ρχεται κάθε μέρα"* (Γασκανέ, 7.11.2012). Η ανατροφοδότηση των μητέρων, σχετικά με τις αντιδράσεις και την προσαρμογή των νηπίων στα ΝΓ, συνοδεύονταν από παρακίνηση να επισκέπτονται τη νηπιαγωγό και να φυλάσσουν τις εργασίες που έφερναν τα παιδιά στο σπίτι.

Ωστόσο, η εξασφάλιση των δικαιολογητικών εγγραφής, που περιλάμβανε τις εξαιρετικά δύσκολες, πολλές φορές, διαδικασίες εγγραφής σε δημοτολόγια αδήλωντων παιδιών, την έκδοση πιστοποιητικών υγείας και την πραγματοποίηση των υποχρεωτικών εμβολιασμών, ήταν εξαιρετικά χρονοβόρα. Ενδεικτικά, ύστερα από τη μεσολάβηση της δράσης στα αρμόδια υπουργεία, εμβολιάστηκαν 60 νήπια στο Δροσερό, ενώ συμπληρώθηκαν τα ατομικά δελτία υγείας των 54 από αυτά (βλ. και επόμενη ενότητα).

Η έκβαση της παρέμβασης για την έγκαιρη εγγραφή στην προσχολική αγωγή κρίθηκε ιδιαίτερα ικανοποιητική, αφού το 2012-2013 σε σύνολο 261 εγγραφών προνηπίων και νηπίων (από όλους τους οικισμούς), οι 139 πραγματοποιήθηκαν, ύστερα από τη συστηματική παρακίνηση των γονέων από τα στελέχη της δράσης και τη συμβολή τους, στην εξασφάλιση των προαπαιτούμενων δικαιολογητικών (πίνακας 2).

Πίνακας 2
Αποτελέσματα της παρέμβασης για εγγραφή στην προσχολική αγωγή
το σχ. έτος 2012-2013

Οικισμοί	Νηπιαγωγεία 2012-2013	Σύνολο εγγραφών	Εγγραφή ύστερα από την παρέμβαση στις οικογένειες
Άβαντος	24 ^ο ΑΜΙΓΕΣ	52	30
	6ο Αλ. 9ο Αλ. 13ο Αλ. 16ο Αλ. 20ο Αλ. 23ο Αλ.	2 9 9 2 3 5	12
Ήφαιστος	12 ^ο ΑΜΙΓΕΣ	48	22
Αλάν Κουγιού	14 ^ο ΑΜΙΓΕΣ 8ο Κομ.	25 5	15 3
Σάπες	1ο, 2ο, 3ο	19	6
Δροσερό	15 ^ο ΑΜΙΓΕΣ	Προνήπ: 30 Νήπια: 40	10 15
Γασκανέ	16ο ΝΓ	Νήπια: 3	11
Ηλιόπετρα	ΝΓ	Προνήπια:9 Νήπια: 6	15
Σύνολο		261	139

3.4. Η παρέμβαση για έγκαιρη εγγραφή στην Α΄ Δημοτικού

Η παρέμβαση, όπως και η προαναφερθείσα για την εγγραφή σε ΝΓ, είχε ειδικό βάρος σε όλους τους οικισμούς. Προβλέφθηκε στη διάρκεια του πρώτου σχολικού έτους (2010-2011), επειδή όμως η δράση είχε ξεκινήσει μετά την έναρξη του, εξελίχθηκε σε έργο αιχμής τα δυο επόμενα 2011-2012 και 2012-2013.

Τα στελέχη, έχοντας εγκατεστημένες σχέσεις συνεργασίας και εμπιστοσύνης στους οικισμούς, ανέλυσαν στους γονείς τα μειονεκτήματα και τις επιπτώσεις από την καθιερωμένη, ετεροχρονισμένη ηλικιακά και χρονολογικά εγγραφή στην Α΄ Δημοτικού. Εξήγησαν στους γονείς, πώς τα παιδιά με καθυστερημένες εγγραφές δυσκολεύονται να παρακολουθήσουν τα μαθήματα, γεγονός που τα κάνει να νοιώθουν αδύναμα και κατώτερα, με αποτέλεσμα την υψηλή σχολική αποτυχία τους. Η αδυναμία παρακολούθησης της ύλης και εναρμόνισης τους με το ρυθμό και το κλίμα της τάξης συμβάλλει στη διαιώνιση της αποτυχίας τους. Ταυτόχρονα, επικυρώνει την αντίληψη των δασκάλων και των συμμαθητών για την "ανεπάρκειά" τους να είναι μαθητές. Επίσης, εξήγησαν με παραδείγματα, ακόμη και υποδυόμενες ρόλους, πως η εγγραφή σε μεγαλύτερη ηλικία εισάγει ασυμμετρίες δύναμης στις τάξεις (π.χ. η σωματική διάπλαση, η αθυροστομία, οι χειρονομίες των μεγαλύτερης ηλικίας συνιστούν πρόκληση, ή βιώνονται ως απειλή) και αυτά ενισχύουν τη διαρροή τους από την υποχρεωτική εκπαίδευση.

Η επανειλημμένη και συστηματική κατ' οίκον διαπραγμάτευση αρνήσεων, επιφυλάξεων και προηγούμενων αρνητικών εμπειριών μαθητών και γονέων, κατέληγε στην αρχική συναίνεση των γονέων "(...) *ας γραφτεί*". Αυτή, με τη σειρά της, οδηγούσε σε πολύπλοκες ενέργειες, για την έκδοση των απαραίτητων δικαιολογητικών και την πραγματοποίηση της εγγραφής.

Η εξασφάλιση προαπαιτούμενων πιστοποιητικών πολιτογράφησης απασχόλησε όλα τα στελέχη και απορρόφησε μεγάλο μέρος του χρόνου και της ενέργειας τους. Αντίστοιχα, η προαπαιτούμενη για την εγγραφή στο σχολείο ενημέρωση των ατομικών δελτίων υγείας (ΑΔΥ) και η πραγματοποίηση των υποχρεωτικών εμβολιασμών εξασφαλίστηκε ύστερα από πολλαπλές επαφές των στελεχών και επικοινωνίες της ΕΥ με τους αρμόδιους φορείς στα Υπουργεία Παιδείας και Απασχόλησης, στη Διεύθυνση Δημόσιας Υγείας της Περιφέρειας Ανατ. Μακεδονίας και Θράκης. Τα στελέχη πραγματοποίησαν διεξοδικές καταγραφές των μαθητών με εκκρεμή εμβόλια και ΑΔΥ, στις οποίες δεν περιορίστηκαν στους υποψήφιους για την Α΄ τάξη, αλλά σε συνεργασία με τους διευθυντές των σχολείων περιέλαβαν το σύνολο των μη εμβολιασμένων μαθητών. Τις καταγραφές αυτές τις προσκόμισαν ιδιόχειρα σε ΙΑΚ, Νοσοκομεία και Κέντρα Υγείας στους τρεις Νομούς.

Ενδεικτικά, στο Δροσερό, όπου εξασφαλίστηκε τριήμερη παραμονή ιατρικού κλιμακίου, πραγματοποιήθηκαν όλες οι εκκρεμείς ιατρικές πράξεις (εμβολιασμοί, εξετάσεις από ειδικότητες, παραπομπές σε ειδικευμένες εξετάσεις (όπως παιδοκαρδιολόγος κ.ά.), ανεξάρτητα από την τάξη φοίτησης των μαθητών. Εκτός από τα 37 παιδιά της Α΄ δημοτικού, εμβολιάστηκαν 373 μαθητές των δυο ΔΣ και

εξετάστηκαν 187 για ενημέρωση των ΑΔΥ τους (βλ. 4η απολογιστική έκθεση, Ιαν-Ιουν 2012).

Ως αποτέλεσμα της ίδιας διαμεσολάβησης της δράσης, το Δεκέμβριο 2012 εμβολιάστηκαν είκοσι δύο (22) μαθητές του ΜΔΣ Ηλιόπετρας, οι τρεις (3) από τους οποίους δεν είχαν ενήμερο βιβλιάριο υγείας, καθώς και τέσσερα (4) αδέρφια μαθητών, μη εγγεγραμμένα σε σχολική μονάδα. Ομοίως προετοιμάστηκαν για την εγγραφή τους σε Α΄ δημοτικού σαράντα τρία (43) παιδιά με προέλευση από τον Οικισμό Άβαντος. Συγκεκριμένα, εγγράφηκαν 6 στο 1ο ΔΣ Αλεξανδρούπολης, 7 στο 9ο, 7 στο 11ο, 11 στο 12ο, 4 στο πειραματικό ΔΣ, και 7 εγγράφηκαν στο ΜΔΣ.

Η παραπάνω εμπειρία ώθησε τα στελέχη να απευθυνθούν στις υπηρεσίες δημοτολογίων, το Μάιο του 2013, για να αντλήσουν τα στοιχεία των δικαιούχων εγγραφής σε ΝΓ και ΔΣ, το 2013-2014, και να έχουν ευχέρεια χρόνου, να τους εντοπίσουν στους οικισμούς και να αρχίσουν την απαιτούμενη συνεργασία.

3.4.α. Συμβολή στη διασπορά των μαθητών από Αλάν Κουγιού σε ΔΣ Κομοτηνής (2012-2013)

Η δράση ανέλαβε να συνεισφέρει στην υλοποίηση της απόφασης της διοίκησης για σταδιακή μείωση της λειτουργίας του αμιγούς 12ου ΔΣ που έχει συγκεντρώσει πλήθος αρνητικών αντιδράσεων από φορείς στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ειδικότερα αποφασίστηκε η διασπορά των εγγραφών Α΄ δημοτικού των μαθητών με προέλευση από το Αλάν Κουγιού (για τους οποίους είχε ιδρυθεί το 2008) σε γενικά ΔΣ της Κομοτηνής. Το Μάιο 2012, με πρωτοβουλία της ΕΥ πραγματοποιήθηκε συνάντηση εργασίας στο γραφείο του Δ/ντή πρωτοβάθμιας Η. Χαντζή, με τον εκπρόσωπο του προϊστάμενου τις συμβούλους, τη νηπιαγωγό και το διευθυντή του 12ου. Εκεί συζητήθηκαν μία προς μία οι 13 περιπτώσεις, που θα αποφοιτούσαν από το ΝΓ. Στη νηπιαγωγό ανατέθηκε, να ενημερώσει τους γονείς για την εγγραφή τους σε Α΄ γενικών ΔΣ και στην κοινωνική λειτουργό Χρ. Παπαδοπούλου να συνεργαστεί με τις οικογένειες για την προετοιμασία τους και την εξασφάλιση των προαπαιτούμενων τους θερινούς μήνες.

Όλοι οι γονείς ήταν θετικοί "*μακάρι, είμαστε τυχεροί να πάει σε καλό σχολείο*" (μητέρα, 2.6.2012), "*να πάει το παιδί μου σε σχολείο για όλα τα παιδιά*", υπογραμμίζοντας "*όμως, να βάλει ο δήμαρχος το σχολικό*" (πατέρας, 2.6.2012), ανησυχώντας μήπως "*δεν θα έχει θέση στο λεωφορείο και μείνει το παιδί στο 12ο*" και ευχόμενοι "*να μεταφερθούν όλα τα παιδιά από το 12ο σε άλλο σχολείο*".

Ωστόσο αρχή του σχολικού έτους, Σεπτέμβριο 2012, σημειώθηκαν μεγάλες αποκλίσεις και εκτροπή από το στόχο της διασποράς. Διευθυντές και εκπαιδευτικοί σύστηναν στους γονείς το 12ο ΔΣ, ως το μόνο κατάλληλο σχολικό περιβάλλον για τα παιδιά τους λέγοντας ότι σε γενικά σχολεία θα αποτύγχαναν. Παράλληλα, το 12ο ΔΣ άρχισε να πραγματοποιεί εγγραφές στην Α΄ τάξη, ενώ ο Δήμος δεν τήρησε την υπόσχεση για τη ναύλωση του λεωφορείου. Οι ενδιαφερόμενοι για την εγγραφή παιδιού σε "άλλο ΔΣ" μετέφεραν στην κοιν. λειτ. σύγχυση και ανησυχία. "*Ο κ. (όνομα εκπαιδ/κού) λέει πως ο Σ δεν θα τα καταφέρει έξω. Σίγουρα, λέει, θα του βγει σε κακό το άλλο σχολείο*"

(πατέρας, Αλάν Κ. 2.9.2012). Με την έναρξη των μαθημάτων, οι γονείς δεν μπόρεσαν να αποκριθούν στις απαιτήσεις μετακίνησης των παιδιών σε άλλα ΔΣ, καθώς δεν διέθεταν αυτοκίνητο, ούτε οικονομικούς πόρους για ταξί. Το γεγονός προκάλεσε έντονη δυσαρέσκεια και απογοήτευση στον οικισμό. Η κοινωνική λειτουργός και ο ψυχολόγος βρέθηκαν αντιμέτωποι με πληγωμένους και θυμωμένους κατοίκους που διαπίστωσαν πως για μια ακόμη φορά *"το κράτος κορόιδεψε το Αλάν Κουγιού"* εκμεταλλευόμενο το γεγονός ότι ως πολίτες δεν αντιδρούν. Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα από τη διαμαρτυρία πατέρα μαθήτριας Α΄ τάξης *"Έτσι γίνεται πάντα, τρεις μήνες κρατά η υπόσχεση για κάτι καλύτερο, και ύστερα τίποτε. Όπως στις εκλογές, αγράμματοι, σου λέει, δεν θα αντιδράσουν. Όμως οι άλλοι γονείς τόχαν κλείσει το 7ο για να μην πηγαίνουν τα παιδιά μας μαζί με τα δικά τους"*

Τελικά, η ρύθμιση για εγγραφή των μαθητών Α΄ τάξης σε δημόσια ΔΣ, περιορίστηκε σε τέσσερα (4) παιδιά, που έγιναν δεκτά από το 3ο Δ Σ Κομοτηνής και οι γονείς επωμίστηκαν τη μετακίνηση τους. Η φοίτηση τους παρακολουθήθηκε συστηματικά από την ΚΛ, που είχε συχνή συνεργασία με το διευθυντή Α/βάθμιας κ. Χαντζή, ενώ κάθε εβδομάδα επισκέπτονταν το σχολείο και τις οικογένειες τους στον οικισμό Αλάν Κουγιού. Ωστόσο, τα δυο από τα τέσσερα παιδιά εξαιτίας της έλλειψης μέσου μετακίνησης παρουσίασαν ελλιπή φοίτηση, και μόνο το κορίτσι, το οποίο συνόδευε καθημερινά η μητέρα του στο σχολείο, ολοκλήρωσε τη φοίτηση του και προήχθη στη Β΄ τάξη.

Πρόκειται για εξαιρετικά δυσοίωνη εξέλιξη, η οποία αντανακλά την απροθυμία της διοίκησης, αλλά και της εκπαιδευτικής κοινότητας να παρέμβει για την ανακοπή του εκπαιδευτικού αποκλεισμού του εγκλωβισμένου σε οικισμούς μαθητικού πληθυσμού.

3.5. Η παρέμβαση για τη φοίτηση στο γυμνάσιο

Το γυμνάσιο, όπως έχει αναφερθεί, αποτελεί το πλέον εύθραυστο σημείο της εκπαίδευσης των παιδιών της ομάδας στόχου. Επίσης αποτελεί σημείο υψηλής διαφοροποίησης από τα παιδιά της μειονότητας των τουρκογενών. Οι ίδιοι οι μαθητές θεωρούν τη μετάβαση στο γυμνάσιο ακατόρθωτη, λόγω της επίγνωσης τους για τις ελλειπείς γενικές γνώσεις και την υστέρηση τους στην ελληνομάθεια. Για τους ίδιους λόγους θεωρείται ακατόρθωτη και από πολλούς γονείς, *«Τι να κάνει στο γυμνάσιο; Δεν θα τα καταφέρει και θα μου κοστίσει πολύ»* (πατέρας μαθήτριας, Ιούνιος 2012, Άβαντος). Και για άλλους λόγους, επειδή *"στις δουλειές που κάνουμε δεν χρειάζονται γράμματα"*, ή επειδή δεν έχουν πρόσβαση, *«δεν μπορούν να πάνε γυμνάσιο, με τι θα πάνε; Όταν είναι ο μπαμπάς τους εδώ θα τους πηγαίνει, όταν δεν θα είναι τι θα κάνουν;»* (μητέρα, Ήφαιστος, 21/7/2013). *«Πώς να το στείλω χωρίς χαρτζιλίκι στο σχολείο, ντρέπομαι»* (μητέρα, Άβαντος, Μάης 2011). Έτσι η αποχή προστατεύει από το να αποκτήσουν την εικόνα του "άπορου" δίπλα στον "εύπορο άλλο", αλλά και την αδυναμία κατανόησης, *"ο δάσκαλος εκεί μιλά συνέχεια και γρήγορα, δεν καταλαβαίνω"* (επίκληση αγοριού που διέκοψε την Α΄ τη δεύτερη εβδομάδα, 2.10.2012).

Από τη συνεργασία με τα γυμνάσια διαπιστώθηκε η κρίσιμη σημασία που έχει η ολοκλήρωση της Α΄ τάξης, στην οποία σημειώνεται η υψηλότερη από κάθε άλλη τάξη

πρόωρη διαρροή. Οι καθηγητές την αποδίδουν στην αδυναμία των μαθητών να παρακολουθήσουν λόγω έλλειψης γνώσεων της ελληνικής γλώσσας, επίσης να παρακολουθήσουν τα μαθηματικά επειδή στο δημοτικό τα διδάσκονται στην τουρκική γλώσσα, τέλος να αποκριθούν στις απαιτήσεις συνύπαρξης (πολυπρόσωπο διδακτικό προσωπικό, συμμαθητές με προέλευση την πλειονότητα, κ.ά.), καθώς και στα χαρακτηριστικά της εφηβείας, των μαθητών μεγαλύτερης ηλικίας.

Με βάση τα παραπάνω, η μετάβαση στο γυμνάσιο αποτέλεσε κομβικό άξονα της παρέμβασης, σε όλους τους οικισμούς (βλ. ενότητες 3.1., 3.2.). Αφετηρία της ήταν η συστηματική συνεργασία με τις οικογένειες για τη στήριξη του μαθητή/της μαθήτριας να ολοκληρώσει την Ε΄ τάξη, που είναι κρίσιμη για την αποφοίτηση από το δημοτικό. Ακολουθούσε η στήριξη της φοίτησης στη ΣΤ΄ και η προεργασία στη διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών που μεσολαβούσαν ως την οριστικοποίηση της εγγραφής το Σεπτέμβριο.

Οι συνεδρίες με τους μαθητές αυτούς ήταν ατομικές, όμως παρακινούνταν να συμμετάσχουν και σε ομάδα ομηλικών «προετοιμασίας για το γυμνάσιο» του εργαστηρίου "Ήχος-Εικόνα". Οι ομάδες αυτές πραγματεύονταν τις προσδοκίες τους και καθαυτή τη μετάβαση. Δράσεις προσομοίωσης της γυμνασιακής τάξης, ομάδες ενίσχυσης της ελληνομάθειας και κοινωνικών δεξιοτήτων συνοδεύονταν από δοκιμαστικές διαδρομές προς και από το γυμνάσιο και δημιουργικές δραστηριότητες στην αυλή του. Οι θερινές ομάδες αποφοίτων δημοτικού επικεντρώνονταν στην εμπειρία της μετάβασης. Συγκεκριμένα, κάθε σχολικό έτος λειτουργούσαν μια αντίστοιχη ομάδα στο Γασκανέ και από δυο ομάδες στην Άβαντος, στον Ήφαιστο, τις Σάπες και στο Δροσερό. Στόχοι των ομάδων αυτών ήταν η διαχείριση των ανησυχιών, η ενημέρωση για τις ιδιαιτερότητες της λειτουργίας του γυμνασίου, η αναγνώριση και διαχείριση των συναισθημάτων της επικείμενης σχολικής μετάβασης και η ανάπτυξη αυτοπεποίθησης (βλ. και την ενότητα, 3.11.).

Το σχολικό έτος 2012-2013, στο Δροσερό υποστηρίχθηκαν οι εγγραφές 63 παιδιών στην Α΄ γυμνασίου, στο Αλαν Κουγιού και το Ανάχωμα. Η κοινωνική λειτουργός μεσολάβησε για την εγγραφή 10 απόφοιτων από το 12ο Κομοτηνής, 3 από τα 5 παιδιά της ΣΤ΄, που αποφοίτησαν από το 7ο ΔΣ, και 5 από τα 7 που φοιτούσαν στη ΣΤ΄ του 9ου ΔΣ Κομοτηνής. Εγγραφή στην Α΄ τάξη του Εσπερινού Γυμνασίου πραγματοποίησαν έξι αποφοίτων ΔΣ από το Αλάν Κουγιού. Αντίστοιχη παρέμβαση χρειάστηκε σε 8 μαθητές από τον οικισμό Άβαντος, σε 7 από Γασκανέ και 42 από Δροσερό για διατήρηση της μαθητικής ιδιότητας στο γυμνάσιο. Συστηματική στήριξη της φοίτησης στο γυμνάσιο των μαθητών της ομάδας στόχου επιδιώχθηκε και μέσα από ομάδες μαθητών που λειτουργούσαν σε όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους σε όλους τους οικισμούς. Ενδεικτικά, αναφερόμαστε στην ομάδα μαθητών Α΄ και Β΄ τάξης, που συστάθηκε τον Οκτώβριο 2012, στο προαναφερθέν 2ο γυμνάσιο Ξάνθης, όπου και συναντιόταν με συχνότητα μία φορά/ εβδομάδα, ύστερα από το κλείσιμο του κέντρου φροντίδας οικογένειας- παιδιού του Δήμου Ξάνθης, που την είχε αρχικά φιλοξενήσει. Αυτή η μετακίνηση διαπιστώθηκε ότι συνέβαλε στην εστίαση σε θέματα συμπεριφοράς και επίδοσης των μαθητών-μελών. Το αποτέλεσμα ήταν να ωφεληθούν ιδιαίτερα μία μαθήτρια που προάχθηκε με υψηλή βαθμολογία, η οποία στην αρχή της χρονιάς

δήλωνε αδιάφορη, και δύο μαθήτριες που φοιτούσαν ταχτικά, ύστερα από μεγάλο διάστημα απουσίας και δεσμεύτηκαν να επανεγγραφούν την επόμενη σχολική χρονιά στην Α΄ γυμνασίου. Οι μαθήτριες αυτές αρχικά δήλωναν αντίθετες στο να επαναλάβουν την τάξη, για τρίτη συνεχή χρονιά (Ε. Μαμαλικίδου, έκθεση αποτίμησης 2012-2013).

Σε ειδικές περιπτώσεις, όπως π.χ. αναφορικά με μαθητές με συμπεριφορές εξάρτησης, τα στελέχη, ύστερα από συνεργασία με τους διευθυντές, μεσολάβησαν για την πρόσκληση ειδικών από προγράμματα και υπηρεσίες ειδικευμένες στην απεξάρτηση (κινητή μονάδα ΚΕΘΕΑ για Δροσερό, κέντρο "Ελπίδα" για Άβαντος, ΚΕΘΕΑ Κομοτηνής και "Ορφέας" για Αλάν Κουγιού).

Στο 8ο γυμνάσιο, στο Δροσερό, από την έναρξη του σχολ. έτους 2011-2012, τα στελέχη συντόνισαν μια ομάδα εκπαιδευτικών με αντικείμενο τα προβλήματα, που προέκυπταν μέσα στην τάξη, στο σχολείο σχετικά με συμπεριφορές, απουσίες, υπότροπες αποχές, κ.ά. Η ομάδα συνεχίστηκε και το σχολ. έτος 2012-2013 με την ίδια συχνότητα, μία φορά την εβδομάδα, και διάρκεια 75 λεπτών ανά συνεδρία.

Ομοίως, επιχειρήθηκε η σταθεροποίηση του μαθητικού δυναμικού Α΄ τάξη των μελών της μειονότητας στο 2^ο γυμνάσιο Ξάνθης, το οποίο η κοινωνική λειτουργός επισκεπτόταν κάθε Τετάρτη. Το διάστημα Ιανουάριου-Μάρτιου 2013, μετά από συνεννόηση με τους εκπαιδευτικούς, σχεδίασε συναντήσεις με τους γονείς στο χώρο του σχολείου. Παρατηρήθηκε ότι οι γονείς ήσαν περισσότερο δεκτικοί στις περιπτώσεις, που όσα τους είχε αναφέρει η κοιν. λειτουργός, εναρμονίζονταν με τις απόψεις των καθηγητών. Οι κατ' οίκον επισκέψεις αυξήθηκαν τους μήνες Απρίλιο και Μάιο 2013, λόγω της επερχόμενης εξεταστικής περιόδου. Σε συνεννόηση με το διευθυντή του σχολείου και τους καθηγητές-υπεύθυνους τμημάτων, η ΚΛ πραγματοποίησε 25 επισκέψεις (μ.ο. 2/εβδομάδα), για ενημέρωση του αριθμού των απουσιών, με στόχο την αποτροπή επανάληψης της τάξης. Η παρέμβαση χαρακτηρίστηκε αποτελεσματική από το γυμνάσιο, αφού από τους 43 (σε σύνολο 109 μουσουλμάνων μαθητών Α΄ και Β΄ τάξης), που είχαν πλησιάσει το ανώτερο επιτρεπτό όριο απουσιών, στη λήξη του σχολ. έτους, μόνο 7 μαθητές χαρακτηρίστηκαν με ανεπαρκή φοίτηση (και 9 είχαν μεταναστεύσει στο εξωτερικό, ή σε άλλη πόλη, παρότι παρέμειναν εγγεγραμμένοι). Για αυτούς τους (7) μαθητές/τριες καταβλήθηκε συστηματική προσπάθεια για επανεγγραφή τους στην Α΄, η οποία εν τέλει επιτεύχθηκε. Τον Ιούνιο (2013), αμέσως μετά την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων των εξετάσεων, η κοινωνική λειτουργός πραγματοποίησε κύκλο επισκέψεων σε 35 μαθητές/τριες, που δεν προήχθησαν λόγω βαθμολογίας. Σ΄ αυτές, συζητήθηκε η αξία της συνέχισης την επόμενη τάξη και οι κατά περίπτωση πιθανοί τρόποι επίτευξής της. Σε τρεις περιπτώσεις απαιτήθηκαν ισάριθμες επισκέψεις, λόγω αυξημένων αντιστάσεων των γονέων να ξαναστείλουν τα παιδιά στο σχολείο.

Η παρέμβαση για την εγγραφή και φοίτηση στο γυμνάσιο έχει αποδώσει. Ενδεικτικά, στον Ήφαιστο, το 2011 εγγράφηκαν στην Α΄ γυμνασίου 18 μαθητές και το 2012 εγγράφηκαν 29 (μέρος των οποίων επαναλαμβάνουν την τάξη), ενώ το 2006, όταν

ξεκίνησε η δράση, στο γυμνάσιο φοιτούσαν μόνο δύο κορίτσια, οι κόρες του μοναδικού πτυχιούχου -κατοίκου και δασκάλου στο ΜΔΣ του οικισμού.

3.6. Η φοίτηση στο Λύκειο, "μια σπάνια προσδοκία"

Η παρέμβαση υπέρ της συνέχισης στο λύκειο ήταν εντατική σε όλους τους οικισμούς καθώς, όπως έχουμε σημειώσει, δεν είναι επιλέξιμη από τους μαθητές και τις οικογένειες τους. Ελάχιστοι μεταξύ των ολίγων που ολοκληρώνουν το γυμνάσιο ενδιαφέρονται να συνεχίσουν στο λύκειο.

Ενδεικτικά, στο Δροσερό το σχολ. έτος 2012-2013 η δράση μεσολάβησε για την εγγραφή και φοίτηση στην Α΄ των 10 απόφοιτων γυμνασίου (9 από το 8^ο και ενός από το 3^ο Γυμνάσιο), ενώ στηρίχθηκε συστηματικά η φοίτηση 5 μαθητών στην Α΄ τάξη, 4 στη Β΄ και 1 μαθητή στη Γ΄. Παράλληλα οργανώθηκαν ομάδες επαγγελματικού προσανατολισμού εφήβων και υποδειγματική σύνταξη βιογραφικών σημειωμάτων, σύνταξη αιτήσεων, επικοινωνία με υπηρεσίες, ύψος και στάση απευθυνόμενου στον ΟΑΕΔ, κ.ά.

Ιδιαίτερα ελπιδοφόρα ήταν/είναι τα αποτελέσματα της δράσης στον Ήφαιστο όπου, εννέα (9) μαθητές φοιτούν στο λύκειο (παιδιά με τα οποία τα στελέχη είχαν στενά συνεργαστεί για να ολοκληρώσουν το δημοτικό). *"Εγώ, είμαι παλιός εδώ, κυρία (προτείνει χειραψία). Σας θυμάμαι από τότε, το 2007, που είχατε πει στον πατέρα μου να με στείλει στο σχολείο"* (επίσκεψη της ΕΥ στον Ήφαιστο 2.3.2012, για συνεργασία με τον καθηγητή ενισχυτικής από το ΚΕΣΠΕΜ).

Στον οικισμό αυτό, όπως προαναφέρθηκε, όταν είχε το 2006 ξεκινήσει η πρώτη φάση της δράσης σε επίπεδο β΄ βάρθμιας είχαν συνεργαστεί μόνο με δυο μαθήτριες γυμνασίου, κόρες του επίσης μοναδικού πτυχιούχου, δασκάλου στον οικισμό. Επίτευγμα χαρακτηρίζεται η επιτυχία στη στήριξη δυο λυκειαπιδων, που πέτυχαν στις πανελλήνιες εξετάσεις, ενός νέου από το Δροσερό στο ΤΕΙ Σερρών (2012) και μιας νέας από τον Ήφαιστο στο Παιδαγωγικό Τμήμα ΑΠΘ (2013).

3.7. Η ένταξη στην εκπαίδευση μαθητών με ειδικές ανάγκες και με αναπηρία

Ιδιαίτερη, ταχτική και συνεχής ήταν μέριμνα για την εν λόγω υποομάδα μαθητών, μάλιστα εκείνη της πρώτης φάσης έχει αποτυπωθεί σε αυτοτελή έκθεση με τίτλο: Στήριξη των ΑμεΑ στην εκπαίδευση 2010-2011. Τα στελέχη δημιούργησαν ισχυρό δίκτυο συνεργασίας με τα ΚΕΔΥΥ και τα ιατροπαιδαγωγικά κέντρα για την αξιολόγηση μαθητών με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες και με αναπηρία, που συνολικά έφθασαν τον αριθμό των 50 μαθητών.

3.8. Επανάταξη στην εκπαίδευση

Παρεμβάσεις για την επανάταξη στην εκπαίδευση παιδιών έως 14 ετών, που δεν είχαν φοιτήσει ή είχαν διαρρεύσει πρώιμα από τα ΔΣ αναπτύχθηκαν σε όλους τους οικισμούς. Μεγάλος αριθμός ατομικών συνεδριών και ομαδικών δραστηριοτήτων στο πλαίσιο του Εργαστηρίου "Ηχος-Εικόνα" απέβλεπαν στην κινητοποίηση και την καλλιέργεια ενδιαφέροντας και δεξιοτήτων.

Η συμβουλευτική εφήβων και ενήλικων άνω των 16 ετών, που είχαν εγκαταλείψει το σχολείο, στόχευε σε ενέργειες για εγγραφές στο εσπερινό ή το γυμνάσιο δεύτερης ευκαιρίας. Ο μέσος όρος των περιπτώσεων αυτών κυμαινόταν από πέντε (5) ως και δώδεκα (12) άτομα ανά οικισμό για καθεμία από τις τρεις ακαδ. χρονιές της παρέμβασης. Ωστόσο, αφορούσε μόνο άτομα εγκατεστημένα σε οικισμούς πόλεων και όχι εκείνα από την Ηλιόπετρα, που απέχει από την Ξάνθη, όπου εδρεύουν οι εν λόγω μονάδες εκπαίδευσης.

Επίσης, δημιουργήθηκαν κατάλογοι ενδιαφερομένων να παρακολουθήσουν το πρόγραμμα εκμάθησης ελληνικής γλώσσας για την απόκτηση απολυτηρίου δημοτικού. Ο μέσος αριθμός ενδιαφερομένων κυμαινόταν από επτά (7) ως ένδεκα (11) ανά σχολ. έτος και οικισμό.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι 65 από τις 88 εγγραφές σε ΝΓ και Α΄ τάξεις παιδιών από τον οικισμό Ηφαίστου πραγματοποιήθηκαν με τη μεσολάβηση της δράσης το σχολ. έτος 2012-2013. Στον πίνακα 5 αποτυπώνεται η πορεία της φοίτησης τους (σταθερή, ελλιπή) και η έκβασή της στη λήξη του σχολικού έτους (προαγωγή, διαρροή) που επιβεβαιώνουν την ευθραυστότητα της φοίτησης στην Α΄ γυμνασίου.

Πίνακας 5

Ήφαιστος: πορεία και έκβαση των εγγραφών που πραγματοποιήθηκαν μέσω της δράσης το 2012-2013

αρχικές εγγραφές		Φοίτηση		έκβαση	
σχολικές μονάδες	Εγγραφές μέσω της παρέμβασης	σταθερή φοίτηση	Ελλιπή φοίτηση	σχολική διαρροή	προαγωγή
ΝΓ	20	15	5	4	16
4ο ΜΔΣ	20 (σε σύνολο 29 εγγραφών)	11 (το 1 αγόρι με παράλληλη στήριξη)	9	8	12
Δ Σ	3	3			3
ειδικό ΔΣ	1	1			
γυμνάσιο	26	12	14	14	12 (οι 8 ανεξεταστ.)
εσπ.	6	3		3	3

γυμν. Ιεροσπ/ριο	1	1			1
Λύκειο	4	3	1 (μεταν/σ η Γερμανία)		3
σχολ β' ευκαιρίας	4	4			3
εξετάσεις απολυτήρι ο ΔΣ	4				2
ΣΥΝΟΛΟ	88	56	29	26	65

3.9. Οι παρεμβάσεις στο οικογενειακό περιβάλλον

Λόγω των ιδιαίτερα βεβαρημένων συνθηκών ζωής στους οικισμούς και της ισχυρής τους επίδρασης στη σχολική ένταξη και φοίτηση των μαθητών, η δράση συμπεριέλαβε τη φροντίδα υγείας και την κοινωνική φροντίδα των μαθητών και των οικογενειών τους, ως ουσιώδες και αναπόσπαστο μέρος της.

Στις επισκέψεις των στελεχών στις οικίες των "δύσκολων" μαθητριών/ών διαπιστώνονταν ποικίλα προβλήματα, που σχετίζονταν ευθέως ή εμμέσως με τις δυσλειτουργίες στο σχολείο (συχνές ημερήσιες, ή απουσίες διαρκείας, απόσυρση ή επιθετικότητα στην τάξη, υποτροπές σε απουσίες μετά από επανασύνδεση, κ.ά.).

Τα περισσότερα παιδιά έμεναν στο σπίτι, λόγω παραμελημένων προβλημάτων υγείας των ίδιων ή άλλων μελών της οικογένειας, καθ' υπόδειξη γιαγιάδων και μητέρων, για να αποφύγουν τη θυματοποίηση από ρατσιστικές επιθέσεις συμμαθητών, είτε για να μην "κρυσώσουν" λόγω της ακατάλληλης ένδυσης / υπόδησης. Τα μεγαλύτερα κορίτσια πήγαιναν σχολείο όποτε δεν είχαν να φροντίσουν μικρότερα αδέλφια ή την άρρωση μητέρα τους και τα αγόρια όποτε δεν βοηθούσαν τον πατέρα στο μεροκάματο. Αναστατώσεις ύστερα από περιστατικά ενδοοικογενειακής, ή ενδοκοινωνικής βίας ήταν αιτίες πολυήμερων απουσιών. Το 2012 εμφανίστηκαν μεμονωμένα φαινόμενα επαιτείας σε φανάρια, σε ώρα σχολείου (τρεις μαθητές στην Ξάνθη και δυο αδέλφια στην Κομοτηνή). Διευθετήσεις, αλλαγές, αποσαφηνίσεις και αποκαταστάσεις των παραπάνω συμβάντων αποτελούσαν το στόχο της συνεργασίας κυρίως με τις μητέρες, πολλές γιαγιάδες και πατέρες των μαθητών. Επίσης, αποτελούσαν αντικείμενο των ατομικών συναντήσεων με τα μεγαλύτερα παιδιά και τους εφήβους.

Βραχείες, εστιασμένου στόχου παρεμβάσεις απαιτήθηκαν για την αντιμετώπιση σοβαρών προβλημάτων υγείας των ίδιων των μαθητών ή μελών της οικογένειας και

συνδέονταν με απουσίες από το σχολείο (αδιάγνωστα νοσήματα, επιδείνωση χρόνιων, επιδημίες κ.ά.). Ενδεικτικά αναφέρουμε την εντατική φροντίδα που παρασχέθηκε από τα στελέχη για άμεση εισαγωγή στο νοσοκομείο και κατ' οίκον νοσηλεία μεγάλου αριθμού μαθητών, που είχαν μολυνθεί κατά την περιτομή, ενώ το επακόλουθο του μεγάλου αριθμού απουσιών τους απαίτησε συστηματική επαγρύπνηση για την επιστροφή τους στο σχολείο (βλ. Έκθεση σχολικού έτους 2011-2012).

Εξαιρετικά συχνές ήσαν οι μακρόχρονες παρεμβάσεις, σε παράγοντες που σχετίζονταν με το περιβάλλον των μαθητών, ώστε να θεωρούνται από στελέχη και ασκούμενους ΚΛ ως η ρουτίνα της δράσης 4. (βλ. Παράρτημα, αναφορές σε επτά ενδεικτικές περιπτώσεις με τις οποίες τα στελέχη εργάστηκαν μεγάλο χρονικό διάστημα).

3.9. Η επίδραση στην κοινότητα

Η διαρκής παρουσία στους οικισμούς νέων ατόμων που ενδιαφέρονταν για τα παιδιά και τη ζωή εκεί απέκτησε ιδιαίτερη, συμβολική σημασία για τις κοινότητες. Καθώς τα στελέχη και οι ασκούμενες ήταν κυρίως γυναίκες, οι μητέρες έτειναν να τις εκλαμβάνουν ως συμμάχους στις δυσκολίες τους. *"Έτσι που το λες εσύ, το καταλαβαίνω, δεν μου'χαν εξηγήσει τι να κάνω"* (μητέρα μαθητή με αναπηρία, Δεκ. 2010), ή *"μόνη δεν πήγαινα στο σχολείο, νόμιζα πως δεν θα ένωθα τι λέει ο δάσκαλος ... τον φοβάσαι το δάσκαλο, έτσι;"* (μητέρα 10χρονου στην Α' ΔΣ με διαταρακτική συμπεριφορά, Νοεμβ. 2011).

Σε όλους τους οικισμούς διαπιστώνεται η αλλαγή της κοινότητας σε σχέση με τη φοίτηση των παιδιών στο σχολείο. Πολλοί είναι εκείνοι που δείχνουν ενδιαφέρον ή και παρακινούν τα παιδιά να φοιτούν ταχτικά. Είναι ενδιαφέρον πως ο ρυθμός της φοίτησης δεν επηρεάστηκε σημαντικά από τη διανομή μικρογευμάτων στα σχολεία (μόνο τον πρώτο μήνα είχε αυξηθεί η προσέλευση). Καθώς τα μέλη των οικισμών χρειάζονται χρόνο και συνεχή στήριξη, αναδεικνύεται η ανάγκη για πρόσληψη μόνιμων κοιν. λειτουργών, ψυχολόγων και βοηθών τάξης σε όλα τα σχολεία και αλλαγή της στάσης της εκπαίδευσης προς τις οικογένειες και τα παιδιά (κατανομή στα γενικά σχολεία).

Ενίσχυση της θέσης της ομάδας στόχου στην ευρύτερη κοινότητα επιδιώχθηκε με τη διεξαγωγή των δραστηριοτήτων του Εργαστηρίου "Ήχος-Εικόνα" σε σχολικούς και κοινοτικούς χώρους στις πόλεις, προκειμένου να υπάρχει κίνητρο των μαθητών, ταχτικά (μια φορά την εβδομάδα) εκτός οικισμών. Η διαπραγμάτευση για την παροχή φιλοξενίας *"αυτών που δεν σέβονται ούτε φροντίζουν το περιβάλλον"* αποτελούσε μεγάλη πρόκληση. Μόνο το πολυκοινωνικό κέντρο Αλεξ/λης παραχωρήθηκε για τις ομάδες μαθητών ΔΣ και εφήβων έως την έναρξη της λειτουργίας του ΚΕΣΠΕΜ Άβαντος, το κέντρο Οικογένειας από το Δήμο Ξάνθης για την ομάδα εφήβων από Γκασκανέ (όσο διάρκεσε η βραχεία λειτουργία του) και το δημοτικό ιατρείο Ηφαίστου από το Δήμο Κομοτηνής, που αξιοποιήθηκε σε μόνιμη βάση.

Ανάλογες ευκαιρίες εκτός οικισμών αναζητήθηκαν και για τους γονείς, στις τρεις πόλεις. Παρακινήθηκαν συστηματικά και προσκλήθηκαν σε σχολικές γιορτές, σε συναντήσεις στο ΕΚΚΕΣ του ΔΠΘ, στις δημόσιες εκδηλώσεις στις οποίες μετείχαν τα

παιδιά τους και σε εκδηλώσεις των ΚΕΣΠΕΜ. Το κίνητρο για συμμετοχή στα προγράμματα ελληνομάθειας ενηλίκων, που αναπτύσσουν τα ΚΕΣΠΕΜ, καλλιεργήθηκε συστηματικά στο πλαίσιο της παρεχόμενης συμβουλευτικής γονέων.

Επίσης η ευρύτερη μαθητική κοινότητα έγινε κοινωνός των δυνατοτήτων των εν δυνάμει συμμαθητών τους παρακολουθώντας άρτια δρώμενα. Ενδεικτικά η κοινωνική λειτουργός Ε. Μαμαλικίδου και δύο ασκούμενοι φοιτητές Δ.Π.Θ. προετοίμασαν και συντόνισαν τη συμμετοχή των μαθητών του 2^ο ΜΔΣ σε εκδήλωση που οργανώθηκε από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση Ξάνθης, ορισμένους φορείς και σχολεία της πόλης στο πλαίσιο των «Γιορτών Νεολαίας 2012» (κεντρική πλατεία Ξάνθης, 23 Μαΐου 2012). Η δράση συμμετείχε με ένα επιδαπέδιο παιχνίδι, το «Βυθό» (ομαδικό παιχνίδι ερωτήσεων με θέμα το περιβάλλον), το οποίο παραχωρήθηκε από το κέντρο Europe Direct Κομοτηνής. Το παιχνίδι ήταν τοποθετημένο έτσι, ώστε οι μαθητές να παίζουν ανά σχολείο ή ανά τάξη.

Μεγάλη απήχηση στην κοινότητα είχε και το ανέβασμα θεατρικών έργων των ομάδων του Εργαστηρίου "Ήχος Εικόνα", (βλ. ενότητες 3.11 και 5.1).

3.10. Εργαστήριο «Ήχος - Εικόνα»

Το Εργαστήριο λειτούργησε εντατικά σε όλους τους οικισμούς, παρέχοντας ένα ευρύ φάσμα από κατάλληλα σχεδιασμένες ομαδικές δραστηριότητες ψυχοεκπαιδευτικής και ψυχοκοινωνικής στήριξης, εμπύχωσης και δημιουργικής έκφρασης σε παιδιά, εφήβους και νέους ενήλικες, με συχνότητα δυο φορές την εβδομάδα. Ομάδες δημιουργικής έκφρασης (δραματοποίηση, ομάδες μουσικής, κινηματογράφου) αναπτύχθηκαν συστηματικά σε όλους τους οικισμούς με στόχο την παρακίνηση, ενίσχυση του ενδιαφέροντος και των δεξιοτήτων των μαθητών που παρουσιάζουν άτακτη φοίτηση και διατρέχουν κίνδυνο διαρροής και μη εγγραφής στο γυμνάσιο. Αποσκοπούσε στην ανάπτυξη δεξιοτήτων έκφρασης και επικοινωνίας, στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης, την καλλιέργεια της αντίληψης «μπορώ και εγώ να μάθω» και στην απόκτηση - ενίσχυση της ικανότητας για συνεργασία με ομοίους. Αντικείμενα-στόχοι των ομάδων αυτών ήταν: εικόνα εαυτού, επικοινωνία, διαχείριση συγκρούσεων, έμπνευση αλληλέγγυας συμπεριφοράς, φροντίδα εαυτού και σώματος (υγιεινής αλλά και ασφάλειας), εξοικείωση με τη συνεργατική λήψη αποφάσεων, διακοπή συμπεριφορών εξάρτησης κ.ά.

Αξιοποιήθηκαν ποικίλα μέσα όπως η μουσική και η παραγωγή εικόνας (φωτογράφιση, βιντεοσκόπηση, παραγωγή ταινίας μικρού μήκους κ.ά.), που ελκύουν τα παιδιά και τα παρακινούν για δράση από κοινού, αλλά και προϋποθέτουν συνεννόηση, λήψη αποφάσεων, μοίρασμα έργου και ρόλων, συντονισμό, αξιολόγηση της πορείας, ενώ αποδίδουν από αποτέλεσμα.

Οι δραστηριότητες του Εργαστηρίου προϋπέθεταν και συνεπάγονταν χρήση και παρουσία γραπτού λόγου στην ελληνική γλώσσα, ανάλογη με την ηλικία και την τάξη φοίτησης των μελών, κάθε μιας ομάδας. Παράδειγμα, οι στόχοι, οι κανόνες και τα ονόματα των μελών κάθε ομάδας ήσαν ευανάγνωστα γραμμένοι και αναρτημένοι στο χώρο συνάντησης. Οι ομάδες είχαν συμβόλαιο συμμετοχής, παρουσιολόγιο,

ημερολόγιο, σημειώσεις, πρόγραμμα και ανανεωνόμενο κατάλογο ενεργειών. "Σήμερα στην ομάδα-αύριο στο σχολείο" ήταν ο κανόνας, τον οποίο ενστερνίστηκαν όλα τα μέλη των ομάδων, που λειτούργησαν στο πλαίσιο του Εργαστηρίου Ήχος-Εικόνα. Σε περίπτωση παραβίασής του από δυο ημερήσιες απουσίες από το σχολείο, διεκόπτετο η συμμετοχή στην ομάδα.

Σε όλους τους οικισμούς δημιουργήθηκαν ομάδες ομηλικών, για την προετοιμασία για το γυμνάσιο. Αυτές πραγματεύονταν προβληματισμούς και επιφυλάξεις και παρακινούσαν την έκφραση προσδοκιών. Στην πορεία πραγματεύονταν αναλυτικά τη διαδικασία της μετάβασης στο γυμνάσιο. Δράσεις προσομοίωσης της γυμνασιακής τάξης, ομάδες ενίσχυσης της ελληνομάθειας και των κοινωνικών δεξιοτήτων συνοδεύονταν από δοκιμαστικές διαδρομές προς και από το γυμνάσιο και δημιουργικές δραστηριότητες στην αυλή του. Όπως προαναφέρθηκε στην ενότητα 3.7., συστηματικά λειτούργησαν δυο ομάδες στο Δροσερό, τον Ήφαιστο, και στην Άβαντος, και μια στο Γασκανέ. Καρπός μιας από τις ομάδες αυτές, που πραγματοποιούσε τις συναντήσεις της στο ΚΕΣΠΕΜ Άβαντος, είναι το βιβλίο της με τίτλο, "από παιδί έφηβος".

Στο πλαίσιο του Εργαστηρίου λειτούργησε το Αλληλοδιδακτικό Στέκι μαθητών γυμνασίου και δημόσιων δημοτικών και φοιτητών ΔΠΘ στο δημοτικό ιατρείο Ηφαιστού. Τα στελέχη της δράσης και εθελοντές φοιτητές του Τμήματος Ιστορίας Εθνολογίας, που εποπτεύονταν από τον κ. Β. Δαλκαβούκη, Λέκτορα ΔΠΘ και ΕΥ της δράσης 3, υποβοηθούσαν τη μελέτη των μαθημάτων της επόμενης ημέρας, σε καθημερινή βάση. Οι συμβαλλόμενοι σε αυτό, δοκίμασαν νέες δεξιότητες, απόκτησαν πρωτόγνωρες εμπειρίες συνύπαρξης, ανακάλυψαν τις αντιλήψεις τους για τον "Άλλο" και έμαθαν από και για αυτόν.

Οι αποδόσεις της μελέτης στο Αλληλοδιδακτικό Στέκι αναγνωρίστηκαν και από τους γονείς των μαθητών (βλ. χαρακτηριστικά είναι τα αποσπάσματα του «λόγου» ενός πατέρα και μιας μητέρα μαθήτριας στην ενότητα 4.2.)

Στον ίδιο οικισμό, το ενδιαφέρον για την ολοκλήρωση του ΔΣ καλλιεργήθηκε σε μαθητές Ε΄ και ΣΤ΄ και μέσω της δημιουργίας ενός θεατρικού έργου "άνω θρώσκω και για αυτό εκπαιδεύομαι", το οποίο ανέβασαν στη λήξη του σχολικού έτους.

Επίσης στον Ήφαιστο, δυο ομάδες προετοιμασίας για το γυμνάσιο επικεντρώθηκαν στην αντιμετώπιση της αδυναμίας των μελών της να παρακολουθήσουν το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών με μέσο το θέατρο. Η προετοιμασία ολοκληρώθηκε με το ανέβασμα θεατρικής παράστασης "ένα ταξίδι για την Οδύσσεια" (Μάης 2012) η πρώτη, και "ένα ταξίδι για την Ελένη" (Μάης 2013) η δεύτερη (στο επίσημο πρόγραμμα των Ελευθέρων Κομοτηνής 2012 και 2013 αντίστοιχα). Ειδικότερα, το "ταξίδι για την Οδύσσεια" χαρακτηρίστηκε από καθηγητές β/βάθμιας και τριτοβάθμιας ως δείγμα καλής πρακτικής - επίτευγμα διαπολιτισμικής σύνθεσης (11 πρωταγωνιστές -μαθητές Α΄ γυμνασίου από τον Ήφαιστο, 7 χορωδοί -μαθητές του εσπερινού γυμνασίου: 2 μέλη της τουρκογενούς μειονότητας, 2 από το Αλάν Κουγιού και 3 κορίτσια από την πλειονότητα με διευθύντρια μια μουσικό, ασκούμενη κοιν. λειτουργό, και μια 5μελής ορχήστρα φοιτητών ΔΠΘ (βλ. DVD στον ιστότοπο: www.musedu.gr).

Επίσης, στο πλαίσιο του Εργαστηρίου λειτούργησαν ομάδες μαθητών, που αποφοίτησαν από το δημοτικό (Ιούνη 2011, 2012 και 2013) και είχαν επιλέξει να περιμένουν τη συμπλήρωση του ορίου ηλικίας και να εγγραφούν εξ αρχής σε εσπερινό γυμνάσιο. Το θεωρούν λιγότερο απαιτητικό και με περισσότερους "δικούς μας" συμμαθητές. Σκοπός των ομάδων αυτών ήταν η διατήρηση του ενδιαφέροντος, κατά το ενδιαμέσο χρονικό διάστημα, να μην αποκοπούν από το στόχο και την ατμόσφαιρα της εκπαίδευσης και να αναπτύσσουν τις δεξιότητες και τα ταλέντα τους.

4. ΜΕΘΟΔΟΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ: αφότου ήρθαν "τα κορίτσια" στο σχολείο και "οι κοπέλες" στο σπίτι

Η δράση αξιολογήθηκε με τη μέθοδο ποιοτικής έρευνας δια μέσου του "λόγου των αποδεκτών" με συμμετοχή εκπαιδευτικών, γονέων, μαθητών και φοιτητών και αποτίμηση των καταγραφών έργου εμπειρίας, που έκαναν τα στελέχη κάθε εξάμηνο και ακαδ. έτος. Πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις αξιολόγησης, στις οποίες οι μετέχοντες παρακινήθηκαν να αποτιμήσουν το περιεχόμενο, τη διαδικασία, τα αποτελέσματα και την εμπειρία, που απέκομισαν από τη συνεργασία με τα στελέχη. Επίσης, παρακινήθηκαν να διατυπώσουν πιθανές προτάσεις, που θα μπορούσαν, να αξιοποιηθούν στο σχεδιασμό της δράσης για κάθε επόμενο σχολ. έτος, ή στο μέλλον, καθώς και ιδέες για νέα πεδία παρέμβασης.

Ειδικότερα, η αξιολόγηση της παρέμβασης την περίοδο 2010-2011 ανατέθηκε στον Β. Καραγκούνη, λέκτορα κοινωνικής εργασίας στο ΔΠΘ. Ύστερα από σχετική έγκριση των προϊσταμένων και των διευθυντών εκπαίδευσης στους τρεις Νομούς της Θράκης, πραγματοποιήθηκαν δεκαοχτώ συνεντεύξεις με 10 διευθυντές, 4 υποδιευθυντές και 4 δασκάλους σε 12 σχολικές μονάδες (3 ΜΔΣ, 7 ΔΣ, ένα ημερήσιο γυμνάσιο και ένα εσπερινό). Η ίδια διαδικασία αξιολόγησης επαναλήφθηκε και τον Ιούνη 2013 και περιέλαβε ισάριθμες συνεντεύξεις αξιολόγησης, με εκπαιδευτικούς και γονείς.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει, η υψηλή συχνότητα αναφοράς στα πρόσωπα των στελεχών και των ασκούμενων κοινωνικών λειτουργών με το μικρό τους όνομα και στον ενικό, με πολύ σπάνια αναφορά στην επαγγελματική τους ιδιότητα, τόσο από τους εκπαιδευτικούς, όσο και από τους γονείς. Φαίνεται ότι τείνουν να θεωρούν λιγότερο τυπική ή επίσημη τη θέση και την εμπλοκή των ίδιων, αλλά και της δράσης στο χώρο του σχολείου και στη ζωή των οικογενειών. Αποκαλώντας τους με τα μικρά ονόματα ελαχιστοποιούν την απόσταση που τους χωρίζει, έτσι μοιράζονται τις εμπειρίες μάλλον με ομοίους, γνωστούς ή φίλους και όχι με ειδικούς, ικανούς να κάνουν ειδικές πράξεις διάγνωσης, πιστοποίησης δυσκολιών ή και θεραπείας. Η αποφυγή της αναφοράς στις ιδιότητες αυτές (ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών) συμβάλλει και στην υποβάθμιση του ελέγχου που εμμέσως ασκούσαν (ποιος λείπει από την τάξη, από πότε και γιατί, ή για ποιο λόγο ο μαθητής δεν έχει γραφτεί / δεν πηγαίνει σχολείο, ή τι εμπόδιζε την τήρηση της συμφωνίας για... κ.ά.).

Ως "άνθρωποι" και "παιδιά", τα μέλη της δράσης αντιμετωπίστηκαν ως κάτοχοι ουμανιστικών χαρακτηριστικών, «αυτοί οι άνθρωποι (εννοεί τα στελέχη της δράσης), αυτά τα παιδιά (οι φοιτητές κοινωνικής εργασίας) πάνε στα σπίτια και ψάχνουνε,

ρωτάνε για τα παιδιά, νοιάζονται" (δάσκαλος ΜΔΣ, 05/05/2011). Δηλαδή, όπως ένα μέσο άτομο, που είναι ικανό να ενδιαφερθεί, να κατανοήσει, τις επίσης ανθρώπινες καταστάσεις, εκ φύσεως δύσκολες και να βοηθήσει στη διαχείριση τους.

Ως "κοπέλες" και "κορίτσια", από την άλλη πλευρά, τα μέλη της δράσης εκπροσωπούν τη νιότη, που είναι φιλική, ευπροσήγορη και ταυτόχρονα λιγότερο απαιτητική, αυστηρή και κριτική στα τεκταινόμενα. Αντιθέτως, ένας επαγγελματίας ψυχολόγος, ή κοινωνικός λειτουργός, κος ή κα (τάδε), θα μπορούσε να γνωστοποιήσει τις διαπιστώσεις του σε ανώτερους /αρμόδιους, ή και να προτείνει αλλαγές, απειλητικές για την υφιστάμενη, μάλλον εύθραυστη ισορροπία στην εκπαίδευση της μειονότητας.

Η παρούσα έκθεση περιέλαβε χαρακτηριστικά αποσπάσματα λόγου των μετεχόντων στις αξιολογήσεις, χωρίς την ανάλυση του υλικού, επειδή είναι ιδιαίτερα μακροσκελής.

4.1. Η αποτίμηση από τους εκπαιδευτικούς

4.1.α. «Πριν έρθετε εσείς, το σχολείο λειτουργούσε από το Νοέμβρη έως το Μάρτη»

Τρεις διευθυντές, που δέχθηκαν να μετάσχουν στις συνεντεύξεις αξιολόγησης της δράσης, αναφέρθηκαν στη συμβολή της στην επέκταση του σχολικού έτους, ήδη από το 2005-2006 που είχε ξεκινήσει. *«Πριν έρθετε εσείς, τότε το 2006 αλλά και τώρα, το σχολείο λειτουργούσε από το Νοέμβρη ως το Μάρτη. Οι μαθητές καθυστερούσαν να εγγραφούν και την Άνοιξη, που ξεκίναγαν οι δουλειές στα χωράφια, μας εγκατέλειπαν...»* (2011). Ωστόσο, συναφείς εκδοχές αυτής της φράσης διατυπώθηκαν από οκτώ (8) εκπαιδευτικούς και στις τρεις περιόδους αξιολόγησης 2011, 2012, και 2013 με επιχείρημα *"οι κοπέλες φέρνουν τα παιδιά στο σχολείο, αλλιώς άδεια θα 'τανε"*.

Αντίστοιχα, η διευθύντρια του 15ου ΔΣ Δροσερού με την κατάφαση της συναδέλφου της του 20ου είχε δηλώσει *"Χωρίς Βάσω και Ειρήνη, τα σχολεία δεν θα λειτουργήσουν του χρόνου. Είναι τα τέσσερα χέρια που φέρνουν τα παιδιά στο σχολείο, αυτές έχουν αλλάξει τη σχέση των γονιών με τα σχολεία μας"* (επίσκεψη αποτίμησης της ΕΥ κ. Καλλινικάκη, 3 Ιούνη 2013). Σημειώνεται ότι οι διευθύντριες απέστειλαν έγγραφο στη Διεύθυνση Α/βάθμιας και στο Υπουργείο Παιδείας με αίτημα τη συνέχιση της συνεργασίας και εκτενή μνεία στα οφέλη της.

Διευθυντές και δάσκαλοι υπογράμμισαν την υψηλή προσήλωση και επιμονή των στελεχών στο στόχο τους να επανασυνδέσουν, ύστερα από μακρά απουσία, τους μαθητές με τις τάξεις τους:

«... και από ό,τι ξέρω υπάρχουν περιπτώσεις, στις οποίες έχει πάει πάμπολλες φορές. Και επιμένει. Και μου 'χει κουβαλήσει παιδιά, θα έλεγα με το ζόρι, σε εισαγωγικά. Να ξανά-φοιτήσουν! παιδιά που δεν θάρχονταν ποτέ ξανά. Επιμένει...» (συν/ξη 8, Γ.Π.Δ.ΕΛ., 06/05/2011).

«Μια από τις φοιτήτριες μου έλεγε, να έρθει το μικρό μια φορά, ... Μια φορά πρέπει να έρθει! Το έχουν πάρει πατριωτικά και τα καταφέρνουν, τα φέρνουν πίσω» (συν/ξη 1, Γ.Π.ΥΠ.Μ.Σ., 05/05/2011).

4.1.β. «Καταρχάς, γνωρίζουν τον τόπο και τους ανθρώπους»

Οι εκπαιδευτικοί ήσαν ενήμεροι σε τι συνίστατο η παρέμβαση και τις βασικές αρχές λειτουργίας της ως επιτόπιας, άμεσης και επικεντρωμένης στο στόχο της. Ωφέλιμες για τη δική τους δουλειά ήσαν οι γνώσεις των στελεχών σχετικά με τα χαρακτηριστικά των κοινοτήτων, και των οικογενειών σε ειδικές περιπτώσεις μαθητών τους.

«Καταρχάς, γνωρίζουν τον τόπο και τους ανθρώπους. Γνωρίζουν σχεδόν όλο τον οικισμό. Τι γίνεται στις οικογένειες, γιατί φέρεται ο άλλος έτσι... Επειδή γνωρίζουν τον οικισμό πολύ καλά, έχουμε συζητήσει και προβληματικές περιπτώσεις, τι γίνεται στις οικογένειες. Μου έχουν εξηγήσει δηλαδή και με έχουν βοηθήσει και σε αυτό. Όταν ξέρεις το οικογενειακό περιβάλλον ενός παιδιού, δικαιολογείς και τη συμπεριφορά του» (συν/ξη 7, Α.Π.Δ.Γ., 06/5/2011).

Οι εκπαιδευτικοί αναγνωρίζουν ότι η δράση εισχωρούσε στα ενδότερα των οικογενειών, διερευνούσε και αποκάλυπτε, αποκτούσε γνώση των θεμάτων που αφορούσαν στους μαθητές.

«Αυτοί οι άνθρωποι (εννοεί τα στελέχη της δράσης), αυτά τα παιδιά (οι φοιτητές κοινωνικής εργασίας), πάνε στα σπίτια και ψάχνουνε, ρωτάνε για τα παιδιά, όχι μόνο για τα παιδιά. Εγώ, είμαι από 'δω, από το χωριό, αλλά η κοινωνική λειτουργός και τα κορίτσια, που έρχονται από το Παν/μιο, ξέρουν καλύτερα τις οικογένειες από μένα! Αυτοί μπορούν να χώνονται στις οικογένειες, να μάθουν τι παίζει (συν/ξη 2, Α.Μ.Ε.ΜΣ., 05/05/2011).

Οι ίδιοι υπεδείκνυαν στα στελέχη τους μαθητές, που από τη συμπεριφορά τους έκριναν ότι τα απασχολούσε κάτι σημαντικό, που είχε συμβεί την προηγούμενη μέρα

Εμείς ακούμε από τα παιδιά, τι παίζεται, τι γίνεται στην οικογένεια. (...) Όταν έχουμε κάποιο πρόβλημα με ένα παιδί, μπορεί να μας πει, τι του συμβαίνει, τι έγινε και χθες βράδυ! (...) Το λέμε στα κορίτσια και, δεν ξέρω πως να το πω, μας βοηθάν τα κορίτσια πάρα πολύ» (συν/ξη 2, Α.Μ.Ε.ΜΣ., 05/05/2011).

Διακρίνουν την επικέντρωση του ενδιαφέροντος των στελεχών και τους επιπρόσθετους χειρισμούς υποστήριξης, που εφαρμόζουν σε μαθητές και τους γονείς τους, τις περιόδους που είναι περισσότερο ευάλωτοι.

«Η κοινωνική λειτουργός όταν γίνεται διάλειμμα, δεν κάθεται μέσα. Βγαίνει έξω κινείται ανάμεσα στα παιδιά και κάνει τη δουλειά της, γιατί ξέρει ότι αυτό το παιδάκι είναι της τάδε οικογένειας, που έχει αυτά τα προβλήματα..., είναι ορφανό..., ο μπαμπάς είναι στη φυλακή. Και έτσι ανάλογα ... Όταν έρχονται οι γονείς να πάρουν τα παιδιά το μεσημέρι πηγαίνει και.. μιλάει μαζί τους, ότι το παιδάκι σήμερα ήταν πιο ευδιάθετο, έπαιξε. Πολλές φορές συζητώντας ακολουθεί μαζί τους, πάει και μέχρι το σπίτι» (συνέντευξη 4, Α.Μ.Δ.ΜΣ., 06/05/2011).

Ένας διευθυντής μειονοτικού σχολείου, που μετείχε στην έρευνα, θεωρεί ως σημείο κλειδί την αποδοχή και εμπιστοσύνη με την οποία περιβάλλουν οι γονείς τα στελέχη και την αποδίδει στην άμεση συναναστροφή μαζί τους στο δικό τους χώρο. Θεωρεί ότι οι γονείς, που καθημερινά βιώνουν απόρριψη και αποκλεισμό, αναγνωρίζουν την εκ μέρους των στελεχών χωρίς όρους και προϋποθέσεις αποδοχή και αποκρίνονται σε αυτό:

«Εεε.. το ότι στο σπίτι αυτών των παιδιών .. δεν ξέρω κατά πόσο όλοι μας, θα μπορούσαμε να πιούμε ένα καφέ! Διότι καταλαβαίνετε.. εκεί μέσα, τις συνθήκες και όλα αυτά. Παρόλα αυτά, η κοπέλα σφίγγει τα δόντια και πάει ... αν δεν το κάνεις αυτό, ο άλλος δεν πρόκειται να σε εμπιστευτεί. Αν δεν μπεις μέσα στο σπίτι και .. να καθίσεις εκεί που θα σου πει δεν! ... Γιατί οι άνθρωποι καταλαβαίνουν, αυτή την απόσταση την έχουν εισπράξει από άλλους. Καταλαβαίνετε τώρα, επειδή είστε..., απόσταση όπ! Καθίστε εκεί και μην πλησιάζετε. Ούτε και εμείς πλησιάζουμε, ε, αυτό τους... θίγει, ας πούμε. Αν δείξουμε ότι εμείς όντως κάνουμε ένα βήμα πιο μπροστά, σίγουρα θα κάνουν και αυτοί ένα βήμα» (συν/ξη 4, Α.Μ.Δ.ΜΣ., 06/05/2011).

Επίσης οι δάσκαλοι αναγνωρίζουν ότι ο τρόπος που η δράση προσεγγίζει τις οικογένειες είναι πολύ διαφορετικός σε σχέση με το δικό τους τρόπο. Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα: *«Αλλιώς είμαι εγώ, αλλιώς είναι η κοινωνική λειτουργός.....»*, που διαθέτει ιδιαίτερες δεξιότητες, μόρφωση, *"(..) είχε το κόλπο, είχε την παιδεία, δεν ξέρω, το κόλπο καλά το λέω, να χωθεί στην ψυχολογία του γονέα και να πάρει αυτό που θέλει"*, και ανατροφοδοτεί τον εκπαιδευτικό. *"Κι όλα αυτά μου τα φέρνει, και εγώ καταλαβαίνω τι παίζει και έχω ανάλογη συμπεριφορά για να κερδίσω το παιδί. Αυτός δεν είναι ο σκοπός; Να κερδίσουμε το παιδί. (..) ο κοινωνικός λειτουργός τέλος πάντων μας φέρνει το παιδί πίσω» (συν/ξη 8, ΑΜΕΜΣ 18/6/2013).*

Η αποτελεσματικότητα των στελεχών στη συνεργασία με τις οικογένειες αποδίδεται στον *«επιστημονικό τρόπο»* αλλά και στη *«θετική ενέργεια»* που εκπέμπουν. Έτσι υπερβαίνουν ακόμη και αντικειμενικά εμπόδια στην επικοινωνία με τους γονείς, όπως η μη γνώση της τουρκικής γλώσσας.

«Οι κοινωνικοί λειτουργοί δεν ξέρω, απ' τη σχολή τους ίσως είναι, έχουνε μια άλλη, μια τέτοια συμπεριφορά που ξεκινά με θετική ενέργεια. Αλήθεια, και η ομιλία τους, παρόλο που δεν καταλαβαίνουν τα τουρκικά, αλλά απ' τη φάτσα που βλέπεις στην κοινωνική λειτουργό, ή τον ψυχολόγο καταλαβαίνεις ότι αυτός ο άνθρωπος, αυτή η κοπέλα, τέλος πάντων, θέλει να σε βοηθήσει. Πολλές φορές οι άνθρωποι βλέποντας ένα τέτοιο πρόσωπο, μια τέτοια συμπεριφορά, ανοίγονται, τα λένε όλα, τα πάντα όλα.... Αυτό, λυπάμαι που το λέω, εμείς οι δάσκαλοι δεν το έχουμε, δεν μπορούμε να το κάνουμε, έτσι; (...) πρέπει να υπάρχει κοινωνικός λειτουργός, γιατί βλέπει με διαφορετικό τρόπο, που δεν μπορούμε να καταλάβουμε εμείς, έχουν το δικό τους τρόπο να ξαναφέρουν τα παιδιά στο σχολείο, αυτά που 'χουμε χάσει εμείς οι δάσκαλοι» (συν/ξη 8, ΑΜΕΜΣ 18/6/2013).

« (...) είναι διαφορετικό να πάει ένας άνθρωπος μορφωμένος να μιλήσει στην οικογένεια, ή τέλος πάντων στη γιαγιά, στον παππού ... έχει διαφορετική προσέγγιση, έχει μια επιστημονική προσέγγιση (...), γιατί εντάξει κι εμείς μιλάμε στους γονείς, αλλά

είμαστε δάσκαλοι. Άλλο κοινωνικός λειτουργός, άλλο δάσκαλος, αλλά πιστεύω ότι αυτός ο συνεκτικός ιστός πρέπει να υπάρχει ειδικά εδώ, ειδικά εδώ» (συν/ξη 20, ΑΠΕΜΣ 20/6/2013).

«ο δάσκαλος δεν μπορεί να χωθεί στην οικογένεια του παιδιού, ενώ η κοινωνική λειτουργός μπορεί να χωθεί στην οικογένεια, να μιλήσει με τους γονείς του πιο άνετα, πιο ελεύθερα Έτσι μπορεί να ξανακερδίσει, όχι μπορεί, σίγουρα. 99% κερδίζουμε το παιδί, εμείς οι δάσκαλοι, και το 'χουμε στο σχολείο» (συν/ξη 8, ΑΜΕΜΣ 18/6/2013).

«...εγώ δεν μπορούσα να πάω τώρα στο σπίτι του παιδιού. Θα άφηνα την τάξη; αλλά και να πήγαινα τώρα θα μου έλεγε ο παππούς καλά, άντε γεια!» (συν/ξη 7, ΑΠΕΜΣ 18/6/2013).

«Καταρχάς μόνο το ότι (η ΚΛ) πηγαίνει στα σπίτι και μιλάει στις μαμάδες και προωθεί το ιδανικό της εκπαίδευσης είναι για μένα τεράστια η προσφορά!» (συν/ξη 1, Γ.Π.ΥΠ.Μ.Σ., 05/05/2011).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξοικείωση των εκπαιδευτικών με τον τρόπο εργασίας τόσο των στελεχών όσο και των ασκούμενων κοινωνικών λειτουργών.

"Έρχονται τα κορίτσια από το Πανεπιστήμιο και κάθε μια μας δίνει αναφορά για το κάθε παιδί, που τα 'χε στείλει η Δέσποινα. Λέει, ας πούμε, εσύ θα πας εκεί να ρωτήσεις αυτό το παιδί για ποιο λόγο δεν ήρθε, τι παίχτηκε. Παίρνει τα κορίτσια μπλα, μπλα, μπλα, μιλάνε και μετά σε ένα λεπτό χάθηκαν όλες στο χωριό και η Δέσποινα μαζί. Η μια φεύγει από εκεί, η άλλη από εκεί (γέλια). Μετά βλέπεις έρχονται όλες μαζί και η κάθε μια δίνει αναφορά στη Δέσποινα. Και όταν εσύ έχεις πρόβλημα με ένα παιδί, θα σου πει η Δέσποινα: Δεν ήρθε ο τάδε γιατί ο μπαμπάς του ήπια χθες (...)" (συν/ξη 2, Α.Μ.Ε.Μ.Σ., 05/05/2011).

Ωστόσο η απομονωμένη ζωή στους τόπους προέλευσης-ζωής έχουν μεγάλη σημασία σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς. Χαρακτηριστική είναι η άποψη,

«Όσοι φύγαν από το γκέτο σώθηκαν. Ο Αχμέτ δεν μένει τέρμα Άβαντος, μένει κάτω ξέρει ελληνικά, θα συνεχίσει στο γυμνάσιο. Οι άλλοι από κει πάνω δεν χαμπαριάζουν σε κανένα μάθημα" (δάσκαλος ΔΣ, 05.05.2012).

4.1.γ. "Και αν .., αν μου τύχει να ξανά-αναλάβω διεύθυνση θα ξαναζητήσω από τη διεύθυνση κοινωνικούς λειτουργούς"

Οι διευθυντές καταλήγουν σε ρητή εισήγηση για συνέχιση της συνεργασίας με τα στελέχη της Δράσης. Ενδεικτικά είναι τα αποσπάσματα:

«Η προσπάθεια είναι αξιόλογη. Παρακαλούμε για τη συνέχεια της προσπάθειας, δεν χρειάζεται να σας πούμε πόσο ευχαριστημένοι είμαστε. Φαίνεται από μόνο του!» (συν/ξη 15, Α.Π.ΥΠ.Δ.Σ., 02/05/2012).

«Και αν .. αν μου τύχει να ξανά-αναλάβω διεύθυνση θα ξαναζητήσω από τη διεύθυνση κοινωνικούς λειτουργούς. Να υπάρξει μια συνέχεια. Αυτό. Θα βοηθήσουνε τα κορίτσια πάρα πολύ» (συν/ξη 14, Γ.Π.Δ.Δ.Σ., 10/05/2011).

«Θέλουμε τους κοινωνικούς λειτουργούς εδώ πέρα, να περιφέρονται στα σπίτια και να δίνουν συμβουλές και κατευθύνσεις στους γονείς, σχετικά με τη φοίτηση και τη συμπεριφορά των παιδιών. Αυτό θέλουμε, κοινωνικούς λειτουργούς» (συν/ξη 18, Α.Π.Δ.ΔΣ., 12/05/2011).

«Για τις απουσίες που είχαμε και γενικά με τους γονείς, οποιοδήποτε πρόβλημα είχαμε, μπορούσε να μπει ελεύθερα στα σπίτια, να μιλήσει, να κάνει. Νομίζω ότι έχει προσφέρει πάρα πολύ στο σχολείο μας» (συν/ξη 6, ΑΜΕΜΣ, 18/6/2013).

«Πρώτα-πρώτα, να μη φανεί καθόλου εγωιστικό, αλλά είμαι ικανοποιημένος που εγώ έκανα αυτή την πρόταση και εισακούστηκε από τους υπεύθυνους του προγράμματος και ήρθε η κοινωνική λειτουργός και ανέλαβε αυτό τον τομέα (...) Να μην αφήσουμε απέξω τα λίγα παιδάκια τα οποία βρίσκονται σε ένα 2^ο θέσιο σχολείο τα οποία και αυτά είναι λίγα. Και αυτά να τα προσεγγίσουν αυτοί οι υπεύθυνοι γιατί έχουν ανάγκη..... Μακάρι, μακάρι, μακάρι θα έλεγα να υπάρχουν πολλές σαν αυτήν και να βοηθάνε αυτού του είδους τα παιδιά» (συν/ξη 4, Α.Μ.Δ.ΜΣ., 06/05/2011).

Επίσης, αρκετοί από τους εκπαιδευτικούς επιχειρηματολογούν για την προφανή αναγκαιότητα η δράση να ξεκινά με την έναρξη του σχολικού έτους και με τις ίδιες κοινωνικούς λειτουργούς. Ενδεικτικά είναι τα αποσπάσματα:

«Εγώ θα έλεγα με την έναρξη της σχολικής χρονιάς, να είναι παρούσα.. δεν ξέρω αν θα είναι η ίδια κοινωνική λειτουργός, και σε αυτό θα έλεγα καλύτερα να είναι η ίδια.., άρα αυτό σημειώστε το. Δηλαδή, η κοπέλα που γνωρίζει αυτή τη στιγμή και τα παιδιά και τους γονείς και εμάς και το σχολείο, θα είναι κρίμα να την στείλει το Πρόγραμμα κάπου αλλού και να στείλει κάποιον άλλον, ή κάποια άλλη εδώ. Ε, όχι ότι έχω τίποτα με την κοπέλα, ούτε.. αυτό. Αλλά, θα έλεγα ότι .. η συνέχεια έχει και το καλύτερο αποτέλεσμα, αυτό που ρωτάτε. Γιατί αυτή τη στιγμή και η ΚΛ σίγουρα έχει βάλει πολύ κόπο, οι παρεμβάσεις της να ακολουθήσουν κάποια σειρά» (συν/ξη 4, Α.Μ.Δ.ΜΣ., 06/05/2011).

«Βέβαια αν φύγει η Κοινωνική Διοίκηση, αν μας παρατήσει, ξέρω ότι θα χαθεί και το σχολείο του Ηφαίστου. Από αυτό το σχολείο άμα φύγει η Κοινωνική Διοίκηση και η Δέσποινα.. θα χαθεί! Το θέμα είναι ότι ... δεν ξέρω αν μπορεί να 'ρθει κάποια άλλη Δέσποινα να κάνει τη δουλειά της. Δεν ξέρω αυτό. Πριν τη Δέσποινα υπήρχε μια άλλη κοινωνική λειτουργός. Δεν ήτανε έτσι. Δεν θέλω να πω το όνομά της. Κανείς δεν ήξερε τι ήταν αυτό το κορίτσι εκεί πέρα μέσα. Δεν ήταν έτσι. Εδώ τα πράγματα είναι πολύ διαφορετικά τώρα.. από τότε που μπήκε αυτό το κορίτσι σε αυτό το σχολείο» (συν/ξη 2, Α.Μ.Ε.ΜΣ., 05/05/2011).

Ωστόσο ορισμένοι εκπαιδευτικοί εισηγήθηκαν μεγέθυνση της προσπάθειας των στελεχών για να έρθουν οι γονείς στο σχολείο, εισήγηση απόλυτα συμβατή με τις προθέσεις και τους στόχους τους

«Ε, κάποια ενημέρωση των γονέων παραπάνω για σχολικά θέματα. Αν μπορούσαμε δηλαδή να φέρουμε τον γονέα στο σχολείο. Γιατί, πάλι, εμείς ήμαστε μακριά από τον γονέα. Είναι μεν οι κοινωνικοί λειτουργοί ανάμεσα σε αυτή τη σχέση αλλά ..» (συν/ξη 15, Α.Π.ΥΠ.Δ.Σ., 10/05/2011).

«.. και από εκεί και πέρα, όσο μπορούμε να κινητοποιήσουμε το περιβάλλον, με το Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων, ας πούμε, αν γίνει.. Να γίνονται συνεδριάσεις, να τους πείσουμε να έρχονται και να καταλάβουν ότι το σχολείο είναι κάτι σημαντικό» (συν/ξη 7, Α.Π.Δ.Γ., 06/05/2011).

Όμως δεν αναμένουν, ούτε προτείνουν να γίνει από τους ίδιους "το σεμινάριο" ή αποκλειστικά στο σχολείο. Ο προσδιορισμός "ενδομαχαλική" ενημέρωση, ήταν πρωτότυπος και διαυγής.

«Εγώ κοιτάζετε, από ότι βλέπω τα πράγματα, μάλλον δεν θα είμαι εδώ, αλλά πιστεύω ότι θα πρέπει να έχουμε και μια συνεργασία με τους γονείς των παιδιών αυτών. (...) Δεν πιστεύω ότι θα έρθουν αν τους καλέσουμε. Ελάχιστοι θα έρθουν (...) Ας πούμε κάποιες συναντήσεις εκεί στο χώρο τους να γίνονται. Εκεί, εκεί στο μαχαλά. Γιατί αυτοί για να έρθουν εδώ, δεν πρόκειται να έρθουν. Ό,τι αφορά, ας πούμε, να πω.. πως κάνουμε εμείς τα σεμινάρια.. μια τέτοια, 'ενδο-μαχαλική', ας πούμε να πω .. πώς να το χαρακτηρίσω; (...). Εάν πετύχουμε να συνδέσουν το σχολείο με την μετέπειτα πορεία τους στην κοινωνία πιστεύω ότι θα το πάρουν λίγο πιο σοβαρά» (συν/ξη 14, Γ.Π.Δ.ΔΣ., 10/05/2011).

Ένας άλλος εκπαιδευτικός πρότεινε την άσκηση πίεσης από την κοινωνική λειτουργό προς τους γονείς για να στέλνουν το παιδί στο σχολείο, με απειλή για πιθανή εισαγγελική παρέμβαση:

«Εγώ θα έλεγα, να συνεχίσει ως έχει και να είναι λίγο πώς να το πω... πως το λένε.. πειστική.. Πιο.. αυστηρή θα έλεγα. Με τους γονείς. Ξέρετε κάτι, πρέπει το παιδί να έρθει σχολείο. Τελείωσε. Πρέπει να 'ρθει. (με έμφαση) Να το καταλάβουν! Και.. να τους λέει και από εκεί και μετά,.. μετά, είναι υπεύθυνοι να πάρουν τα μέτρα τους (...) Πιστεύω πως, όταν δεν υπάρχει ο φόβος ότι θα τιμωρηθούν, λένε εντάξει σήμερα είναι εδώ (η κοιν. λειτ.) , αύριο θα φύγει.., τώρα πέρασε, μετά από λίγο θα την ξεφορτωθούμε. (...) Έτσι θα έλεγα. Απειλή όχι με τον κακό τρόπο. Για αυτό λέω ότι θα πρέπει να είναι πιο πειστική.. δεν έρχεται; Κάποια στιγμή θα 'ρθει στην πόρτα σας ένα χαρτί από τον εισαγγελέα ότι θα πρέπει να πάτε... Να αναφέρετε τους λόγους γιατί δεν πάει το παιδί. Πιστεύω ότι αυτό πρέπει να ισχύσει. Ναι. Πιστεύω, ναι» (συνέντευξη 5, Α.Μ.Ε.ΜΣ., 06/05/2011). Ωστόσο, στην ερώτηση του ερευνητή αν ο ίδιος έχει αξιοποιήσει την εισαγγελική παρέμβαση και έχει διαπιστώσει την αποτελεσματικότητα του συγκεκριμένου μέτρου, η απάντηση του διαφοροποιήθηκε. «Εεε... εντάξει όχι και τον..., αλλά και το άλλο, θέλει πιο πολύ ενημέρωση. Ενημέρωση εκ μέρους της Πολιτείας μάλλον θα το έλεγα; Εκ μέρους της Πολιτείας" (ό. π.).

Ακόμη, οι εκπαιδευτικοί υπογραμμίζουν τη συμβολή της παρέμβασης για τη συνέχιση της φοίτησης στο γυμνάσιο, έχει "βοηθήσει πάρα πολύ κόσμο στο να συνεχίσει και παραπάνω" Χαρακτηριστικά είναι δυο αποσπάσματα:

«Πριν δέκα χρόνια, αν είχαμε στο γυμνάσιο τρία παιδιά, τώρα έχουμε δέκα, δεκαπέντε. Έχουμε και στο λύκειο παιδιά, που πριν δέκα χρόνια δεν είχαμε στο λύκειο παιδιά. Αυτό είναι πολύ σημαντικό και αυτό έγινε μέσω της....» (όνομα κοιν λειτ.) (συν/ξη 6, ΑΜΕΜΣ 18/6/2013).

«Εδώ ο οικισμός έχει πάρα πολλά προβλήματα, οι άνθρωποι έχουν χαμηλό βιοτικό επίπεδο, το μορφωτικό επίπεδο είναι πολύ χαμηλό, η .. και ο ... (ονόματα των στελεχών της δράσης 4) έχουν βοηθήσει πάρα πολύ κόσμο στο να συνεχίσει και παραπάνω. Δηλαδή έχουν πιέσει τους γονείς να τα στέλνουν στο γυμνάσιο, παλιότερα δεν είχαμε τόσα παιδιά που πήγαιναν στο γυμνάσιο, τώρα βλέπω τελειώνουν και λύκειο. Πάνε πάρα πολλά στο γυμνάσιο, μερικά δυσκολεύονται σταματάνε, αλλά μερικά τελειώνουν και το λύκειο. Και είναι σημαντική η συμβολή της κοινωνικής λειτουργού» (συν/ξη 20, ΑΠΕΜΣ 20/6/2013).

Ισχυρή ένδειξη της θετικής απήχησης που είχε η δράση στην εκπαιδευτική κοινότητα αποτελούν τα αυτόβουλα, επίσημα τεκμηριωμένα αιτήματα από διευθυντές δημόσιων και μειονοτικών σχολικών μονάδων, που δεν περιλαμβάνονταν σε κείνες όπου επενέβη η δράση, να συμπεριληφθούν και εκείνες,

4.2. Η αποτίμηση από τους γονείς

Μητέρες και γιαγιάδες που δέχθηκαν να συμμετάσχουν στη μελέτη αξιολόγησης της δράσης, που διεξήχθη με χρήση ημιδομημένων συνεντεύξεων από ανεξάρτητο ερευνητή, αναφέρονται στις εκπροσώπους της ως "τα κορίτσια που ψάχνουν τα παιδιά για το σχολείο" και πως είναι αποτελεσματικές σε αυτό. "Τα κορίτσια αυτά, κάνουν καλά τα παιδιά (εννοεί τα πείθουν) για να πάνε σχολείο", (γιαγιά Αλαν Κουγιού, Μάιος 2013), επειδή τις αγαπούν «σαν τη μαμά που αγαπάνε... έτσι αγαπάνε τη (όνομα)» (συν/ξη 4, 21/7/2013, ΜΜΚ).

Αποδέχονται πτυχές του ρόλου τους, ακόμη και όταν υποκαθιστούν ορισμένες πτυχές του δικού τους, όπως π.χ. η ασφαλής και επιβεβαιωμένη μετάβαση του απιδιού τους στο σχολείο.

"Η κοπέλα με βοηθά πολύ, γιατί είναι ζωηρός. Άμα τον βρει στο δρόμο, ώρα σχολείου, τον φέρνει εδώ, παίρνει την τσάντα και τον πάει σχολείο" (μητέρα 9χρονου, Άβαντος, Μάιος 2013).

"Την κοπέλα την ακούει, εμένα δεν με ακούει, βαριέμαι λέει και δεν πάει. (...). Και οι δυο ξέρουν πως αν δεν πάνε σχολείο δεν έχει ομάδα (εννοεί το Εργαστήριο Ήχος-Εικόνα), και πάνε κάθε μέρα κι ας τους ...βαράνε" (μητέρα μαθητή Ε' ΔΣ, Αλαν Κ. Μάης 2012).

«αν δεν ήταν η (όνομα) δεν θα ξέραμε πότε ανοίγουν τα σχολεία. Εγώ δεν ξέρω γράμματα, δεν ήξερα από σχολεία. Πέρυσι άνοιξαν τα σχολεία και δεν είχε γραφτεί η Καδέρ, ήρθε και με πήρε και τη γράψαμε ... μαζί τη γράψαμε» (συν/ξη 1,20 /7/2013, ΜΜΚ).

Οι γονείς έχουν σαφή γνώση του τρόπου με τον οποίο η κοινωνική λειτουργός παρεμβαίνει για την ταχτική φοίτηση στο γυμνάσιο.

«Εμείς, σαν Ρομά είμαστε πολύ πίσω, αλλά αν πάνε τα παιδιά γυμνάσιο θα εξελιχθούν... Ευτυχώς που αυτές μαζεύουν όλα τα παιδιά, πηγαίνουν σπίτια τους. Βροχή, χειμώνα ότι και να 'ναι, πάντα τη δουλειά τους για να πάνε τα παιδιά στο

γυμνάσιο (...). Επειδή εσείς έρχεστε και μας λέτε στείλτε το παιδί στο σχολείο μα, (...) μας ανοίγετε τα μάτια. Η κόρη μου άμα δεν πάει 2 μέρες έρχεται η (όνομα) στο σπίτι, βροχή να 'ναι, και χειμώνας να 'ναι, και στις λάσπες περπατά" (ΜΜΑ, Ιούνης 2013).

"δεν ήθελε να πάει σχολείο, τον μαλώνουν, τεμπέλη τον λένε και τσαντίζει. Από τα Χριστούγεννα που του μίλησε η κοπέλα, δυο ώρες του μίλησε, πάει κάθε μέρα" (Σάπες, Μάης, 2012)

Οι μητέρες παραδέχθηκαν πως και οι ίδιες τηρούσαν όσα είχαν συζητήσει σε ταχτικές κατ οίκον συνεργασίες με τις κοινωνικές λειτουργούς. "Από τότε που τον έγγραψε, τον στέλνω κάθε μέρα. Αν δεν το στείλω θα της το πω. Τις προάλλες δεν μπορούσε να αναπνεύσει Το πήγα νύχτα στο νοσοκομείο, αύριο δεν το έστειλα σχολείο γιατί φοβήθηκα, αλλά πήρα χαρτί (εννοεί δικαιολογητικό)" (Αλάν Κουγιου, Μάης, 2012).

Δηλώνουν ικανοποίηση από την υποστήριξη που είχαν πάρει, όποτε είχαν οι ίδιες απευθυνθεί σε στέλεχος της δράσης. Παράδειγμα: «Της είπα,....έλα από το σπίτι ..τσακωθήκαμε και με χτύπησε (ο σύζυγος) ... Μιλήσαμε με βοήθησε. Το παιδί τό 'στειλα στη μάνα μου, κι αυτή βρήκε άλλη κοπέλα που το πήγαινε κάθε μέρα σχολείο(.....) Ύστερα, μίλησε και με αυτόν. Τώρα δεν κτυπά» (Αλάν Κ, Μάης, 2013).

"Τα φροντίζουν τα παιδιά σε όλα. Να πάνε σχολείο, τα δίδουν φαγητό, παπούτσια του 'φεραν, τσάντα, τετράδιο, όλα! Γιατί να μην το στέλνω ?? (μαγνητοσκοπημένη συνεδρία αξιολόγησης, Δροσερό, Μάης 2013).

Η συμβολή στην αντιμετώπιση χρόνιων προβλημάτων υγείας αναγνωρίστηκε ως "σπουδαία" για τα παιδιά και την οικογένεια.

"Το πιο σπουδαίο, μας βρήκε γιατρό και το παιδί έγινε καλά" (μητέρα, Ήφαιστος, Μάης 2011).

"Έκανε τα χαρτιά, όχι μόνο του Χουσεΐν, ολωνών μας. Εγώ είμαι αγράμματος και ντρεπόμουν να πάω στο Δήμο. Τώρα θα τα στείλω και τα μικρά στο σχολείο..... (πατέρας, Γκασκανέ, Μάης 2013).

"Νάναι καλά η κοπέλα, μας έβγαλε και βιβλιάριο και το παιδί έγγραψε στο ΚΕΣΠΕΜ να μάθει ελληνικά. Εμείς δε χαμπαριάζουμε, τότε δεν πηγαίναμε σχολείο... δεν είχαμε κιόλας. Να μην ξεχάσω, κανόνισε και το χειρουργείο της γυναίκας μου στη Θεσσαλονίκη, όλα τα κανόνισε και τα εισιτήρια μας έδωσε στο χέρι για να πάμε" (πατέρας Δροσερό, Μάης 2013).

Οι ευχές για συνέχιση της δράσης διατυπώθηκαν από μετέχοντες γονείς σε όλους τους οικισμούς.

"Προσεύχομαι να μη φύγει η κοπέλα, δυο χρόνια είχε ο Μ να πάει σχολείο, φέτος πάει κάθε μέρα" (μητέρα 11χρονου, Γκασκανέ, Μάης 2012).

"Αυτή η κοπέλα πρέπει να έρχεται συνέχεια. Είναι μάγισσα, έβαλε στο σχολείο όλα τα παιδιά του μαχαλά, κάθε Πέμπτη έρχεται, όλοι πάνε σχολείο.... Κανείς άλλος δεν το 'κανε αυτό" (εννοεί πριν τη δράση) (γιαγιά 9χρονης, Ηλιόπετρα, Μάης, 2013).

Η ενδεχόμενη διακοπή της δράσης ταυτίζεται με πλήρη αποτυχία στην ένταξη στην εκπαίδευση άμεσα «*Αν δεν ξανάρθει η (όνομα), όλα τα παιδιά θα μείνουν στην ίδια τάξη, δεν θα μπορούν να διαβάσουν*» (συν/ξη 4, 20/7/2013), αλλά και το απώτερο μέλλον «*Αν δεν ξανάρθει, θα σταματήσουν τα διαβάσματα Μεγάλο κακό θα γίνει, δεν θα βοηθήσει τα παιδιά που γεννιούνται*» (συν/ξη 2, μητέρα, 20/7/2013)».

4.3. Δευτερογενείς αποδόσεις της δράσης

Τα στελέχη της δράσης δοκιμάστηκαν σε μια ιδιαίτερα απαιτητική εργασία, την οποία άσκησαν εντατικά, σε εξαιρετικά δύσκολες και ορισμένες φορές υψηλού κινδύνου συνθήκες (έκθετοι σε λασπωμένους, δύσοσμους χώρους, στερούμενους βασικών κανόνων υγιεινής κ.ά.). Χρειάστηκε να ανταπεξέλθουν σε πολλαπλές αντιξοότητες και να διαχειριστούν ιδιαιτέρως σοβαρές κοινωνικές ανάγκες.

Οι ΕΥ ενθάρρυναν την αφοσίωση των στελεχών στους στόχους της παρέμβασης, που τα προστάτευε από την απογοήτευση και την απόγνωση από την ασυμμετρία, μεταξύ αναγκών και διαθέσιμων πόρων και μεταξύ υποσχόμενων και παρεχόμενων δικαιωμάτων και υπηρεσιών εκπαίδευσης. Ματαιώσεις που ενδέχεται να οδηγήσουν σε μείωση της επιμονής και παραίτηση από τη διαμεσολάβηση.

Επιδιώχθηκε η αυστηρή τήρηση του πλαισίου συνεργασίας και της επαγγελματικής δεοντολογίας και η εφαρμογή των αρχών της πολυπολιτισμικής και της προσέγγισης κατά των διακρίσεων στην εκπαίδευση και των μεθόδων κοινοτικής και κοινωνικής εργασίας με ομάδες και οικογένειες. Η σύμπνοια, η ομοθυμία, η αλληλοϋποστήριξη και η συμπληρωματικότητα χαρακτήρισε κάθε νέο σχέδιο παρέμβασης.

Η δράση λειτούργησε και ως εκπαιδευτικό πλαίσιο για φοιτητές, νέους επιστήμονες και επαγγελματίες, όπου απέκτησαν ευαισθησία και εμπειρία στη διαπολιτισμική εκπαίδευση, τις ιδιαιτερότητες της ομάδας στόχου και επίγνωση του βάθους των κοινωνικών ανισοτήτων.

Τα στελέχη χαρακτήρισαν τη συμμετοχή τους στη δράση ιδιαίτερα επωφελή για την προσωπική και επαγγελματική τους ανάπτυξη, την εμπειρία που αποκόμισαν από την άσκηση του επαγγέλματος τους (κοιν. λειτουργού, ψυχολόγου και εμψυχωτή) και της διεπιστημονικής συνεργασίας με τους εκπαιδευτικούς μονάδες εκπαίδευσης και τις δράσεις 2, 3 και ΚΕΣΠΕΜ του ΠΕΜ. Αξιοποίησαν ευρέως τις μεθόδους εργασίας με ομάδες, σε όλες τις δυνατές συνθέσεις (ομηλικών, ομάδες τάξεις, εκπαιδευτικών ανά σχολική μονάδα, μητέρων ανά οικισμό), ομάδες ψυχοεκπαίδευσης μαθητών και εκείνες με μέσο ποικίλες μορφές τέχνης.

Οι ομαδικές συναντήσεις ανατροφοδότησης, όπως και η εποπτεία από τις ΕΥ, που είχε μηνιαία συχνότητα, συνέβαλαν στη διατήρηση της πυξίδας της δράσης. Ταχτικό ήταν το μοίρασμα και η ανταλλαγή ιδεών, για τη διαχείριση αδιέξοδων περιστάσεων και εμπειριών, όπως η απαξίωση του ρόλου και του έργου που προκαλούσαν υποτροπές των μαθητών σε απουσίες και διαταρακτικές συμπεριφορές, αλλά και αμφίθυμες παραπομπές "δύσκολων μαθητών" από εκπαιδευτικούς, που μετά την παρέμβαση αρνιόντουσαν ακόμη και ρητά να τους υποδεχθούν πίσω στην τάξη κ.ά.

Τα στελέχη χαρακτήρισαν επωφελή για τα ίδια την εμπειρία, που απεκόμισαν ως εκπαιδευτές των ασκουμένων κοινωνικών λειτουργών (μοίρασμα δουλειάς, ανάθεση συγκεκριμένων ενεργειών, παρακολούθηση της υλοποίησης, αξιολόγηση). "Συναρπαστική" χαρακτήρισαν την αλλαγή στάσης των φοιτητών. "Είναι πολλοί αυτοί που την πρώτη ημέρα της πρακτικής τους στους οικισμούς δηλώνουν: εγώ, δεν μπορώ να μείνω εδώ πέρα με τίποτα. Δεν το αντέχω όλο αυτό το πράγμα" και στη λήξη του εξαμήνου: "έχω δεθεί με τα παιδιά και με τις μαμάδες τους, θέλω να συνεχίσω" (απόσπασμα από την αξιολόγηση κοιν. λειτ., Ιούλης 2013).

Αντίστοιχα οι ίδιοι οι φοιτητές παραδέχθηκαν: "Είδα με τα μάτια μου την ανισότητα, είναι τόσο βαθιά, απύθμενη. Πόσο να τρέξουν και πώς να τρέξουν για να φθάσουν τους άλλους;" (ομάδα ανατροφοδότησης ασκούμενων και εθελοντών φοιτητών ΔΠΘ στον Ήφαιστο, Δεκ. 2012). "Είδα με τα μάτια μου τον αποκλεισμό από συμμαθητές, σοκαρίστηκα!", "Ναι, συμφωνώ, κάνουν σαν να μην τους βλέπουν. Τους αγνοούν!" (ασκούμενες ΚΛ αναφερόμενες σε μαθητές δημόσιων Δ Σ Αλεξανδρούπολης και Κομοτηνής, Μάης 2011).

Ασκούμενες και ασκούμενοι δήλωσαν υψηλού βαθμού ικανοποίηση για τη "σκληρή αλλά πολύ πλούσια" εμπειρία που αποκόμισαν "σε πραγματικά προβλήματα και στο χώρο όπου διαδραματίζονται" (αξιολόγηση, Ιούλης 2013).

5. Δημοσιότητα

5.1. "Άριστη Πρακτική"

Η δράση περιλήφθηκε ως δείγμα άριστης πρακτικής στην έκθεση για την Ελλάδα, που έγινε στο πλαίσιο της μελέτης "Αξιολόγηση της νομοθεσίας, των πολιτικών και των πρακτικών σχετικά με τη συμμετοχή των παιδιών στην Ευρωπαϊκή Ένωση". Η μελέτη έγινε με πρωτοβουλία της Διεύθυνσης Γ: Θεμελιώδη Δικαιώματα και Ιθαγένεια της ΕΕ (Γενική Διεύθυνση Δικαιοσύνης) διεξήχθη από σύμπραξη φορέων της Μ. Βρετανίας με συντονιστή την Ecorys UK Limited.

Ως άριστη πρακτική έχει άτυπα χαρακτηριστεί η παράσταση "Ταξίδι στην Οδύσσεια" από φιλόλογους, μέλη ΔΕΠ και καθηγητές γυμνασίων, επειδή συνιστά "εργαλείο-εύρημα" για την οικειοποίηση του συγκεκριμένου μαθήματος - κριτήριου φοίτησης στην Α΄- και της διαπολιτισμικής συνύπαρξης συμμαθητών (σύνθεση ομάδας συντελεστών) που στηρίζεται αρμονικά (με μουσική) από ενήλικες φοιτητές. Το DVD της παράστασης έχει προβληθεί ως διδακτικό υλικό στο ΔΠΘ, σε συνεργαζόμενα ΔΣ, ΜΔΣ και Γυμνάσια ύστερα από αίτημα των διευθυντών. Την περίοδο συγγραφής της έκθεσης ζητήθηκε η προβολή - συζήτηση του σε τάξεις του καλλιτεχνικού γυμνασίου Γέρακα και δύο Πειραματικών Σχολείων της Αθήνας.

5.2. Δημοσιότητα στο εξωτερικό

Ευκαιρίες για διάδοση της δράσης στο εξωτερικό δόθηκαν μέσα από παρουσιάσεις της δράσης με τίτλο "Opening a road to school: in situ social work in Muslim-Roma settlements in Thrace", που έδωσε η ΕΥ σε μεταπτυχιακά προγράμματα κοινωνικής

εργασίας στα ΠΜΣ στο Kazan State Medical University (13.4.2011) , στο University of Lincoln U.K. (27.7.2011) καθώς σε συνέδριο της British East European Psychology Group (Λονδίνο, Μάιος, 2011).

Αντίστοιχες εισηγήσεις έγιναν σε ομάδες εργασίας λεκτόρων κοινωνικής εργασίας, ανθρωπολογίας και κοινωνικής ψυχολογίας και εποπτών πρακτικής άσκησης στα Πανεπιστήμια τους (Kazan, Δεκ. 2010 και Απρ 2012, Saratov, Οκτ. 2011, Λονδίνο, Μάης 2011) κ.ά.

Διάδοση της δράσης στο εξωτερικό επιτεύχθηκε και μέσω των επισκέψεων σε οικισμούς και συνεργαζόμενα σχολεία που πραγματοποίησαν οι ομάδες μελών ΔΕΠ πανεπιστημίων του εξωτερικού, που φιλοξενήθηκαν από την κατεύθυνση κοινωνικής εργασίας του ΔΠΘ, την περίοδο 2010-2013. Ενδεικτικά επισκέψεις σε ώρες λειτουργίας του Εργαστηρίου "Ηχος-Εικόνα" πραγματοποίησαν το διάστημα 2010-2012 οι πρυτάνεις και πολυμελείς ομάδες καθηγητών από Πανεπιστήμια της Ρωσίας, το Faculty of Social Work του State Medical University του Kazan, από τα τμήματα Social Anthropology and Social Work του Nizhniy Novgorod State University και του Saratov State Technical University και οι δυο ακόμη καθηγητές Κοινωνικής Πολιτικής από το Moscow State University. Το σύνολο των επισκεπτών από τα πανεπιστήμια της Ρωσίας και τα δυο ευρωπαϊκά ήταν 27 άτομα.

Αντίστοιχα, στο πρόγραμμα της 10ήμερης φιλοξενίας μιας 14 μελούς ομάδας φοιτητριών/τών και δυο καθηγητών από το School of Social Work, University of Applied Sciences and Arts, Basel της Ελβετίας, είχε περιληφθεί επίσκεψη σε σημεία έργου της δράσης και του ΠΕΜ, επίσης στον οικισμό Ηφαίστου, στις ομάδες στήριξης μελέτης γυμνασιοπαίδων και σε μάθημα ενισχυτικής της δράσης 3 στο 4ο ΜΔΣ, τέλος στη γιορτή του ΚΕΣΠΕΜ Κομοτηνής (με την υποστήριξη από την κ. Ζωγραφάκη).

Επίσης, κοινωνοί της παρέμβασης έγιναν και μέλη ΔΕΠ του Catholic University of Lisbon και των Πανεπιστημίων Λευκωσίας και Frederic της Κύπρου, που μετείχαν στη Δημερίδα «Κοινωνική Εργασία στην Εκπαίδευση και η εκπαίδευση στην Κοινωνική Εργασία σε περίοδο κρίσης», Κομοτηνή, 15-16 Ιουνίου 2013.

Συμβολή στη διάδοση της δράσης πέραν της ημεδαπής είχε και η συμμετοχή των τεσσάρων μεσολαβητριών του Δροσερού στην Εκπαίδευση των Ρομά Διαμεσολαβητών 2011 του Συμβούλιου της Ευρώπης (ROMED), η οποία επιτεύχθηκε με τη συμβολή της ψυχολόγου Β. Παπανδρέου που τις συνόδευσε στην τριήμερη παραμονή τους στη Θεσσαλονίκη.

Τέλος ΕΥ και στελέχη πήραν μέρος σε διεθνή έρευνα για τη φροντίδα των νηπίων Ρομά στην Ελλάδα.

5.3. Δημοσιότητα στο εσωτερικό

Δημοσιότητα σε επίπεδο Θράκης επετεύχθη μέσω της συμμετοχής σε εκδηλώσεις, όπως:

- των ΕΥ και των στελεχών με εισηγήσεις στο συνέδριο που οργάνωσε το ΠΕΜ, Καινοτόμες πρακτικές στην εκπαίδευση των παιδιών της Μειονότητας της Θράκης, στην Κομοτηνή, 5, 6 και 7 Οκτωβρίου 2012.

- ομάδων μαθητών που προετοιμάστηκαν από το Εργαστήριο "Ήχος & Εικόνα" για ενεργό συμμετοχή με έργα τους σε δημόσιες, υψηλού κύρους και μαζικότητας εκδηλώσεις και σε εκείνες που απευθύνονταν σε μαθητικό πληθυσμό (βλ. ενότητα 3.11)

- ομάδων μαθητών του Εργαστηρίου σε δράσεις του ΕΚΚΕΣ όπως αυτές για την "Παγκόσμια Ημέρα Κοινωνικής Εργασίας το (Μάρτιο) 2011 και 2012 που διεξήχθησαν σε πλατείες και κοινωνικούς φορείς των πόλεων

- ανέβασμα παραστάσεων σε φοιτητές ΔΠΘ, προβολές του DVD της Οδύσσειας με τη συμμετοχή - συζήτηση των πρωταγωνιστών

- των ΕΥ και όλων των στελεχών με εισηγήσεις και δρώμενα σε αυτοτελείς ενότητες στη Διημερίδα «Κοινωνική Εργασία στην Εκπαίδευση και η εκπαίδευση στην Κοινωνική Εργασία σε περίοδο κρίσης», που είχε διεθνή συμμετοχή και οργανώθηκε από το Εργαστήριο Κοινωνικής και Κοινοτικής Εργασίας και Συμβουλευτικής σε συνεργασία με το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών "Κοινωνική Πολιτική και Κοινωνική Εργασία" του ΔΠΘ, Κομοτηνή, 15-16 Ιουνίου 2013.

Η δράση έχει γίνει ευρέως γνωστή σε επίπεδο Θράκης μέσω της ευρείας δικτύωσης της με όλο το πλέγμα υπηρεσιών υγείας, ψυχικής υγείας, κοινωνικών και δημοτικών, περιφερειακών υπηρεσιών και ΜΚΟ.

Ύλη από τη δράση έχει αξιοποιηθεί στην εκπόνηση τριών διπλωματικών εργασιών στο πλαίσιο του ΠΜΣ: "κοινωνική εργασία με οικογένειες και παιδιά": "Γονείς και εκπαιδευτικοί αποτιμούν την παρέμβαση κοινωνικής εργασίας για τη μείωση της διαρροής Ρομά μαθητών από την υποχρεωτική εκπαίδευση 2010-2013". "Παράμετροι που συνεισφέρουν στην υποστήριξη της τακτικής φοίτησης των μαθητών – μελών της Μουσουλμανικής Μειονότητας της Θράκης: διερεύνηση πιθανών πεδίων παρέμβασης για την Κοινωνική Εργασία".

Επίσης μεγάλος αριθμός εργασιών έχουν εκπονηθεί από φοιτητές ΔΠΘ, που πραγματοποίησαν την πρακτική άσκηση τους στο πλαίσιο της δράσης ως ασκούμενοι κοινωνικοί λειτουργοί και άντλησαν τα θέματα τους από αυτήν, τους στόχους ή το πεδίο παρέμβασής της. Ενδεικτικά: *"Οι παράγοντες της σχολικής διαρροής στον πληθυσμό των Ρομ και η παρέμβαση της κοινωνικής εργασίας. Μελέτη μιας περίπτωσης"* (Τσιφτσή, Μάης, 2012)

Ομοίως, έξι από τους συμβαλλόμενους στη "μελέτη στον Ήφαιστο φοιτητές του Τμήματος Ιστορίας Εθνολογίας ΔΠΘ, υπό με την εποπτεία του κ. Δαλκαβούκη πραγματοποίησαν εισηγήσεις σε συνέδριο του Τμήματός τους (Κομοτηνή, Απρίλης 2013)

Μια δημοσίευση της ΕΥ Θ. Καλλινικάκη με τίτλο "Ανοίγοντας ένα δρόμο για το σχολείο: επιτόπια παρέμβαση κοινωνικής εργασίας σε μειονοτικούς οικισμούς στη Θράκη", στο Μ. Ζαφειροπούλου (επιμ.), *Δυνατότητες και δυσκολίες παιδιού/εφήβου, Γνωσιακές-Συμπεριφοριστικές Προσεγγίσεις*, σ. 342- 368, Αθήνα: Πεδίο, 2012.

Μέσω του βιβλίου της ΕΥ, Α. Κανδυλάκη "Κοινωνική εργασία σε πολυπολιτισμικό περιβάλλον", ένα κεφάλαιο του οποίου αναφέρεται στην προηγούμενη Α' φάση της δράσης 2005-2007, (κεφ.5, σελ. 125-146, εκδόσεις Τόπος, 2009).

Ακόμη ΕΥ και στελέχη πήραν μέρος σε έρευνα στο πλαίσιο μιας διπλωματικής που εκπονήθηκε στο πλαίσιο ΠΜΣ στο Πάντειο Πανεπιστήμιο με θέμα την πρόσβαση στην εκπαίδευση μουσουλμανοπαίδων με αναπηρία.

Τέλος, έμμεση δημοσιότητα δόθηκε μέσω δημόσιων και ανηρτημένων στο διαδίκτυο αναφορών του Βοηθού Συνηγόρου του Παιδιού Γ. Μόσχου σε πτυχές και αντικείμενα της δράσης 4, την οποία έχει παρακολουθήσει από κοντά ορισμένες από τις εξελίξεις της (παρών σε ώρες στήριξης της μελέτης στον Ήφαιστο, και στην παράσταση του ταξιδιού της Οδύσσειας το Μάη 2012).

Επίλογος

Η ανάπτυξη της δράσης την περίοδο 2010-2013 κατέληξε σε διαπιστώσεις-προτάσεις ταυτόσημες με εκείνες που η ΕΥ είχε καταθέσει στο Υπουργείο Παιδείας στη λήξη της πρώτης φάσης της (2005-2007). Αυτές συνοψίζονται στις εξής:

Προέχει η κατανομή των μαθητών της ομάδας στόχου σε γενικά ΝΓ και ΔΣ, και η διακοπή της ατελέσφορης λειτουργίας των αμιγών ΝΓ, ΔΣ και γυμνασίων. Το γεωγραφικό κριτήριο, με το οποίο η ηγεσία της εκπαίδευσης στη Θράκη δικαιολογεί την ίδρυση και λειτουργία τους, συγκαλύπτει το πραγματικό κριτήριο, που δεν είναι άλλο από το διαχωρισμό αυτών των μαθητών από τους συμμαθητές τους της πλειονότητας (των αποκαλούμενων χριστιανών και των τουρκογενών μελών της μειονότητας). Αρκεί η σαφής πολιτική βούληση για εξέλιξη των δημόσιων σχολείων σε σχολεία για Όλους και η στελέχωση τους από πλήρους απασχόλησης βοηθούς και παράλληλης στήριξης εκπαιδευτικούς και από κοινωνικούς λειτουργούς που θα συνεισφέρουν στην ένταξη. Σε αυτό συνηγορεί η πλήρης απουσία σύμπνοιας και αθέτηση της ομόθυμης απόφασης υπουργείου, διοίκησης και λειτουργών εκπαίδευσης για μη λειτουργία Α' τάξης στο αμιγές 12ο ΔΣ Κομοτηνής. Επίσης συνηγορούν τα φτωχά αποτελέσματα της μερικής διασποράς των μαθητών από τον οικισμό Άβαντος στα ΔΣ της Αλεξανδρούπολης και εκείνα της πλήρους φοίτησης σε τάξεις υποδοχής στο 7ο και 9ο ΔΣ Κομοτηνής (π.χ. υποτυπώδης ελληνομάθεια, άτακτη φοίτηση, μη συνέχιση/ολοκλήρωση στο Γυμνάσιο).

Μεγάλη σημασία έχει η αποκάλυψη της υπερεκτίμησης της διαφορετικότητας των μαθητών της ομάδας στόχου με έμφαση στην κουλτούρα ως μόνιμο, αναπότρεπτο χαρακτηριστικό τους (π.χ. αδιαφορία για τη μάθηση, μη συμμόρφωση σε κανόνες, βία). Οι εκπαιδευτικοί τείνουν να λησμονούν ότι η ετερότητα είναι φυσικό χαρακτηριστικό της σχολικής τάξης, και πως η φυλετική και γλωσσική είναι μορφές ανομοιογένειας, και συνυπάρχουν μαζί με εκείνες λόγω φύλου, εθνικότητας, κοινωνικής θέσης, κουλτούρας της οικογένειας, κ.ά.

Επείγει η συστηματοποίηση μιας ολιστικής παρέμβασης, όπως αυτής της δράσης 4, με ταυτόχρονη εστίαση στην ένταξη στην εκπαίδευση και στην κοινωνική. Η ασυνεχής, κερματισμένη, βραχύβια υλοποίηση προγραμμάτων χωριστά για κάθε μια ευάλωτη πληθυσμιακή ομάδα έχει αποδειχθεί ατελέσφορη, και παραπλανητική αφού προσφέρει άλλοθι στους αρμόδιους και την κοινωνία, για υποτιθέμενη παροχή φροντίδας σε "ανεπίδεκτους" να την αξιοποιήσουν (κατηγορεί τα θύματα). Οι πολύσημες επιπτώσεις που έχει επιφέρει η κοινωνική-οικονομική κρίση στο μεγαλύτερο μέρος του μαθητικού πληθυσμού της χώρας συνηγορούν στη στήριξη της σχολικής ένταξης Όλων. Μια καθολική εκπαιδευτική παρέμβαση που θα συμπορευτεί με εκείνη της κοινωνικής πολιτικής (κατά της ανέχειας, της αποστέρησης, του κοινωνικού αποκλεισμού) και θα παραμερίσει τις ισχύουσες κατηγορικές, στιγματιστικές παρεμβάσεις που απευθύνονται επιλεκτικά σε στιγματισμένους ωφελούμενους.

Η υποχρεωτική, συστηματική αξιοποίηση του βιβλιαρίου σπουδών από την ομάδα στόχου, που θα συνοδεύει το παιδί στις εποχικές μετακινήσεις και τη μετανάστευση, θεωρείται στοιχειώδης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Πίνακας 1

Το πεδίο παρέμβασης και ωφελούμενοι της δράσης

A/A	Οικισμοί	Δήμοι	Αριθμός οικογενειών	Πληθυσμός
1	Άβαντος	Αλεξ/πολης	920	3.500
2	Αλάν Κουγιού & Ανάχωμα	Κομοτηνής	300 100	1.500
3	Ήφαιστος	Κομοτηνής	300	1.500
4	Σάπες	Μαρώνειας	190	700
5	Δροσερό	Ξάνθης	750	3.800
6	Γασκανέ	Ξάνθης	105	328
7	Ηλιόπετρα (ο μαχαλάς)	Τοπείρου (Ν. Ξάνθης)	93	411

Πίνακας 2

Το πεδίο ανάπτυξης της δράσης 4

Οικισμοί	Πρόσβαση μονάδες εκπαίδευσης	σε Υπηρεσίες και φορείς	Στελέχωση της δράσης
----------	------------------------------	-------------------------	----------------------

Άβαντος Αλεξ/λης	(6) ΝΓ: 6ο, 9ο, 13ο, 16 ^ο , 20ο και 23ο (8) ΔΣ (3) Γυμνάσια (1) Ειδικό σχολείο (1) Σχολ. Β' ευκαιρίας	Διεύθ/ση Πρόνοιας, Κοιν. Υπηρεσία Δήμου Δημοτολόγιο, ΚΕΔΔΥ, ΙΑΚ, ΚΕΠΑΚΥ, ΟΑΕΔ, Εταιρία Κοιν. Ψυχιατρικής, Ιατροπαιδαγωγικό Κέντρο, Νοσοκομείο Κέντρο Υγείας, Κίνηση Αλληλεγγύης Πολιτών, χωριό SOS, εκκλησία Αγίας Κυριακής	(2) ΚΛ πλήρους απασχόλησης
Ήφαιστος Κομοτηνής	(1) ΝΓ (2) ΔΣ (1) Ειδ. Σχολείο (3) Γυμνάσια (1) Γυμν. Ειδ. Αγ. (1) Σχολ. Β' ευκαιρίας	Διεύθυνση Πρόνοιας, Κοιν. Υπηρεσία Δήμου, Δημοτολόγιο, ΚΕΔΔΥ, ΟΑΕΔ, ΙΑΚ, Νοσ/μεία Κομοτηνής και Αλεξ/λης, Σύλλογος ΠΕΡΠΑΤΩ, ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ	(1) ΚΛ πλήρους, (1) Ψυχολόγος μερικής απασχ.
Αλάν Κουγιού, Περδίκια Ανάχωμα Δωδεκανήσου Στρυμώνος	(2) ΝΓ (3) Δ Σ: 7ο, 9ο, 12ο (3) Γυμνάσια (1) Ειδικό ΔΣ (1) Σχολ. Β' ευκαιρίας	Ό.π. για τον Ήφαιστο	(1) ΚΛ πλήρους, (1) Ψυχολόγος μερικής απασχ.
Σάπες	(3) ΝΓ: 1ο, 2ο, 3ο (1) ΜΔΣ (1) Διαπολ/κό Δ Σ (1) Γυμνάσιο (1) Λύκειο	Κοιν. Υπηρεσία & Δημοτολόγιο του Δήμου Σαπών, ΙΑΚ & Κέντρο Υγείας Σαπών	(1) Κοιν. Λειτ, μερικής απασχ. με έδρα της το ΚΕΣΠΕΜ- υπεύθυνη
Δροσερό Ξάνθης	(1) Ν Γ (3) Δ Σ	Διεύθυνση Πρόνοιας, Κοιν. Υπηρεσία & Δημοτολόγιο Δήμου Ξ., ΚΕΔΔΥ, ΟΑΕΔ, ΙΑΚ, Νοσοκομεία: Ξάνθης, Θεσ/κης,	(1) Ψυχολόγος πλ. απασχ.

	(1) Γυμνάσιο (1) Ειδικό ΔΣ (1) Σχολ. Ευκαιρίας	Αξ/λης, Κέντρο Ψυχ. Υγείας, ΚΕΕ , ΦΕΞ. "Πρόγραμμα Φτωχών οικογενειών" Δήμου Ξ. B'	(1) ΚΛ πλ. απασχ
Πούρσανλικ, Κασκανέ, Ασχά Ματζίρ Μαχαλάς	(1) ΜΔΣ (3) ΔΣ (1) Γυμνάσιο	Ό.π. για το Δροσερό	(1) ΚΛ (μερ απασχ.)
Ηλιόπετρα	(1) ΜΔΣ (1) ΝΓ	Κοιν. Υπηρεσία Δήμου και Δημοτολόγιο Εύλαλου, Κέντρο Υγείας, Νοσοκομείο Ξ	(1) ΚΛ μερ. απασχ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Παρεμβάσεις για άρση εμποδίων που σχετίζονται με το περιβάλλον των μαθητών

Η ενότητα αυτή αναφέρεται σε επτά περιπτώσεις οικογενειών με τις οποίες τα στελέχη εργάστηκαν μεγάλο χρονικό διάστημα σε έναν από τους οικισμούς.

Η στήριξη της τακτικής φοίτησης 4 αδελφών - μαθητών, ορφανών από πατέρα, που φρόντιζε η πατρική γιαγιά χωρίς πόρους, ύστερα από την εγκατάλειψη από τη μητέρα τους. Εκείνη λίγο μετά το θάνατο του πατέρα είχε δημιουργήσει μια νέα «άτυπη» οικογένεια στη Βουλγαρία, αλλά εξακολουθούσε να εισπράττει και να διαχειρίζεται τα επιδόματα των παιδιών της. Η παρέμβαση εστίασε στη δικαστική ανάθεση της επιμέλειας των παιδιών στη γιαγιά, ώστε να μπορεί να εισπράττει τα επιδόματα που τους αναλογούσαν, στην εξασφάλιση δωρεάν νομικής συνδρομής και στη μεσολάβηση σε ΜΚΟ και ιδιώτες για παροχή τροφίμων, ρούχων, ειδών σπιτιού ακόμη και απαραίτητων επίπλων που απαιτούνταν για τη στοιχειωδώς ασφαλή διαβίωση στο σπίτι.

Η συμβουλευτική με τη μητέρα ενός μαθητή, που μεγάλωνε 13 παιδιά από διαφορετικούς πατέρες, που ύστερα από παρατήρηση της ψυχολόγου και συνεργασία με το δάσκαλο του, διαπιστώθηκε πως η άτακτη φοίτηση του ήταν αποτέλεσμα της εξαρτητικής συμπεριφοράς του (εισπνοή βενζίνης). Η ψυχολόγος επικοινωνήσε άμεσα με το Κέντρο Πρόληψης και το πλησιέστερο παράρτημα του ΚΕΘΕΑ για οδηγίες, ενώ η κοιν. λειτουργός συνέταξε έκθεση προς τη Δ/ση Κοινωνικής Πρόνοιας της πόλης. Η επακόλουθη συνεχής παρακολούθηση του μαθητή απέδωσε, σταμάτησε την εισπνοή και παρακολουθούσε καθημερινά το σχολείο. Η εργασία με τη μητέρα και άλλα

αδέλφια συνεχίστηκε ενώ και σε κείνους παρασχέθηκαν ρούχα, τρόφιμα και υποδήματα.

Μητέρα διαζευγμένη απευθύνθηκε η ίδια στην κοιν. λειτουργό επειδή ένα από τα 4 ανήλικα τέκνα παρουσίαζε πρόβλημα ακοής και ομιλίας (γνωμάτευση ΠΥΣΠΕ Κρήτης, όπου έμεναν λόγω εργασίας) και επειδή ένα ακόμη παιδί της αντιμετώπιζε δερματολογικό πρόβλημα. Ως αποτέλεσμα κλείστηκαν ραντεβού με ωτορινολαρυγγολόγο και δερματολόγο στο Πανεπιστημιακό Νοσ/μείο Αλεξανδρούπολης και οργανώθηκε η κατάθεση των δικαιολογητικών στο ΚΕΠΑ για το επίδομα κώφωσης, καθώς και για την αγορά ακουστικών. Σε επικοινωνία με το ειδικό σχολείο κωφών προετοιμάστηκε η εγγραφή και εξασφαλίστηκε η μετακίνηση του παιδιού ώστε να φοιτήσει εκεί την επομένη σχολ. χρονιά.

Το πρόβλημα στέγης και το σοβαρό οικονομικό πρόβλημα δυο μαθητών και της μητέρας τους απασχόλησε την κοινωνική λειτουργό επί δίμηνο. Ύστερα από τη μεσολάβηση της στο Δήμο παραχωρήθηκε χώρος και διαμορφώθηκε κατάλληλα για τη στέγαση της οικογένειας.

Επείγουσα ήταν η παρέμβαση σε μια μαθήτριά ΔΣ και την οικογένειά της, ύστερα από επισήμανση της δασκάλας της ότι η διακοπή της φοίτησής της συνέβη ύστερα από ημέρες που είχε παρουσιάσει «αλλόκοτη» συμπεριφορά στην τάξη. Στην επίσκεψη της κοιν. λειτ. στο σπίτι η μητέρα ανέφερε πως διακατεχόταν από «κακά πνεύματα» και θα επέστρεφε στο σχολείο όταν θα γινόταν καλά. Η συμβουλευτική με τη μητέρα αυτή συνδυάστηκε με ψυχολογική υποστήριξη του κοριτσιού. Ως αποτέλεσμα η μαθήτριά επανήλθε στο σχολείο με ταχτική φοίτηση και προήχθη στην επόμενη τάξη.

Συστηματική ψυχολογική υποστήριξη παρασχέθηκε στη μητέρα 4 μαθητών ΔΣ, ύστερα από το θάνατο του πατέρα της που ήταν το στήριγμα της καθώς ο σύζυγος εκτίει ποινή φυλάκισης. Επίσης, καθώς η ίδια πάσχει από ζαχαρώδη διαβήτη κλείστηκαν ραντεβού για έλεγχο της υγείας της και της παρασχέθηκαν ρούχα, οικιακά είδη και τρόφιμα.

Μια μητέρα απευθύνθηκε στην ΚΛ για πληροφορίες σχετικά με ασφαλή περιτομή του γιου της, μαθητή της Ε΄ ΔΣ επειδή έπασχε από ζαχαρώδη διαβήτη. Η κοινωνική λειτουργός σε συνεννόηση με το θεράποντα ιατρό του σε Νοσοκομείο της Θεσσαλονίκης και ύστερα από απαραίτητες εξετάσεις παρέπεμψε το παιδί σε παιδοχειρουργό στο Νοσοκομείο Αλεξανδρούπολης, όπου και έγινε η περιτομή. Επίσης, ψυχολογική στήριξη παρασχέθηκε στη 19χρονη κόρη της οικογένειας επί δίμηνο, καθώς είχε παρουσιάσει καταθλιπτική διάθεση με τάσεις αυτοκτονίας ύστερα από το χωρισμό με το σύζυγο της, δυο μήνες μετά το γάμο τους.